

96
2 52
5 55

БІБЛІОЛОГІЧНІ

ВІСТІ

N 1930 2

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

UKRAINISCHES WISSENSCHAFT. INSTITUT FÜR BUCHKUNDE

BIBLIOLOGISCHE MITTEILUNGEN

№ 2 (23)

STAATSVERLAG DER UKRAINE
CHARKIW 1930 KYIW

Б-ка Сірського

УКРАЇНСЬКИЙ НАУК.-ДОСЛ. ІНСТИТУТ КНИГОЗНАВСТВА

БІБЛІОЛОГІЧНІ ВІСТІ

№ 2 (23)

Рк 074

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
ХАРКІВ 1930 КИЇВ

9. 5. 26.

Бібліографічний опис та шифри
для бібліотечних каталогів на цю
книжку вміщено в „Літературній Україн-
ського Друку“ та „Картковому репер-
туарі“ Української Нижньої Палати.

Ю. Меженко

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЯВЛЕННЯ ДИНАМІКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ БІБЛІОГРАФІЧНИМ МЕТОДОМ.

Навколо основних питань бібліографічної роботи точиться в радянській науці досить гостра дискусія, що ускладнюється ще й не зовсім ясним і не для всіх однаковим розумінням терміну „бібліографія“.

Спроби зробити цей термін точним і наповнити його змістом, для всіх прийнятним, зводили декого з бібліографів на мало не метафізичні манівці, блукаючи якими, треба було порушувати практично непотрібне, а теоретично не досить придатне для обґрунтування питання, чи є бібліографія наука.

Суть же цілої справи полягала в тому, що разом з усім книгознавством бібліографія опинилася в наші часи перед дуже складними й відповідальними завданнями, що їх, користуючися всіма методами, що були в її виробничому репертуарі, вона не в силі була розв'язати.

Провина, на нашу думку, була не самої бібліографії, ба й тих, що ставилися до неї з вимогами, для неї непосильними. Найбільша провина була та й є тих, що вимагали від бібліографії нормативних висновків, бо вони не враховували того, що серед усіх книгознавчих дисциплін бібліографія найменш орудує методами, що встановлюють закони¹⁾.

Бібліографія завжди підготовляє матеріал для всякої іншої в тому числі й кожної книгознавчої дисципліни. Бібліографія кінчається там, де починається якісна аналіза того матеріалу, що вона організувала. А ця аналіза може бути в однаковій мірі і книгознавча, і не книгознавча, залежно від змісту того ж матеріалу.

Ця властивість бібліографії в умовах буржуазної науки наптовхувала бібліографів на шлях формального колекціонування

¹⁾ Ясна річ — інструкції різного типу й змісту це не аргумент за нормативність бібліографії.

записів, що далі перетворилося на гіпертрофований культ титульних сторінок, різного ґатунку дужок та лабіринта формальних правил в інструкціях, на вивчення яких потребується неймовірна кількість часу¹⁾.

Справедливо борючись із цим формалізмом, прихильники нових бібліографічних методів і нових завдань пробують перебороти саму природу бібліографії, і то не способом перебудування її зсередини, а шляхом механічного прилучення до неї методів і завдань інших книгознавчих дисциплін.

Отже, цілком природно бібліографія формалістична прийшла до самозаперечення, і тут виникла для неї друга небезпека — відірватися від конкретності, що до цього часу була чи не головною позитивною властивістю кожної бібліографічної роботи, і стати жертвою теоретичного абстрагування, як то пропонує т. Годкевич у своїй статті „На методологічному роздоріжжі“. (Критика, 1929 року, № 9, ст. 59—69), подаючи таку формулу: „Третя група питань має справу з книгою абстрагованою від своєї техніки й економіки, книгою — ідеологічним явищем. Вивчення співіснування і зміни окремих явищ ідеологічного порядку, специфічно виявлених у книзі, бібліографічне вивчення доби — це все завдання бібліографії“ (ст. 63).

„Бібліографія—наука про ідеологічно змістовий склад книжкової продукції, як функції соціально-економічних відносин“, (ст. 69).

В іншому місці я вже пробував заперечувати науковість і доцільність такої формули і тут спинятися на цьому не буду.

Проте, слід визнати конечну потребу вивести бібліографічну роботу з тих формальних суточок, що в них опинилася її практика, та боротися проти абстрактного теоретизування, до якого тягнуть її деякі з сучасних теоретиків.

В нашій бібліографічній практиці та й у теорії не досить чітко розмежовано методи властиво бібліографічні й методи, що взяла бібліографія з інших дисциплін, іноді максимально чужих книгознавству, ба навіть ворожих книжковій культурі, — напр., кіно. Те, що ми тепер зємо „рецензійна бібліографія“, або „критична бібліографія“, здебільшого нічого спільного з бібліографією, як такою, в своїй роботі не мають.

Отже, рецензент роботи про тиснення крові, друкованої або окремо, або десь у „медичних вістях“, в бібліограф. Якщо бути

¹⁾ З цієї гіпертрофії формалізму часом дотепно сміється т. Годкевич у своїх „Критичних нотатках“ до майбутньої каталографічної інструкції. Українська бібліографія, вип. 1. Методологічний збірник. 1928. Київ. ВУАН. Бібліографічна комісія. Ст. 151—173.

послідовним, то доведеться визнати, що в разі цю роботу було б подано на конкурс до Упрнауки ще недрукованою, то рецензент її так само є бібліограф. Справді ж бо немає суттєвої різниці між тими двома рецензіями.

А якщо бути послідовним ще далі, то доведеться визнати, що, в разі автор цієї роботи прочитав би її як доповідь, то всі його опоненти теж мусіли б називатися бібліографами, бо, очевидно, їхні методи оцінки, аналізи роботи тощо нічим буквально не відрізнятимуться від перших двох „бібліографічних“ розвідок. Особливо вони матимуть багато спільного, якщо який-небудь журнал або газета, друкуючи звіт про це засідання, надрукує і слова опонентів.

Отже, ми прийшли до твердження, що висунув нещодавно т. Годкевич: „ми всі бібліографи“ (тобто автор, редактор-видавець, бібліотекар і читач)¹⁾.

Причина такої плутанини не тільки в методологічних помилках, ба й в нечіткій термінології, неусталеність якої шкодить цілій бібліографічній справі.

Я гадаю, що ми тепер уже досить підготовані в ділянках інших книгознавчих наук, щоб переглянути відносини поміж тими дисциплінами і розмежувати їх не тільки щодо обсягу питань, але й щодо специфічності методів кожної з них.

Бібліографія серед інших бібліологічних наук хоч чи не найстарша, проте найменш могла протиставити специфічність своїх методів іншим, і книгознавчим, і некнигознавчим, і тепер блукає манівцями, що ведуть скорше від бібліографічної специфічності, ніж до усвідомлення своєрідної окремої системи бібліографічних методів.

Чітке розмежування методів аж ніяк не може й не повинно звужувати бібліографічну тематику, тим більш не повинно змінити цілеспрямованість та ідеологічне настановлення так бібліографічної теорії, як і практики. Таке розмежування може тільки сприяти викристалізованню й витонченню методів; воно має сприяти вдосконаленню й розвиткові своєрідности способів і методів роботи.

Ми стверджуємо, що специфічність бібліографії полягає не в її завданнях, що зв'язані з цілим соціальним процесом, і від нього ці завдання бібліографія дістає, а особливість бібліографії вбачаємо в тому оформленні матеріялу, що його вона має приготувати для потреб іншої науки.

¹⁾ Годкевич М. — Бібліографія, книгар та бібліотекар. 1929, ДВУ, ст. 40, ц. 25 к.

Серед низки тем, що зараз у бібліографічній практиці є найактуальніші, нас нині цікавить тема літературна, тема бібліографування матеріалів, що відбивають на собі літературний процес. Вивчення цього процесу це була та й є дисципліна літературознавча, і слід гадати, що одна з причин недостатнього вивчення його була відірваність літературознавців від бібліографів.

Очевидно, провина тут взаємна, бо ті й ті не шукали спільної мови. На сумлінні бібліографів лишається занедбаня суто літературних проблем і замилювання в своїх ніби своєрідних завданнях бібліографії.

Отже, це й дозволяє нам зробити висновок про недостатню ще ув'язаність бібліографії з іншими науками — та про невідкладну потребу виправити цю одвічну помилку.

Ще на початку 80-х років Межов у передмові до своєї „Истории русской и всеобщей словесности“ писав: „цель, к которой я стремился при составлении настоящего указателя, заключалась в том, чтобы представить публике такой труд, в котором бы, кроме материалов собственно по истории и теории словесности, заключалась в библиографической форме возможно полная картина движения русской мысли в период времени от 1855—1871 г.“

Інша річ, як пощастило виконати це завдання тому, хто міг орудувати не дуже досконалими бібліографічними методами 70-х років, але свідоме бажання виявити процес, а не тільки фіксувати факти, ми вже мусимо констатувати на той час. Обминаючи окремі дрібні й не дуже цікаві спроби ставитись до бібліографії не як до колекціонування титулів, — в чому так люблять обвинувачувати наші молоді бібліографи „своїх попередників“, — а як до своєрідного вивчення фактів, ми аж року 1928 знаходимо велику розмірами роботу Владіславлева: „Литература великого десятилетия“, в якій він говорить про потребу „узагальнювати“, „бібліографічно вивчати“ і навіть накреслює кілька методів, що ведуть до цієї мети.

Ми не маємо потреби аналізувати роботу Владіславлева, бо вона не реформує бібліографію, а механічно додає до своєї несильної бібліографічної праці статтю з висновками, з тими самими висновками, які мають щось спільне тільки з досить примітивною статистикою.

Отже, ми констатуємо досить давнє бажання бібліографів вийти за суто колекціонерські межі в своїй роботі, і гадаємо, що це мусить послужити бодай частковою реабілітацією в обвинуваченні їх навіть від того ж Владіславлева в „безпринципному колекціонуванні“.

Проте, це все історія, що ні методами своєї роботи, ні технікою виконання не може нам дати багато корисного, остільки бібліографія за останні роки своїми теоретичними й практичними досягненнями далеко пройшла вперед.

В українській бібліографії ми маємо цікаву спробу М. Яшека: Літературна дискусія (рр. 1925—27). Бібліографічний дослід. Автор робив спробу бібліографічним методом вивчити визначну культурну подію, і доводиться шкодувати, що він не опрацював свої матеріяли до кінця, що він тільки зробив кілька натяків на можливі вдосконалення в роботі бібліографа-дослідника і не показав, як можна було б удосконалити бібліографічні методи в такому досліді.

* * *

Я гадаю, що бібліографія на наш час орудує остільки вдосконаленими і дуже численними своїми власними методами, що ми маємо можливість ставити питання про вивчення літературного процесу суто бібліографічними методами. На нашу думку, це є досить важлива й складна методологічна проблема, що має крім того принципове значіння, бо таке або інше розв'язання її визначить далі поглиблення та емансипацію бібліографічних методів.

Цілу цю проблему ми поділяємо на окремі часткові питання, вирішити які можна тільки в зв'язку з цілою проблемою, бо кожна бібліографічна тема по своєму підпорядковує своїм завданням всі частини бібліографічної роботи, незалежно від того, що в іншому місці і в інших обставинах розв'язання цих часткових питань може бути цілком протилежне.

Насамперед питання хронологічної обмежености. Очевидне те, що ми не можемо знайти такої дати, такого моменту, щоб сказати: тут закінчився один період і відтоді починається інший. Навіть жовтнева революція — і та не поставила таких точних віх, отже, всі хронологічні межі будуть майже однаково неточні.

Проте, сама суть теми примушує розсувати ці хронологічні межі по змозі далеко, бо процес, простежений на протязі короткого часу, не дасть повноти картини умов і специфічності свого розвитку.

Але це не означає, що початки й кінці абсолютно вільно вибирати. Ми зв'язуємо літературний процес з процесом соціальним і не можемо вивчати його окремо. Отже, вибір хронологічних меж мають визначати не суто літературні мотиви. Це зовсім не треба розуміти як заперечення можливости вивчати одну тему, що має досить чіткий хронологічний початок і закінчення. Наприклад, тема, що опрацював М. Яшек (Літературна дискусія...)

порівнюючи виразно вкладається в певні хронологічні рямці, хоч і рямці ці, ясна річ, будуть умовні. Справа бо фахівця соціолога-літературознавця встановити ці дати точніш.

Виходить, що встановити загального правила не можна. Особливо слід пам'ятати нам неможливість установити дату закінчення. Вона завжди буде штучна, умовна, і бібліограф має її приймати як фактичну конечну потребу, а не як логічний природний кінець.

* * *

Складніше справа виглядає в питанні про обсяг, про повноту матеріалу. В нашій темі вона категорично відрізнятиметься від тих бібліографій, де встановлюється якісну оцінку, що править за принцип добору матеріалів. Літературний процес не можна розглядати тільки в його найкращих проявах, в найталановитіших творах. Дослідникові не вільно обминути головну масу тих творів, що складають, так би мовити, літературне середовище.

Чимало фактів літературного життя, літературного побуту, що не оформилися в певному літературному творі, повинні бути за матеріал для дослідника-бібліографа.

Традиції показників, що вивчали літературу окремо від цілого соціально-культурного процесу, на наш час уже не наукові і справді наче відгонять колекціонуванням, хоч і можуть відігравати певну позитивну інформаційну роль.

Ми повинні втягти в коло нашої дослідницької роботи ті матеріали, що, не будучи ні формою, ні по суті літературою, безпосередньо з нею в тій чи тій мірі межують.

В цьому криється небезпека захлинутися в побічному матеріалі, підпорядкувати йому основну нашу тему. Справді бо кількісно цей не літературний, а лише суміжний з нею матеріал буде превалювати, він утворить не тільки для бібліографа, ба й для того, хто користується бібліографією, серйозну загрозу втратити літературну перспективу та ускладнити якісну аналізу. Через те ми й гадаємо, що тут треба встановити точні межі та, крім того, систематизуючи, зуміти виділити основне. Але про систему скажемо далі.

Отже, ми відкидаємо принцип якісного добору фактів, як це пропонує т. Владіславлев на ст. 8 передмови до своєї „Літератури великого десятилетия“. Замість того ми висуваємо інший принцип, що відразу може скидатися на формальний, але ж суттю це принцип тематичної повноти.

Таким чином ми бібліографувати маємо не тільки твори

красного письменства та критичні оцінки їх, не тільки розвідки про життя й творчість письменників, але й вивчати діяльність літературних організацій, нотувати факти літературного побуту.

Наш час визначається активною роботою письменників серед робітничих мас, ми маємо численні поїздки в робітничі райони, виступи по клубах, на виробництві. Літературний процес вийшов поза замкнуте коло касты письменників, до нього прилучаються широкі маси й надають йому не лише нове соціальне спрямування, ба й своєрідно забарвлюють його.

Вивчити літературний процес можна тільки не відриваючи літературні твори від цього матеріалу.

Ставлячи так широко проблему обсягу, ми ніби стаємо на позиції максималізму.

В цьому теж криється деяка загроза. Логічна думка частенько наптовхує бібліографа на шлях максималізму, і не дурно ж Владіславлев, виголосивши на 7-ій сторінці анатему „безпринципному колекціонуванню, що виростила буржуазія“, на стор. 9-ій каже про себе, що він „ставить собі завдання давати для сучасних письменників по змозі вичерпний список“.¹⁾ Очевидно не легко проскочити між Сцілою добору та Харібдою повноти.

Максималізм у бібліографії, як на наші часи, є явище безумовно негативне, і подолати його бібліограф зможе тільки шляхом встановлення певних, чітко окреслених меж своєї роботи, а не шляхом добору, в основі якого лежить оцінка якості твору. Це не є безпринциповість, бо саме розмежування окреслення теми, її настановлення мають виходити з принципів ідеологічно чітких засад. Але в межах накресленого пляном бібліографові не вільно керуватися своєю власною оцінкою окремого твору. В бібліографії індивідуальне треба якнайбільше підпорядковувати загальному.

Отже, ми пропонуємо для нашої теми відмовитись від поділу матеріалу на визначний і не визначний, важливий і не важливий, безпосередній і посередній. Для нас в однаковій мірі важливо занотувати і вірша Сосюриноного, і листа його до редакції про вихід з літорганізації, і протокол його виступу на ХПЗ.

Для нас однаково значущими мають бути і альманах *Авангард* і поїздка письменників на Донбас, бо це все різні грані того самого процесу, що його ми маємо вивчити, нема ж бо сутньої різниці між творами М. Семенка і реклямними повідомленнями про його арешт, як злодія, що краде друкарські машинки.

¹⁾ Владіславлев. — „Література великого десятилетия“.

* * *

Систематизація матеріялу є чи не найскладніша частина нашої проблеми. Не можна з категоричною певністю спинитися на якійнебудь одній схемі, бо майже кожна з них має, поруч з позитивними, ще й досить важливі негативні особливості. Багато позитивного криє в собі схема хронологічної послідовності, вона бо дає можливість стежити за розгортанням процесу і ніби найкраще підкреслює зміни в оцінках, в важливості місця, що його посідає той або той факт, в його активній чинності тощо. Проте, сама хронологія не може впорядкувати цілого матеріялу, бо ми, застосовуючи цей принцип, ризикуємо втратити аналізу синхронічності явищ, а крім того, ми все одно повинні прийняти ще якийсь додатковий розподіл, бо багато тисяч записів, розміщених хронологічно, тільки заплутують і ускладняють вивчення, як то, наприклад, сталося з „Бібліографічним збірником, присвяченим X річниці жовтневої революції на Україні“, що вийшов за редагуванням А. Козаченка.

Я пропоную хронологічність мати як підсобний метод.

Не цілком задовольняє традиційний порядок авторсько-абетковий; він надто механічно розподіляє матеріял, хоч і подаючи його в зручній мнемотехнічній формі, але ж і висуває зате цілком хибно на перше місце автора, особу замість явища, факта. Я не думаю, що ми мусимо скасувати прізвища й авторів, але як відмовилися ми вивчати історію за царями, так і літературний процес треба вивчати за іншим принципом.

Мій приклад з історією царів не є аналогія, бо в літературному процесі вага письменника незрівняно більша, і це треба нам мати на увазі, приймаючи ту чи ту схему. Гадаю, що тут своє авторитетне слово мають сказати літературознавці, які досі надто мало уваги приділяють питанням з теорії бібліографії.

Ще одне застереження мусимо зробити до тієї майбутньої системи. Треба старанно уникати багатьох перехреснувань, різних схем. Якщо в бібліографії, присвяченій одній вузькій темі (як то зробив В. Тарновський з Квиткою-Основ'яненком), з 600 бібліографічних записів можна зробити кілька тисяч без великої шкоди для самої роботи, то в роботі, що охоплюватиме не менш як 15.000 записів, слід усіма засобами боротися з великою кількістю посилових карток, з перехреснуваними темами, що нагромаджують матеріял, ускладнюючи користування ним.

Так само ми ставимо під сумнів розподіл матеріялу на такі формальні групи, як проза, поезія, драма. Ми гадаємо, що цим ми встановлюємо штучні групи не тільки в самому процесі, ба

навіть у межах творчості одного автора. Якщо можна такий розподіл застосовувати в показниках суто інформаційних, так треба його рішуче відкинути в тих бібліографіях, що, як і та, що ми сьогодні накреслили, мають намір бути науковим дослідом.

Для мене очевидне те, що ми повинні групувати наші матеріяли навколо літературних фактів, якого б порядку вони не були. Встановити *principium divisionis* для цілої маси літературних явищ не легко, бо треба зуміти виділити основне стрижневе від другорядного. Треба позбутися звички обов'язково на перше місце висувати прізвище автора.

Дуже можливо, що в нас на перше місце висунуться теми. Тільки, звичайно, не такі теми, як пропонують деякі бібліографи,¹⁾ а такі, що безпосередньо зв'язують літературознавця-соціолога з його матеріялом, з творами красного письменства.

Перебудова цілого літературознавства, що зараз у нас відбувається, не може не залишити по собі сліду в одній з найголовніших підсобних дисциплін. Воно мусить від бібліографії вимагати не тільки інформації, ба й відповідного підготовлення матеріялів.

Ми в бібліографії маємо цікаве явище, що склалося в умовах хибного розуміння об'єктивізму бібліографа.

Ми дуже рідко можемо знайти вказівку на те, як критичний матеріял розцінює певний літературний факт. За спробу перебороти такий об'єктивізм ми можемо до певної міри вважати анотацію. Але сама анотація, розкриваючи в більшій або меншій мірі зміст, не доводила розв'язання цього питання до кінця. Вона бо має інше головне призначення. Я ж гадаю, що в нашій бібліографії слід встановити розподіл критично рецензійного матеріялу за принципом ставлення й оцінки. Можуть тут накреслитись 3 групи: позитивна, негативна та описово-об'єктивна, а може доведеться знайти й ще якінебудь дрібніші підрозділи. Такий принцип розподілу сам собою порушує пріоритет абеткової системи, яку ми таким чином перенесемо на останнє місце.

Отже, ми не можемо зараз запропонувати такої схеми, в якій би ми самі не бачили низки важливих хиб. Гадаю, що це цілком нормально, бо лише практична робота остаточно з'ясує більшу або меншу придатність тих чи тих методів, і покаже, в якому напрямкові їх треба вдосконалювати. Очевидно, що, встановлюючи принцип розміщення матеріялу, доведеться насам-

¹⁾ Арнольд. — „Библиографический указатель художественной литературы на социальные темы“ — „Мысль“, Ленинград, 1926.

перед спробувати покласти в основу схему літературознавчу, пристосувавши її до бібліографічного методу роботи.

Найкардинальніша частина цілої нашої проблеми буде питання — яку саме частину матеріялу вважати за основну. Красне письменство чи літературознавство? Навколо якого стрижня ми маємо збирати основну масу записів? Це питання глибоко принципове, і розв'язання його визначить цілу систему. Що ми маємо в літературному процесі вважати за основне, за головні рушії, за етапні факти? Відповідь, що напрошується за нашими не завжди добрими традиціями, — це концентрація навколо красного письменства.

Але, визнаючи зручність такої системи для інформаційних показників, довідників, ми не можемо прийняти її для дослідницької роботи. За авторсько-абектової системи ми не бачимо посутньої різниці між показником телефонів міста Києва та між тими бібліографічними довідниками, що ми досі продукували і мабуть ще й далі продукуватимемо.

Сьогодні я порушую питання, а не пропоную остаточне розв'язання його, це бо справа не тільки суто теоретична, а в значній мірі також і практична.

Сподіваюся, що найближчий час принесе нам і певні практичні матеріяли, що допоможуть нам з площі принципів міркувань перейти до обговорення цілком конкретного матеріялу. Але ж виконання тієї бібліографічної роботи я не мислю без певного теоретично-принципового обґрунтування і хотів би, щоб ця моя спроба поклала початок до дальшого теоретичного вмотивування складної методологічної і методичної проблеми.

Д. Балика
БІБЛІОЛОГІЧНА ПЕДАГОГІКА ЯК НАУКА.

1. Об'єкт бібліологічної педагогіки.

У першій своїй статі „Бібліологічна педагогіка“ (Визначення, предмет, межі),¹⁾ ми спробували дати визначення:

Бібліологічна педагогіка — наука про організований вплив книгою й через книгу — є результат теоретичного обміркування, якими ж треба бачити, мати й знати три сили — читача, книгу й організацію книг, щоб взаємодіяння, ефективність була найбільша“.

Бібліологічна педагогіка — наука про суть, закони, методи й організацію педагогічного процесу, зв'язаного з книгою й через книгу, розуміючи книгу в широкому значінні слова (газета, листівка, книга науково-популярна, наукова, книга підручник, художній твір тощо).

Вона розв'язує надзвичайно важливе для людського суспільства питання: яка повинна бути книга, щоб дати більші наслідки та мати більший вплив, і яка повинна бути організація книги та знання читачів, щоб підсилити вагу книги. Той або той вплив газет добре відомий, певна аналіза, як газета виробляє громадську думку, заслуговує на пильну увагу; аналіза друкованої газетної агітації розкриває перед нами багато цікавих педагогічних способів, що їх застосовують редакції та журналісти-автори. Іноді, коли не додержано цих прийомів і правил, газета впливає в прямо-протилежному до своїх завдань напрямку. Недооцінюванням норм, що за ними читач сприймає газетні відомості (приміром, оповіщення про кримський землетрус у місцевій та московській пресі), можна пояснити величезні помилки преси.

Зрозуміло, що ми говоримо не тільки про газетну педагогіку, про журналістику та її способи й ролі; літературна педагогіка теж розвивається на наших очах. Літературна критика й сучасне

¹⁾ Див. „Журнал Бібліотекознавства та Бібліографії“, ВБУ, 1928. № 2 і окремим відбитком.

літературознавство дедалі все ближче підходять до проблем літературної педагогіки; інтереси читача, сприймання його, цінність художнього твору в справі соціалістичного будівництва вивчаються, щоб зробити певні висновки: як писати, яку тематику розробляти, якими способами впливати на різного читача. Уважне вивчення сучасної критики, суперечки літературних громад з літературознавцями спричиняються до безперечного освідомлювання та зростання літературно-педагогічних проблем.

Нема особливої потреби доводити, що чималу роль відіграє бібліологічна педагогіка в шкільній практиці, надто в новій школі, при Далтон-плані. Зовсім не випадково питання про підручники, про книгу для класного та позакласного читання розробляють і читають у кожному курсі шкільної педагогіки, по Інститутах методів шкільної та позашкільної роботи, по Інститутах дитячого читання, охоплюючи книгу навчальну, книгу-підручник, книгу взагалі. Окреме місце відводять книзі для заочної самоосвіти.

Видання масової книги, науково-популярної книги з природознавства, виробничо-технічної літератури тощо вимагало спеціальних досліджувальних бібліопедагогічного характеру і спеціальних конференцій, комісій, вечорів рецензій (Ленінградські металісти, наприклад) тощо.

Усе більше та частіше педагогіці шкільній та політико-освітній (позашкільній) доводиться виділяти книгу й вивчати її з боку змісту і з боку композиції (тієї або тієї структури), щоб якнайкраще організувати вплив і вражіння від книги, педагогічний процес, що провадиться книгою й через книгу.

Шукання літературознавців, журналістів, бібліологів, бібліотекарів, педагогів, книговидавців, авторів таким способом об'єднуються, й їх можна всі разом розв'язати в новій науці—бібліологічній педагогіці, бо, зрештою, мова йде про: 1) книгу, 2) читача і 3) організацію книги, мова йде про книгу, як певне, спільне для всіх знаряддя педагогічного процесу в нашому суспільстві, про клієнта, як дорослого, так і дитину—об'єкт цього процесу, і про організацію книг, про найдоцільнішу організацію сполучення книжних організмів у якісь групи для найбільшого впливу.

Книговидавниче, шкільне, бібліотечне вивчення книги, читача та організації книг мають багато спільного. Проте, бібліотечна

педагогіка, шкільна, літературна тощо відрізняються своєю метою, і їх не слід плутати з бібліологічною педагогікою, що вибирає з близьких їй (літературної, бібліотечної педагогіки тощо) усе те, що стосується безпосередньо до книги й тільки до книги. Бібліотечна педагогіка має дуже багато своїх завдань: книгою, плякатом, у гуртку „друзів дітей“, серед читачів перевести ті або ті заходи, кампанію тощо. Те, як розподіляти роботу з книгою в розумінні бібліотечної педагогіки й бібліологічної, не тільки не шкодить, але, навпаки, уточнює місце кожної та яскравіше вимальовує їх об'єкт і суть. Бібліотечна педагогіка багато дає бібліологічній, але вона вся полягає в питаннях про організацію книг, картотек і організацію читача, тоді як бібліологічна педагогіка, головне, вивчає саму книгу, а принципи організації книг черпає не тільки з бібліотеки, але й з школи, і в книжковій торгівлі, тобто працю з книгою бере далеко ширше та загальніше.

2. Розподіл бібліотечної педагогіки.

Після сказаного цілком очевидно, що нам конче треба: а) вивчати суть бібліопедагогічного процесу, суть педагогічного впливу книгою й через книгу, починаючи від нормального та бажаного для суспільства і аж до хоробливих впливів, шкідливих для суспільства й для самого клієнта (бібліоманія, бібліографія тощо); бібліопедагогічний процес вивчають і в бібліотеці, і в школі, і поза бібліотечною організацією книг, тобто широко.

в) спробувати зрозуміти зміст і форми того матеріялу, що його беруть як педагогічний фактор. Спочатку вивчення книжного матеріялу, в його основних формах, в розумінні більшого чи меншого впливу на читача. Морфології книжної, проте, не досить. Щоб вивчити бодай одне таке питання, як вплив та різні читацькі групи утворюють різні літературні жанри, доведеться вдатися до тонших анатомічних розглядів та аналіз книги, ніж це могло б здаватися потрібним з першого погляду. Безперечно, вивченню газет, журналів взагалі—періодичних видань, енциклопедій, поліграфій, науково-популярних книг, підручників тощо віддається не менше уваги, ніж питанням, близьким до „літературної педагогіки“, тут місце книжної морфології весь час заступатиме книжна анатомія.

с) вивчити тих, кого виховують, клієнта, читача, установити класифікацію читачів на певний період часу, безперечно, конче треба. Тільки знаючи читача, можна знаходити правильні шляхи

педагогічного впливу. Сучасний педагог, насамперед, найпильніше вивчає об'єкт своєї діяльності—людину.

д) Щоб бібліологічну педагогіку вести успішно, та щоб її поради та вказівки були конкретні, важно проаналізувати практику організації книжного матеріалу по школах, бібліотеках, книгарнях, щоб знайти в ній (у цій практиці) закони та методи бібліопедагогічних впливів великої збірки книг, а так само й методи раціонального читання книги. Тут доведеться дуже близько стикатися й використовувати вказівки різних педагогів у тій частині, де є дані про роботу головним чином з книжкою.

е) Треба підкреслити, визначаючи бібліологічну педагогіку та кажучи про її розподіл, і те, що в ній величезну роль надається вивченню педагогічних систем.

Бібліологічна педагогіка—надбудова над практикою. Різні погляди на бібліопедагогічний процес для кожної доби ми називаємо бібліопедагогічними ідеями та бібліопедагогічними системами. Якщо в шкільній практиці ступнево переходили до Далтон-пляну, до визнавання величезної ролі підручника в лабораторії, в методах домашніх проєктів, як наслідок певних нових ідей та системи виховання, в бібліотечній і ширше—в бібліологічній практиці ми теж маємо різні погляди та системи.

В особі видавців, авторів науково-популярних книг, бібліотекарів—Бітнер, Ситін, Горбунов-Посадов, Попова, Павленков, Рубакін тощо—Росія мала своїх ідеологів, своїх бібліо-педагогів, так само, як російська педагогіка знала своїх Пирогова, Толстого, Вентцеля тощо. На жаль, їх поглядів не вивчали й не систематизували. Бібліологічна педагогіка народжується в наші дні. Останньою частиною нашого дослідження повинен бути виклад бібліо-педагогічних систем ХІХ—ХХ віку: буржуазні педагогічні риси й бібліопедагогіка з погляду революційного пролетаріату (досвід УСРР, СРСР).

3. Бібліотечна педагогіка, як наука, субсидарна бібліологічній педагогіці.

Педагогіка належить до числа практичних дисциплін. Ліwnу так і залічує її до розділу спеціальної бібліології, відзначаючи в спеціальній бібліології двар озгалуження—теоретичне та практичне. Педагогічний бік бібліології він залічує до галузі практичної. Але, безперечно, не треба плутати бібл. педагогіку, як науку, з педагогічною практикою. Бібл. педагогіка—надбудова над практикою. В практиці ми маємо те, що називають, звичайно, активною над книгою та з книгою роботою, і те, що розклада-

Розглянемо коротенько ці субсидарні для бібліологічної педагогіки науки.

Ми вже говорили, що для того, щоб винайти правильні способи впливати через книгу на людину, треба знати саму людину, нашого клієнта-читача. Фізіологія, психологія, антропологія дають матеріяли для міркування; якщо прикладати до дитячого та юнацького віку, педологія буде за підпору. Але так само, як свого часу педагогічна психологія допомогла пізніше зв'язати педагогічний процес із вивченням об'єкта виховання, дитини-школяра,—і в нашому рості бібліопсихології судилося бути передовсім за опору бібліологічної педагогіки. Для бібліологічної педагогіки насамперед треба розв'язати багато питань: що дає бібліотекареві для його роботи знайомство з рефлексологією, з біхевіоризмом, Gestalt-psychologie (структурною психологією), з психоаналітичною школою Фройда, з марксистською психологією? Ендокринологія і робітник з книгою. Наука про конституцію і бібліотечна праця. Конституціональні типи.

Для дитячої книги й праці з дітьми треба з'ясувати значіння педології в бібліотечній праці, читачівські інтереси дітей та підлітків.

Заглиблюючись у спеціальні питання, треба з'ясувати значіння диференціальної психології—типи поведінки в зв'язку з їхньою читачівською поведінкою. Стаття і читачівські інтереси. Вік і читачівські інтереси. Питання індивідуальної обдарованості.

Основні дані прикладної психології допомагають з'ясувати профорієнтацію в бібліотечній справі (професія й читачівські інтереси).

Основні дані соціальної психології освітлюють, як читає читач-робітник, селянин, службовець, червоноармієць тощо.

Основні дані сучасної психопатології допомагають вивчити бібліотечну працю з психоневротиками, з в'язнями, безпритульними дітьми.

Усі перелічені питання вивчає сучасна бібліопсихологія. Ці та інші найважливіші відділи бібліопсихології¹⁾, напр., вивчення елементів загальної психології основних механізмів людської поведінки й процесу читання (допомагають розібратися в бібліопсихологічному процесі й точніше накреслити його суть, закони та методи.

Бібліологічна педагогіка бере цей матеріял і педагогічно його враховує, щоб виробити методи

¹⁾ Усупереч Н. А. Рубакіну (його бібліопсихології) 2-й Московськ. Держ. Університет публікує під редакцією В. А. Невського і з нашою ближчою участю ряд праць з психолого-педагогічних дисциплін, що вивчають процес читання й читачів.

Розглянемо коротенько ці субсидарні для бібліологічної педагогіки науки.

Ми вже говорили, що для того, щоб винайти правильні способи впливати через книгу на людину, треба знати саму людину, нашого клієнта-читача. Фізіологія, психологія, антропологія дають матеріали для міркування; якщо прикладати до дитячого та юнацького віку, педологія буде за підпору. Але так само, як свого часу педагогічна психологія допомогла пізніше зв'язати педагогічний процес із вивченням об'єкта виховання, дитини-школяра,—і в нашому рості бібліопсихології судилося бути передовсім за опору бібліологічної педагогіки. Для бібліологічної педагогіки насамперед треба розв'язати багато питань: що дав бібліотекареві для його роботи знайомство з рефлексологією, з біхевіоризмом, Gestalt-psychologie (структурною психологією), з психоаналітичною школою Фрейда, з марксистською психологією? Ендокринологія і робітник з книгою. Наука про конституцію і бібліотечна праця. Конституціональні типи.

Для дитячої книги й праці з дітьми треба з'ясувати значіння педології в бібліотечній праці, читачівські інтереси дітей та підлітків.

Заглиблюючись у спеціальні питання, треба з'ясувати значіння диференціальної психології—типи поведінки в зв'язку з їхньою читачівською поведінкою. Стаття і читачівські інтереси. Вік і читачівські інтереси. Питання індивідуальної обдарованости.

Основні дані прикладної психології допомагають з'ясувати профорієнтацію в бібліотечній справі (професія й читачівські інтереси).

Основні дані соціальної психології освітлюють, як читає читач-робітник, селянин, службовець, червоноармієць тощо.

Основні дані сучасної психопатології допомагають вивчити бібліотечну працю з психоневротиками, з в'язнями, безпритульними дітьми.

Усі перелічені питання вивчає сучасна бібліопсихологія. Ці та інші найважливіші відділи бібліопсихології¹⁾, напр., вивчення елементів загальної психології основних механізмів людської поведінки й процесу читання (допомагають розібратися в бібліопсихологічному процесі й точніше накреслити його суть, закони та методи.

Бібліологічна педагогіка бере цей матеріал і педагогічно його враховує, щоб виробити методи

¹⁾ Усупереч Н. А. Рубакіну (його бібліопсихології) 2-й Московськ. Держ. Університет публікує під редакцією В. А. Невського і з нашою ближчою участю ряд праць з психолого-педагогічних дисциплін, що вивчають процес читання й читачів.

досвід, багато спільного і всі виходять у значній мірі в своїх міркуваннях від літературознавства і сієнсознавства. Інститут дитячого читання, школи, автори, популяризатори наукових знань— усі не обминають, а здебільшого вивчають спочатку книжкову морфологію й антологію, тобто жанри композиції, різні літературні й сієнсознавчі способи. Це вивчення, як нам відомо, відбувається безпосередньо за літературознавчими джерелами (Томашевський та інші).

Аналіза підручника, оцінка критичної основи (хоч би, напр., педагогів Францена і Нейги із штату Айова, А. П. Богоявленського, В. Н. Шульгіна, Блонсьюго, Белоусова, Єсімова, Гордона, Чехова Н. та інших), або вивчення підручників для самоосвіти, пристосовування підручників до самоосвіти, до заочного вивчення показують, що утворити нову книгу зовсім не просто. Як утворити нову книгу і як її використати в роботі—ось два великої ваги завдання. Від книги-нагромадження знань, від книги, що править до „пояснення“ й для „читання“, від книги, що з неї вивчали „минуле“, треба перейти до книги, що не тільки повинна вчити читати й розуміти, не тільки „пояснювати“, але й притягати до роботи: до книжки-попутника того, хто вчиться, до робочої книги. За словами Богоявленського Л. П.¹⁾ праця учня обертається в процесі, а не дається цілком як готове знання. Праця розширюється, складається з частин. Особливо при Далтон-плані. Робоча книга, очевидно, повинна не тільки своїм новим змістом, але й композиційно відповідати такій розподіленій і науково організованій праці.

На жаль, педагоги й бібліотекарі дитячих бібліотек, погодившись у принципах, не мають ще ясного визначення ознак, як практично здійснювати ці принципи, урахувати можливі форми їхнього втілення в життя. Помітно, що завдання дуже вужчають. Усю вагу зосереджено на утворенні обов'язково „підручника єдиної трудової школи замість того, щоб глянути ширше, з бібліопедагогічного погляду на книгу взагалі.

Той самий Л. П. Богоявленський підкреслює, що книгу „саму по собі“ не проаналізовано щодо перебудови її „змісту“. Книга, яку читають, і книга, що з неї вчать, звичайно, відрізняються одна від одної, але питання про тематику, композицію, жанри, про шукання так званого „соціологічного еквіваленту“, літературного явища, вивчення стилю, у художньому творі, в науковій книзі, у науково-популярній, у дитячій читанці, у підручнику, у хрестоматіях—усе це явища одного порядку, що вимагають

¹⁾ Богоявленский Л. П. — „Работа над учебником“. — ГИЗ, М. И. Л., 1928 г.

для свого вивчення і для того, щоб краще, ніж досі допомогти цілком опанувати допоміжні науки—літературознавство і книговивчення (сієнсознавство). Тут доводиться переходити: 1) від попереднього обліку форм і способів використання, 2) до вивчення книги, як такої, а потім знову 3) до книги-підручника, але після доброго запасу бібліопедагогічних тверджень—саме тут правильний шлях педагога до втворення кращого підручника. Нові педагоги так і роблять (Богоявленський, Шульгін та інші); вони враховують принципи ширшої праці з книгою.

Ми вище довели, що навіть складаючи підручника,—не кажучи вже про науково-популярну книжку для дітей і дорослих,—доводиться педагогові, бібліотекареві, видавцеві й авторові вдаватися до основ літературознавства й сієнсознавства. Бібліопсихологія (обліком читачівських інтересів і читачівських уявлень), літературознавство (морфологією книги, теорією композиції та психологічними проблемами) дають допоміжний матеріал, щоб виробити чіткі й ясні методи виразності, методи бібліопедагогічного впливу, щоб перебудувати книгу, щоб утворити справді нову книгу, як змістом так і формою (структурою).

Дуже важлива підпора для бібліопедагогіки, як побачимо нижче, буде й бібліосоціологія—нова наукова галузь, нова діяльність книгознавства, що виникла через ґрунтовну перебудову всіх положень книгознавства. Визначення бібліосоціології дав М. Н. Куфаєв у „Проблемах філософії книжки“ (1924 р.) і ми в ж. „Бібліологічні Вісті“ за р. 1927. Бібліосоціологія вивчає книжкову культуру, еволюцію книжкової культури, у зв'язку з великими змінами й завданнями, властивими тій або тій добі.

Про потребу вивчати соціально, педагогічне і народногосподарське значіння різних книг за всяких періодів часу кажуть і Ziwny Ladislaw, і Рубакін Н. А., і Дерунов К. Н., і Владіславлев Н. В.¹⁾

Бібліологічна педагогіка безпосередньо черпає з бібліосоціології знання найважливіших для кожної доби книг і не тільки книг, але й їхніх особливостей. Скажемо: „Мир чувствених предметів в картинках“ Амоса Каменського, „Отверстося дверь языков“ його ж—відкрили в XVII віці нову добу до втворення доцільних підручників. „Родное слово“ Ушинського, книжки Водовозова, Паульсена, Євтушевського—були свого часу видатні педагогічні явища. За першого десятиліття нашого століття

¹⁾ Див. Ziwny „Rukovêt bibliographie“. Рубакін Н. А.—„Среди книг“ т. I, II, III. Дерунов К. Н.—„Примерный библиотечный каталог“. Владіславлев, передмова до „Литературы Великого десятилетия“.

для свого вивчення і для того, щоб краще ніж досі допомогти цілком опанувати допоміжні науки—літературознавство і книговивчення (сієнсознавство). Тут доводиться переходити: 1) від попереднього обліку форм і способів використання, 2) до вивчення книги, як такої, а потім знову 3) до книги-підручника, але після доброго запасу бібліопедагогічних тверджень—саме тут правильний шлях педагога до втворення кращого підручника. Нові педагоги так і роблять (Богоявленський, Шульгін та інші); вони враховують принципи ширшої праці з книгою.

Ми вище довели, що навіть складаючи підручника,—не кажучи вже про науково-популярну книжку для дітей і дорослих,—доводиться педагогові, бібліотекареві, видавцеві й авторові вдаватися до основ літературознавства й сієнсознавства. Бібліопсихологія (обліком читачівських інтересів і читачівських уявлень), літературознавство (морфологією книги, теорією композиції та психоідеологічними проблемами) дають допоміжний матеріал, щоб виробити чіткі й ясні методи виразности, методи бібліопедагогічного впливу, щоб перебудувати книгу, щоб утворити справді нову книгу, як змістом так і формою (структурою).

Дуже важлива підпора для бібліопедагогіки, як побачимо нижче, буде й бібліосоціологія—нова наукова галузь, нова ділянка книгознавства, що виникла через ґрунтовну перебудову всіх положень книгознавства. Визначення бібліосоціології дав М. Н. Куфаєв у „Проблемах філософії книжки“ (1924 р.) і ми в ж. „Бібліологічні Вісті“ за р. 1927. Бібліосоціологія вивчає книжкову культуру, еволюцію книжкової культури, у зв'язку з великими змінами й завданнями, властивими тій або тій добі.

Про потребу вивчати соціяльне, педагогічне і народногосподарське значіння різних книг за всяких періодів часу кажуть і Ziwny Ladislaw, і Рубакін Н. А., і Дерунов К. Н., і Владіславлев Н. В.¹⁾

Бібліологічна педагогіка безпосередньо черпає з бібліосоціології знання найважливіших для кожної доби книг і не тільки книг, але й їхніх особливостей. Скажемо: „Мир чувственных предметов в картинках“ Амоса Каменського, „Отверстося дверь языков“ його ж—відкрили в XVII віці нову добу до втворення доцільних підручників. „Родное слово“ Ушинського, книжки Водовозова, Паульсена, Євтушевського—були свого часу видатні педагогічні явища. За першого десятиліття нашого століття

¹⁾ Див. Ziwny „Rukovêt bibliographie“. Рубакін Н. А.—„Среди книг“ т. I, II, III. Дерунов К. Н.—„Примерный библиотечный каталог“. Владіславлев, передмова до „Литературы Великого десятилетия“.

середня школа мала підручники загальної історії Виноградова, Циппера, підручники Російської історії Платонова, Богословського, Коваленського. Поруч з ними були й Іловайський і Єлпатьєвський. В фізиці — Кравіч, але й Цінгер і Хвольсон; а географії — Меч, Іванов, Воронежський, Осле й Крубер і багато інших. Бібліосоціологія бере на увагу ці книжки і вивчає їх за періодами. Бібліосоціологія дозволяє підкреслити особливості кожного підручника, книги і характер, зв'язаність, відповідність цієї книжки до визначених громадських завдань і тенденцій, а також їхню соціальну роль за свого часу. „Среди книг“ Рубакіна, „Программы домашнего чтения“ Моск. і Петерб., комісії у справі організації хатнього читання, каталоги видань різних товариств, партій і т. і. відкривають для бібліопедагогіки величезної ваги зібраний і систематизований з певного погляду матеріал. Соціально, педагогічне й народньо-господарське значіння різних книг, у різні періоди часу, або для різних читачівських груп за тієї самої історичної доби дуже добре з'ясовується в бібліосоціології.

Бібліологічна педагогіка для своїх педагогічних порівнянь, для відповіді на запитання, що дали ті або ті підручники, науково-популярні книги, дитячі книги свого часу читачам, чим затримали й чим прискорили бібліопедагогічний процес виховного впливу, — бібліологічна педагогіка в бібліосоціології має для себе багатющій історичний матеріал. Історія літератури багато дає нашій літературі, літературознавству й літературній педагогіці, бібліосоціологія (що охоплює історію книжкової культури далеко ширше, ніж історія літератури) так само, якщо ще й не більше, допоможе „бібліологічній педагогіці“ і „свідомості“. Щоб краще визначити всі ці бібліологічні взаємовідносини, наведемо коротку схему названих бібліологічних дисциплін (див. схеми №№ 1 і 2 на стор. 25).

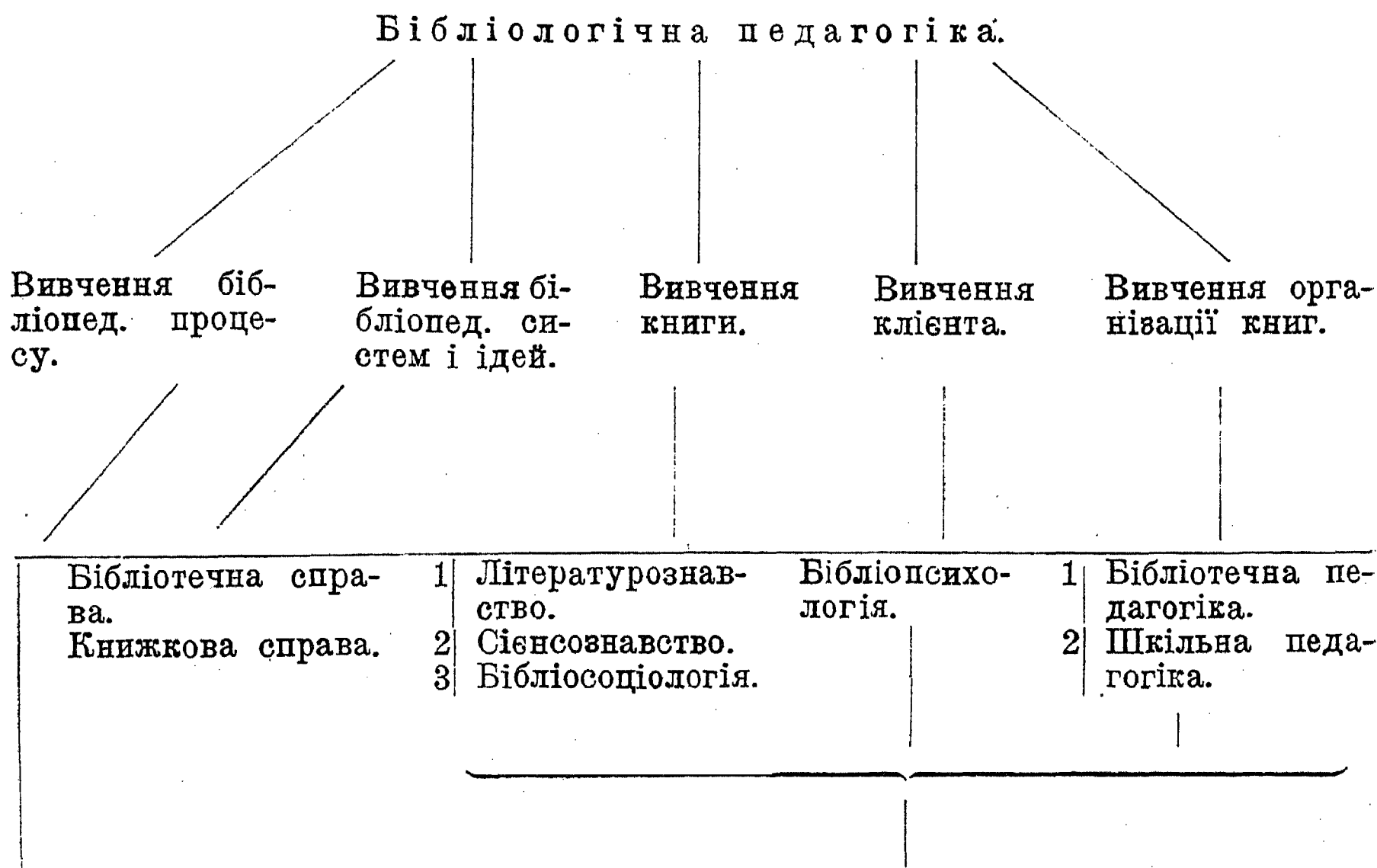
У схемі № 1 показано співвідношення бібліосоціології й бібліопедології. Бібліосоціологія — поняття ширше, що включає в себе бібліопедагогіку. Це безсумнівно так. Вивчаючи книжкову культуру, ми цим самим вивчаємо й бібліопедагогічні ідеї свого часу. Бібліопедагогіка — тільки частина книжкової соціології в практичному її застосуванні (див. схему подану в 1-й нашій статті „Бібл. Педагогіка“ „Журнал Бібл. і Бібл-фії“, 1928 р., ч. 2).

У схему № 1 ми включили „рекомендаційну й критичну бібліографію“. Само собою розуміється, що вплив бібліопедагогіки не обмежується тільки складанням рекомендаційних списків для читачів або книжковою оцінкою виданих книг. Бібліологічна педагогіка впливає й на утворення кращої книги (тут

Схема № 1

Бібліологія.
 Бібліологічна соціологія.
 Бібліологічна педагогіка.
 Рекомендаційна та критична бібліографія.

Схема № 2

вона ширша від літературної педагогіки) і на організацію педагогічної роботи з книгою.

Але в схемі показати рекомендаційну та критичну бібліографію треба: 1) щоб краще з'ясувати, звідки сама рекомендована бібліографія черпає керівний матеріал і вказівки, і 2) для того, щоб з'ясувати, в якому співвідношенні стоїть бібліографія до нашої нової науки.

Як бачимо, критична й рекомендаційна бібліографія тут тісно зв'язані з бібліосоціологією й бібліопедагогікою.

Схема № 2 трохи складніша, але, користуючись з неї, можна уявити собі шлях розвитку бібл. педагогіки. Наша наука організаційно поділяється на 5 великих відділів (див. розділ 2 „розподіл бібл. педагогіки“). А черпає матеріал і спирається в своїх теоретичних висновках бібліотека на бібліопсихологію, на літе-

ратурознавство, на бібліосоціологію і, нарешті, на позашкільну бібліотечну педагогіку й шкільну педагогіку. Спинимося на останніх.

Бібліотекознавство досі, головне, розробляло бібліопедагогічні питання. Бібліотека історично більше мала можливості стежити й вивчати рух книжки й реакції на книгу читачів. Літературна педагогіка щойно народжується, бібліосоціологія — теж дуже молода галузь знання. Бібліотекарі найбільше робили для усвідомлення книжкового процесу. Школа вивчала учня, бібліотека дитяча — дитячу книжку, бібліотека дорослих — книжку взагалі. Бібліотечний досвід за декілька десятиліть (60 — 70 років) цілком свідомого вивчення виховного значіння книжки величезний, і на нього треба зважати. Позашкільна освіта, політосвітня праця педагогічно найкраще відбилася в бібліотеці. Бібліотека — фокус позашкільної освіти, політпросвітсправи. Через бібліотеку бібліологічна педагогіка зв'язується з ідеями педагогічними політпросвітпраці, і спирається на ті з цих ідей, що були специфічні й мали вагу для праці з книгою. Друкована агітація, напр., увіходить цілком у бібліологічну педагогіку, чого не можна сказати про інші читання п.п. праці.

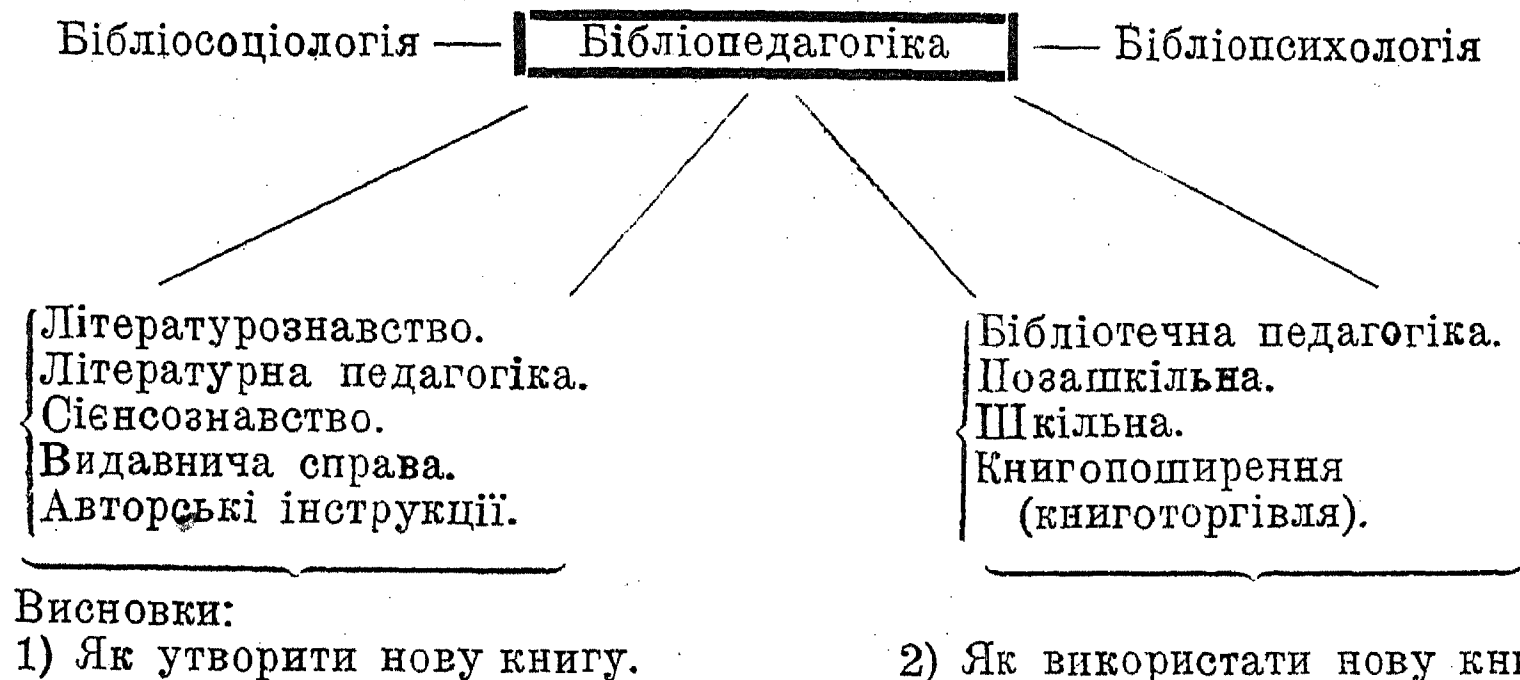
Черпаючи з позашкільної освіти, з бібліотечної педагогіки, бібліопедологія далеко ширше опрацьовує ті питання й той досвід, що його так багато набралось в їхній праці з книгою. Літературознавство, шкільна педагогіка, дані бібліосоціології допомагають бібліопедагогіці глибше й по-іншому пояснювати багато явищ — бібліотечної практики політосвітн. установ (шкіл дорослих, клубів тощо).

На цьому закінчуємо викладання допоміжних бібліопедагогічних наук. Наприкінці даємо схему № 3.

Наведена нижче схема № 3 показує не розподіл бібліопедагогіки й допоміжних їй наук, а спільний вплив багатьох наук на бібліопедагогіку й також бібліопедологіки на них, на видавничу справу (худ. література, науково-популярна, наукова книга, підручник тощо) і на використання книжки в політосвітніх установах (школа дорослих, клуб тощо), у бібліотеці і в шкільній практиці (див. схему № 3 на стор. 27).

Через те, що, розв'язуючи багато питань бібліологічної педагогіки, доводиться стикатися з так званою „критичною методикою читання“, з різними „абетками розумової праці“, „як читати“ (*l'art de lire*) тощо, наприкінці цього розділу треба зазначити ще одне принципове питання. Як зазначалося в першій статті „Бібліологічна педагогіка“, дехто з бібліологів розуміє власне хоче розуміти) під бібліопедагогікою „дисципліну, що

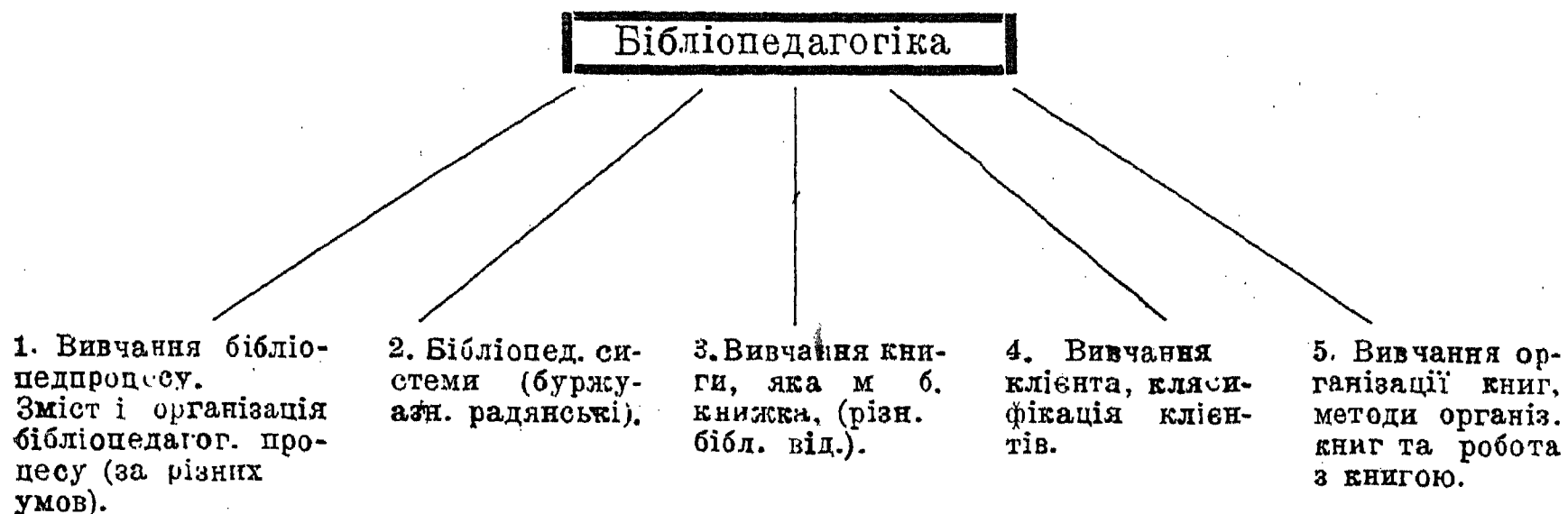
Схема № 3

трактує про те, як треба читати добрану до читання книгу, які способи ведуть до того, щоб індивід якнайкраще сприймав думки автора й правильно розумів їх“.

Після всіх міркувань дуже ясна здається помилка такого вузького розуміння бібліопедагогіки. Очевидно вказівки, „як треба читати книжку“, увійдуть в бібліопедагогіку до відділу, „як використовувати нову книжку“.

Схема № 4

Але ці вказівки не можуть замінити науки в цілому, науки, що черпає собі матеріал і з психологічного й соціального погляду книговикористання і з технології. Ми посилаємося на технологію, бо не тільки та або та структура книги, а навіть бібліотечна техніка (зокрема каталографія) підпорядковані, як ми це покажемо далі, визначеним бібліопедагогічним принципам, не кажучи вже про вивчення змісту книги, про активно педагогічну працю з читачами тощо. Схеми № 3 і № 4 є наочні свідки зо-

всім іншого тлумачення з нашого погляду бібліопедагогіки. Утилітарно-вузьке визначення Куфаєва називає один розділ бібл. педагогіки, але не каже про науку в цілому, мовчить про науку, що дає педагогічно цінні вказівки для всіх моментів бібліологічної практики (утворення потрібного для даного часу підручника, газети, книги, педагогічної праці з книгою, читання книги тощо).

С. Боровий
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.

Продовження¹⁾.

IV.

Вище ми вже говорили про той незавидний спадок, який отримали наші наукові бібліотеки від дореволюційної Росії. По суті, це були скупчені книжкові багатства (іноді виключної цінності), що їх зосереджено було, головним чином, у столицях; національним же республікам, у нових центрах культурного та наукового життя, довелося починати бібліотечне будівництво майже на порожньому місці. Перші роки витрачено майже цілком на утворення потрібної книжкової бази, на концентрацію та визволення книжок, що гинули в умовах громадської війни.

Обставини роботи за ці роки дуже добре описав робітник однієї з наших наукових бібліотек (кол. Румянцевської, нині Ленінської в Москві), яка в декілька разів збільшила свій книжковий фонд і цілком реорганізувалася через революційні події²⁾. Те ж саме з різними місцевими варіантами повторювалося майже по всіх інших наукових великих бібліотеках союзу (напр., у Всенародній Бібліотеці України—в Києві)³⁾.

Але все ж таки на ці роки припадають і перші шукання нових методів роботи, що відповідали б тим завданням, які виросли тепер перед науковими бібліотеками. В найтрудніших обставинах, в умовах надзвичайного нестатку, зробити можна було нібито, не багато, але тут виявився ентузіазм та самовіддане ставлення до справи робітників наших наукових бібліотек.

Не зв'язані путами традицій (у більшості бібліотек, утворених революцією, їх взагалі не було), вони в шуканні нових методів роботи виходили з вимог життя, тільки подекуди вико-

¹⁾ Див. „Бібл Вісті“, № 1, 1930.

²⁾ X лет библиотечного строительства. — „Сборник Публичной Библиотеки СССР им. Ленина“, I. (Москва 1928), стор. 6—7.

³⁾ Див. Пастернак. ВБУ—база науково-дослідчої роботи УСРР. Бібл. Збірн. ч. 2 (Київ 1927), стор. 11—14.

ристовуючи досвід закордонного бібліотечного будівництва, взагалі недосить добре відомого в межах Радянського Союзу, особливо за часи блокади.

Перші вступили на шлях широких реформ Ленінградські бібліотеки. Тут раніш, ніж по інших місцях Союзу, утворилися більш-менш зручні умови роботи; до того ж і наявність наймогутніших книгосховищ з порівнюючи високою бібліотечною технікою, з високо-кваліфікованим науковим персоналом—природно, штовхало на цей шлях. Перше завдання, яке стало перед ленінградськими робітниками, було утворити зведений каталог наукової літератури та довідкове бюро при ньому¹⁾. Це завдання ще поглиблювалося через специфічні умови революційних років, які порушили нормальний хід постачання бібліотек новою літературою, зокрема чужомовною.

Наприкінці 1918 р. робітники наукових бібліотек Ленінграду утворили, за ініціативою А. М. Бравдо, об'єднання, яке взяло на себе виконати це завдання²⁾.

Трохи пізніше з'явилася низка зведених каталогів закордонних періодичних видань; перший був Ленінградський, що його видала Публічна Бібліотека (Сводный каталог иностранных периодических изданий за время с 1 августа по 1 января 1918 г., имеющих в библиотеках Ленинграда". Лен. 1918). З зведеного каталогу, що його підготовлює Московський Інститут Бібліотекознавства, опубліковано тільки першу частину, яка охоплює журнали з книгознавства та бібліотекознавства („Материалы Института Библиотекосведения", № 1, Москва, 1928). На Україні перший, дуже незначний експеримент у цьому напрямку зробила Харківська Центральна Наукова Бібліотека, що видала „Зведений каталог періодичної закордонної наукової літератури по бібліотеках Харкова в 1927 р. Нині зведені каталоги закордонних журналів з 1914 року підготовлюють до друку Одеська Центральна Наукова Бібліотека³⁾ та Всенародня Бібліотека України в Києві⁴⁾.

¹⁾ Тут цікаво буде нагадати, що вперше (?) думка про утворення зведеного каталога виникла в Ленінграді ще 1904 р., коли Бібліотека Інженерної Академії взялася до організації Зведеного каталога закордонних технічних журналів — „Известия Русского Библиографического Общества. Журналы секции библиотекосведения", стор. 7.).

²⁾ Див. зазн. статтю „Библиотечное Обозрение", кн. I (1919).

³⁾ Рубинштейн С.—Зведений каталог чужоземної наукової періодики, що знаходяться в бібліотеках м. Одеси—„Журнал бібліотекознавства та бібліографії", № 3, стор. 113-114.

⁴⁾ Оксюс М.—Зведений каталог нової чужомовної періодики в бібліотеках Києва, Ibidem, № 2, стр. 116-118.

Довідкове Бюро, що його було утворено, поставило собі спочатку дуже обмежені завдання. За німецьким зразком воно повинно було давати довідки тільки про те, в якій з бібліотек Ленінграду є та або та книга. Проте, цілком природно, звичайно, що сама логіка речей примусила Бюро видавати довідки й суто бібліографічного характеру.

Майже одночасно з Ленінградським Бюром розпочало свою роботу (16 грудня 1926 р.) Бюро при Публічній Бібліотеці СРСР у Москві (в майбутньому, Ленінській). Бюро поставило собі завдання—поповнити зведений каталог, якого бракувало. Довідок бібліографічного характеру Бюро не повинно було давати зовсім, за думкою його фундаторів, що й було зафіксовано в „Положенні“, яке затвердила Колегія Народнього Комісаріату Освіти. Але досить ясно, що й це Бюро повинно було розпочати, наперекір „Положенню“, видачу довідок бібліографічного характеру, які й беруть в його праці дедалі помітніше місце, поступово випираючи довідки суто бібліотечні¹⁾.

За спостереженнями робітників Довідкового Бюра, довідки бібліотечного характеру вимагають тільки самі спеціалісти, що провадять роботу в певній науковій галузі. Основна ж маса тих, що звертаються до послуг Довідкового Бюра (студенти, робітники, що тільки-но починають науково працювати), цікавляться виключно довідками бібліографічного характеру²⁾.

Пересічно на бібліографічне запитання дається від 5—20 книжок. На деякі запитання давалося дуже докладно вказівки.

Бюро не має безпосереднього зв'язку з читачем, останній має зносити з ним за допомогою бланків. Досвід, однак, показав надзвичайну важливість особистих зносин з читачем. З письмового запитання скрізь і завжди неясно, що читачеві потрібно, що він

¹⁾ Полосін, И.—Справочное бюро при Публичн. Библиотеке СССР им. Ленина.—„Библиотечное Обозрение“, 1927, I-II, стор. 129-130. За перші 8 міс. 1927 р. надійшло 5910 запитань (з них 84% бібліограф. характеру)—Див. „Сборник Публичн. Библиотеки СССР“, I. стор. 214.

²⁾ Подібні спостереження мають і робітники Ленінградського довідкового бюро. Вони поділяють своїх клієнтів на три групи. 1) Читачі з запитаннями дуже загального характеру („щонебудь з математики“), які не знають про існування енциклопедій, елементарних довідників тощо. 2) Читачі з дуже спеціальними запитаннями, що не вміють орієнтуватись в літературі (наприклад, ті, що шукають літературу щодо „деталів машин“ і т. і.) і 3) Читачі висококваліфіковані, які мають потребу в спеціальному бібліографічному апараті. За думкою Ленінградських робітників, обслуговування перших двох груп треба покладати на співробітників Читальної Залі;—3-ої групи—на довідковий відділ.—О л о в с к а я, Л.—Справочно-библиографическая работа как метод библиотечной работы.—Труды первой конференции научных библиотек РСФСР“. Москва, 1926, стор. 146-151.

уже читав, ступінь підготованости його тощо. У своєму звіті за 1926 р. Довідкове Бюро визнало за потрібне, з метою організації маси читачів, поставити на порядок денний питання про відкриття при Читальній Залі філіялу Довідкового Бюра з підручною бібліотекою бібліографій. Найкращим розв'язанням питання було б відкриття Довідкового Бюра на 12 годин протягом доби та організація при Бюрі Кабінету бібліографії¹⁾.

Дуже зручно розміщено безпосередньо поруч з каталожною кімнатою Довідкове Бюро при Ленінградській Публічній Бібліотеці. Як ми вже зазначали, наперекір думці його фундаторів, основна робота бюро—бібліографічні довідки. Відповідь дається через 2—3 дні, окрім особливо трудних випадків. Відповіді копіюють і використовують, коли трапляються аналогічні запитання²⁾.

Тепер в довідкові відділи по більшості великих наукових бібліотек СРСР. Так, напр., в Москві довідкові відділи є при Московській Губерніяльній Центральній бібліотеці (з жовтня 1923 р.), Комуністичній Академії (осінь 1924 р.), Комуністичному Університеті (січень 1926 р.), Інституті Леніна (грудень 1927 р.). Існує навіть дуже цінний проєкт об'єднати ці відділи в „Асоціацію довідково-бібліографічних відділів Московських бібліотек“³⁾. Цікавих і трохи інших форм набрала довідкова робота в бібліотеках ВРНГ⁴⁾ та Наркомату РСІ⁵⁾, що поставили собі завданням обслуговувати спеціальні інтереси цих відомств.

Досить широко розвинено довідково-бібліографічну роботу й на місцях, про що, однак, в бібліотечній пресі є тільки незначні відомості⁶⁾. Треба констатувати, що наукові бібліотеки національних республік, зосереджуючи свою активну роботу, головним чином, в галузі національної бібліографії, віддають покищо недосить уваги цій галузі діяльності.

Але якщо потреба організувати довідково-бібліографічні від-

¹⁾ „Сборник“, I, стор. 220.

²⁾ (Справочно-библиографическое бюро при Госуд. Публ. Библиотеке, — „Библиотечное Обозрение“, 1927, I-II, стор. 150.

³⁾ „Библиотечное Обозрение“, 1927, I-II, стор. 143.

⁴⁾ „Библиотечное Обозрение“, 1925, II, стор. 166.

⁵⁾ Труды второй всероссийской Конференции Научных библиотек. Ленинград. 1926, стор. 12.

⁶⁾ Про довідково-консультаційну роботу: Одеської Центральної Наукової Б-ки—див. „Праці Од. Центр. Наук. Б-ки“, 1 (Одеса, 1927), ст. 10; Томської Університетської Б-ки—„Труды второй всерос. конференции“, стор. 140; Харківської Публічної, Одеської Публічної, Пермської Держ. і т. і.—див. Прокуракова Е.—„Методы работы с читателями научных библиотек“—Сборник „Библиотека“, Москва—Ленинград, 1927, стор. 20-23; Саратовської Університетської Б-ки—див. „Труды второй всерос. Конференции“, стор. 132-138 і т. д.

діли при бібліотеках, нібито, не викликає тепер сумнівів, то нема ще повної договорености та ясности щодо питання про обсяг роботи такого бюро. Як ми вже знаємо з закордонного досвіду, там уже ясно позначився шлях такого бюро: від суто бібліографічної довідки—до довідки з суті. Довідкові бюро американських бібліотек не гидуєть видавати довідки навіть по самих „обивательських“ запитаннях, змагаючись, навпаки, підтримувати якомога тісніший зв'язок з широкими колами людности. Думку про те, що довідкове бюро, набуваючи популярности, привабить до себе й рядового обивателя з його мало „кваліфікованими“ запитаннями,—засвоєно було в нас, проте, не досить швидко.

Цікаві думки про зміст довідкової роботи висловив нещодавно В. Невський. Він вважає, що довідкове бюро повинно менш витрачати часу на задоволення вузько-спеціальних довідок (наприклад, „про стандартну електричну грільню для живота“, „скільки коштує холмогорська корова“ тощо) та на довідки малої соціальної ваги (напр., „про їздців“, „про породистих собак“ тощо¹⁾). Закордонні довідкові бюро, навпаки, вважають це за певне досягнення, якщо їм пощастить задовольнити запитання найспеціальнішого характеру. Як гадає Невський, довідкове бюро повинно орієнтуватись на обслуговування самоосвітніх запитань читачів. „Вища ланка в бібліотечній допомозі самоосвіті є консультаційне бюро“. Таке консультаційне бюро, що його забезпечено потрібною бібліографічно-довідковою літературою та, по змозі, спеціалістами-консультантами, повинно, за думкою Невського, заступити довідково-бібліографічне бюро, яке обмежує свої завдання пасивною видачею довідок, але не керує читачем²⁾.

Поміж цих думок, що їх висловив Невський, є декілька цінних, що, без сумніву, повинні відбитися на дальшому розвитку довідкової роботи наших бібліотек. Від нейтральної довідки—до поглибленої консультаційно-довідкової роботи, що її витримано в певному напрямку. Боротьба з „нейтральністю“ та „об'єктивністю“ в бібліографічній роботі, яка тепер є бойове гасло радянської бібліографії³⁾,—повинна знайти особливо яскраве відображення в бібліографічно-довідковій роботі.

Говорячи про плян роботи довідкових відділів, висловлювали

¹⁾ В. Невський.—Справочная работа и самообразование. — Збірник „Библиотека и самообразование“. Москва, 1929, стор. 87-102.

²⁾ В. Невський.—Консультационная работа при библиотеках. Збірник „Библиотека и самообразование“. Москва, 1929, стор. 103-124.

³⁾ Див. Владиславлев, И. Библиография и социализм. Москва, 1929.

ще окреме побажання, щоб вони допомогли читачеві розібратися в чужомовній літературі, роблячи навіть переклади (як це робить бібліотека РСІ)¹⁾, тому що більшість читачів не володіє зараз чужоземними мовами. (За спостереженнями М. Сафроньєва, бібліотекаря Київського Політехнічного Інституту, студентів, що знають чужоземні мови, відсотково беручи, в два рази менш, ніж перед війною²⁾).

Поглиблюючи свою бібліографічно-довідкову роботу, деякі бібліотеки пішли шляхом систематичної рекомендації та рецензування новин наукової літератури, реалізуючи, таким чином, в деякій частині побажання, що висловив на другій конференції голова бібліотечного відділу Головнауки³⁾.

Надзвичайно цікавий досвід у цьому напрямку зробила Ленінградська Публічна Бібліотека, що видає, за прикладом багатьох американських бібліотек, — Науково-бібліографічний бюлетень. Дуже цікаві відомості про ті стимули, що викликали видання такого бюлетеня, та про методи його організації є в замітці робітника цієї бібліотеки:

„Не довольствуюсь только пассивной помощью, т. е. ответами на самостоятельные запросы со стороны читателей, которые в последние годы давало справочное бюро библиотеки, необходимо было вести активную пропаганду по ознакомлению с новой, свежей книгой, и с другой стороны не менее активно предостерегать от книги недоброкачественной. Орудием такой пропаганды и служит бюлетень“. (135).

Після того, як бюлетень висить протягом одного місяця, його знімають та замість нього вивішують черговий. Ті бюлетені, що вже використано, підбирають в окремі обгортки, сортують їх та використовують в довідково-бібліографічній роботі.

Здійснюють видання цього бюлетеня так:

1. Кожний відділ (наукова дисципліна) бюлетеня доручено окремому редакторові—спеціалістові, на обов'язку якого підбирати видання, що їх варто рецензувати, та переглядати нові книги, що надходять до російського відділу і які тут розподіляють спеціально для бюлетеня по окремих відділах, а також і користуючись з власного досвіду. Редактори листуються з рецензентами, перевіряють і корегують готові рецензії.

2. Складати рецензії доручають редакторам відділів, спеціалістам, але здебільшого зі складу співробітників бібліотеки; якщо ж книга поза компетенцією зазначених осіб, то складати рецензію доручають сторонньому авторові, так чи так (як більшість представників наукової галузі) зв'язаному з бібліотекою. Пишуть рецензії як і всі роботи для бюлетеня досі безплатно.

3. Одержані й перевірені рецензії, що задовольняють вимоги, яких вима-

1) „Труды второй всероссийской конференции“, стор. 12.

2) Ibid., стор. 175.

3) „Труды второй всероссийской конференции“, стор. 11.

гають від рецензій для бюлетеня, передають до редакторів відділів в технічно-редакційну колегію, а ця на щотижневих (наприкінці тижня) засіданнях зачитує здобутий матеріал, остаточно перевіряє й редагує його, стежить, щоб матеріал своєчасно переписали, виготовлює заголовки тощо і, нарешті, розбиває за відділами, з'ясовуючи поступово зміст найближчого нумера, регулюючи рівномірний розподіл матеріалу тощо.

4. Наприкінці кожного місяця редакційно-технічна колегія подає остаточно перевірений, переглянутий і готовий для випуску матеріал чергового числа на затвердження редакційної комісії, що санкціонує випуск числа й розв'язує всі найважливіші принципові питання, які виникають в зв'язку з бюлетенем.

За перші чотири місяці роботи (1-ий бюлетень видано в лютому 1925 року) прорецензовано 320 книжок. За словами автора замітки, досвід показав, що такий бюлетень справді дуже потрібний¹⁾.

З 1927 р. стінний „Бібліографічний бюлетень“ почала видавати Одеська Українська Державна Бібліотека; бюлетені виходять двічі на місяць за трохи поширеною, проти Ленінградської, програмою. Окрім бібліографічних матеріалів, у ньому вміщують новини з бібліотечного та бібліографічного життя Одеси та ведуть листування з читачами²⁾.

На другій конференції наукових бібліотек Є. Добржинський висловив побажання, щоб книжки та журнали, що надходять до наукових бібліотек, підлягали бібліографічному обробленню, себто на найцінніші та потрібніші книги треба складати конспекти, а журнали—розписувати. Ці матеріали треба вміщати в „Бібліотечному бюлетені“, якого повинна видавати бібліотека³⁾.

Звичайно, видання „бюлетеня“ (за будь-яким пляном), значіння якого для оформлення бібліографічно-довідкової роботи безперечне, під силу лише бібліотекам з великим та висококваліфікованим з наукового погляду штатом. Коли б не те традиційне запізнення, з яким рецензують по наших порівнюючи численних бібліографічних та загальних журналах і навіть газетах книги, що виходять друком,—можна було б широко рекомендувати бібліотекам підбирати для бюлетенів готовий рецензійний матеріал. Проте, для книг, що не скоро втрачають свою актуальність, деяке запізнення рецензії, що друкується про них, не може мати великого значіння. Таким чином, підбираючи в журналах та газетах рецензії, можна при невеликій витраті коштів та енергії „видавати“ „кустарним способом“ бібліографічний бюлетень,

¹⁾ Г у к о в с к и й М.—Научно-библиографический бюллетень при Рос. Публ. Библиотеке.—„Библиотечное Обозрение“, 1925, II, стор. 135-138.

²⁾ Журнал бібліотекознавства та бібліографії, № 3, стор. 120.

³⁾ Д о б р ж и н с к и й Е.—Снабжение книгами массового читателя библиотек Вузов, на примере библиотеки Политехнич. Инст-та. „Труды 2-й всерос. конференции“, стор. 169 і дал.

який зможе в деякій мірі задовольнити потреби довідково-бібліографічного відділу бібліотеки.

Ініціатор цікавого починання була Одеська Публічна Бібліотека, яка, не видаючи внутрішнього „бібліографічного бюлетеня“, друкувала, пристосовуючи до різних поточних кампаній, бібліографічні списки в місцевій пресі, а також і окремими брошурами¹⁾.

Цікавий та надзвичайно цінний плян централізації всієї бібліографічно-довідкової роботи подав на 2-му всеросійському бібліографічному з'їзді тов. І. Симановський. Для нього бібліографічна інформація—важливий елемент державного будівництва:

„Организация при Книжных Палатах союзных республик республиканских Библиографических бюро, в качестве государственных органов библиографической информации, должна была бы явиться сейчас актуальной задачей советской библиографии и очередным этапом развития деятельности Книжных Палат... Являясь республиканскими библиографическими центрами, библиограф. бюро не только исключают, но и определяют наличие и возможность существования целой сети вспомогательных библиографических органов (справочно-библиографических отделов и бюро при библиотеках, государственных планирующих органах, научных и других учреждениях), питая их своими материалами, направляя и координируя их работу“.

В майбутньому такі республіканські бюро повинні зв'язатися та організувати Всесоюзний Бібліографічний Інститут²⁾, який повинен, очевидно, в широкому масштабі виконувати ту роботу, що її провадить Вашінгтонська Бібліотека, яка, як ми вже писали, постачає довідковий матеріал адміністративним та законодавчим установам Сполучених Штатів.

Останніми роками дуже великого поширення набули книжкові виставки. Книжкові виставки, власне, не належать до нових форм роботи. В Ленінградській Публічній бібліотеці першу виставку було організовано ще 1853 року.

Виставка увійшла зараз до широкого вжитку наукових бібліотек; це є одна з найпоширеніших форм активної роботи. Такі виставки пристосовуються звичайно до чергових кампаній та роковин і переростають вузько-бібліотечні рамки, приваблюючи до себе широкі—незвичайні для наукової бібліотеки—маси відвідувачів і здійснюючи, таким способом, неодноразово висловлене побажання найтіснішого зв'язку наукових бібліотек з політосвітньою працею.

І все ж таки, не зважаючи на велике поширення виставок в житті наукових бібліотек, треба сказати, що з методичного

¹⁾ Труды второй всероссийской конференции, стор. 157.

²⁾ Симановский И.—Организационные вопросы советской библиографии. II всерос. библиографический съезд. Тезисы к докладам. Москва, 1926, ст. 34-35.

боку це питання досі ще не досить розроблене. Чи повинна виставка демонструвати паритети або, навпаки, пропагувати серед читачів найпотрібніші „звичайні“ книги; якого характеру повинні бути анотації, яке місце повинен займати ілюстративний матеріал і інші питання—треба ще спеціально обговорити¹⁾.

Цікаві думки про потребу зв'язати активні форми роботи наукової бібліотеки з соціально-педагогічними методами неодноразово висловлював Д. Балика. З його погляду навіть наукова бібліотека виховує читача, впливає на його „автономну особу“²⁾.

Спроби Балики теоретично обґрунтувати активну роботу наукової бібліотеки на педагогічно-психологічній основі³⁾—мають, без сумніву, значний інтерес; вони виходять, однак, за межі нашої теми.

Цими роками, в природному зв'язку з поглибленням методів роботи наші наукові бібліотеки почали приділяти більш уваги питанням каталографічним,—питання, які, як відомо, дуже мало займали наших дореволюційних бібліотекарів. Стара Росія не мала нічого, щоб нагадувало національну каталографічну інструкцію. Кожна бібліотека йшла своїм шляхом, покладаючись на власну ініціативу або, в кращому випадкові—приспосовувавши кустарним способом якийнебудь закордонний зразок. Першу скромну спробу в цьому напрямку було зроблено саме напередодні революції⁴⁾, але вона не мала змоги задовольнити потреби наукових бібліотек, що значно зросли. В 1919 р. Румянцевська (нині Ленінська) Бібліотека розпочала реорганізацію бібліотеки, поділивши її на низку наукових відділів. „Ученый Совет нового состава в первую же голову постановил создание большой исчерпывающей инструкции. Сложная эта работа была закончена уже к началу 1920 года“⁵⁾.

¹⁾ З літератури про виставки по наукових бібліотеках треба зазначити: П и т у л е в с к а я Н.—Виставки в научной библиотеке. „Библиотечное Обозрение“, 1925, II, ст. 121-129, II ж — Виставки как метод библиотечной работы „Труды первой конференции“, ст. 136-145. М и л ю т и н А.—„Когда спящий проснулся“ (Материалы к истории выставок в академических библиотеках) „Библиотечное Обозрение“, 1927, ст. 177-181.

²⁾ „Праці першої конференції“, стор. 95.

³⁾ Зазначимо тут найголовніші праці Д. Балики: „Книгокористування“—„Бібліотечний збірник“, ч. II, стор. 78-92 (тут же багата бібліографія питання); „Про рекомендаційну бібліографію“—„Бібліот. збірник“, III, стор. 94-114; „Рекомендаційна й критична бібліографія“—„Методологічний Збірник“, стор. 200-231; „Аналітичний та синтетичний метод вивчення читачівства“—„Бібліологічні Вісті“, 1926, I, 16-35. „Бібліологічна педагогіка“—„Журнал бібліотекознавства“, № 2, стор. 96-107, „Орієнтовочний перегляд книг бібліотекарем“—„Журнал бібліотекознавства“, № 1, стор. 45-63.

⁴⁾ Б е л о в А.—Правила составления каталогов алфавитного, систематического и предметного. Петербург, 1915.

⁵⁾ Сборник, I, ст. 12.

Однак, на цьому шукання власної каталографічної інструкції зовсім не зупинилися. Було зроблено повторні спроби перенести на наш ґрунт майже повністю англо-американську систему з її „колективним автором“. Цю систему, що її пропагують діячі Російської Книжкової Палати¹⁾, застосовують вони при друкованому описі книжок для „Летописи“ та для друкованих каталожних карток. Отже, вона майже обов'язкова для наших великих бібліотек, які вживають друковану картку, не зважаючи на те, що з боку бібліотечних діячів можна чути голоси про те, що вона задовольняє не досить²⁾. Тепер над складанням найдетальнішої каталографічної інструкції працює Московський Інститут Бібліотекознавства, що опублікував уже першу частину (про авторський заголовок) своєї праці.³⁾

На Україні і собі провадять роботу щодо складання своєї національної каталографічної Інструкції⁴⁾ — ця праця набуває особливої ваги ще й тому, що зараз порушують реально питання про утворення українського бібліографічного реперторію.

Трохи менш уваги звертали на проблеми систематизації. В цій галузі суперечки торкалися, головним чином, питання про десяткову систему⁵⁾, але замість неї в нас не було запропоновано нічого іншого.

Особливий інтерес у нас, як і на Заході, приділяли питанням предметового каталога, який, за спірною думкою його найзапальніших пропагандистів, повинен цілком витиснути систематичний каталог⁶⁾. Ми вже вище писали про те, звідки нині той підвищений інтерес до предметового каталогу. Предметовий каталог найбільше відповідає методам активної роботи бібліо-

¹⁾ Ш а м у р и н Г.—Каталографія. Руководство к библиографическому описанию книг. Лен. 1925. Його ж—Руководство для составления алфавитного каталога. Москва, 1927. Див. також: Його ж доповідь на I Всерос. бібліографічному з'їзді; статтю в Збірн.: „Библиографическое Дело“, Москва-Лен. та в „Бібліологічних Вістях“ 1927, № 2, стор. 15.

Про колективн. автора див. також Дерман Г., Иванов Г. и Трофимов Л.—Инструкция по каталогизации произведений коллективов. Москва, 1926.

²⁾ Шестериков С.—„Бібліографічний Іжак“ (Уваги бібліотекаря про друковану каталографічну картку Державної Центральної Книжкової Палати РСФРР)—„Журнал Бібліотекознавства та бібліографії“, № 2, стор. 73.

³⁾ Инструкция по составлению алфавитного каталога—„Материалы Института библиотековедения“, I, Москва, 1928.

⁴⁾ Див. цікаві зауваження Годкевича М.—До майбутньої каталографічної інструкції. „Методологічний збірник“, вид. Бібліографічної Комісії ВУАН, Київ, 1928, стор. 151-171.

⁵⁾ Детальніше див.: „Труды первого Всероссийского библиографического съезда в Москве“. Москва, 1926, ст. 55-92.

⁶⁾ Див. дискусію про предметовий каталог на першій конференції наукових бібліотек. „Труды“, ст. 164-179.

теки. Без нього не можна мислити серйозну довідково-консультаційну роботу, на яку—як цілком правильно думає Б. Боровіч,—повинен орієнтуватись предметовий каталог¹⁾. Остання думка, однак, викликає низку заперечень з боку бібліотекарів, що бажають бачити в предметовому каталозі деякий сурогат систематичного. Так, зокрема Л. Хавкіна не погоджується зі скерованням предметового каталога на довідкову роботу²⁾. Предметовий каталог повинен не заступати місце систематичного, але має бути самостійним каталогом *sui generis*, з власними завданнями, та орієнтуватись на бібліографічно-консультаційну роботу бібліотеки. Предметовий каталог повинен охоплювати, по змозі, і найголовніші журнальні статті. Такі видання, як „Журнальная Летопись“, що розписала року 1928 зміст 277 журналів, можуть з технічного боку значно полегшити це завдання. Інтерес до предметового каталогу останніми часами викликав низку видань систем предметових рубрик⁴⁾.

Не бажаючи обговорювати каталографічні та систематичні проблеми по суті, оскільки це виходить поза межі нашої теми,—нам треба лише нагадати добре відомий всім практичним бібліотечним робітникам факт; кожна систематична та каталографічна система нового типу, що їх суворо додержують—а старі самотні системи або точніше відсутність їх треба відкинути, бо цього вимагає весь хід розвитку бібліотечного будівництва в нових умовах—ставлять підвищені вимоги не тільки для бібліотекаря, але й для читача. Бібліотечну та бібліографічну неписьменність, що так дуже поширилась навіть серед читачів наукових бібліотек, треба перемогти. Це тепер завдання великої актуальності, бо в іншому разі неминучий розрив, що весь час збільшуватиметься поміж рівнем бібліотечно-бібліографічних навичок читачів та методами бібліотечної та бібліографічної роботи, які все підвищуються та вдосконалюються. Не оволодівши

¹⁾ Боровіч Б.—Практика предметного каталога в вопросах и ответах. Харьков, 1928, стор. 13-16.

²⁾ Бишоп В.—Практическое руководство к современной библиотечной каталогизации. Москва, 1927. Предисловие Л. Хавкиной. Ст. 15-16. Порівн. Боровіч Б.—Ще за предметовий каталог. „Журнал Бібліотекознавства та бібліографії“, № 2, ст. 59.

³⁾ Року 1929 має бути ще (мало не на 100 назов) збільшено число видань, що розписується. Див. „Библиография“, 1929, № 1, ст. 101. Дуже перешкоджає такому використанню „Журн. Лет.“ запізнення, з яким вона виходить.

⁴⁾ Покровский А. и Шимшева Е.—Система рубрик и ссылок предметного каталога. Москва, 1928 (Див. також для порівняння рецензію Боровіча—в „Журналі бібліотекознавства та бібліографії“, № 3, стор. 62-67); Боровіч Б.—Рубрики предметного каталога. Харьков, 1928. Словарь предметных обозначений (рубрик) библиотеки Коммунистической Академии. Москва, 1929.

ключем до них, читач—учень, спеціаліст та науковий робітник—будуть позбавлені змоги нормально та продуктивно провадити свою учбову та наукову роботу. Для бібліотечних та бібліографічних робітників ясно, що з цього становища є єдиний вихід—це запровадити й у нас, як це робиться за кордоном, — викладання елементів бібліотекознавства та бібліографії в загальній школі, головним чином, вищій. Перший бібліографічний з'їзд, що зібрався в Москві в 1924 р., приєднався до побажань П. Казарінова про те, щоб запровадити викладання практичного книгознавства та бібліотекознавства у вищій школі¹⁾. Побажання це, як відомо, не було реалізовано. Другий бібліографічний з'їзд висловив такі ж самі побажання ще настирливіше.

Щодо цього з'їзд констатує дуже незадовільне становище. Тому потрібне „развитие библиографического просвещения широких масс населения“, — і, як найголовніший шлях до цього, „введение преподавания методов работы с книгой в университетах, педагогических техникумах и других учебных заведениях“²⁾.

Детальний проєкт такого університетського курсу „роботи з книгою“ розробив небіжчик Калішевський.³⁾

В цих пропозиціях та плянах справа була, по суті, в тому, щоб досягти закордонного рівня щодо широкої бібліотечно-бібліографічної освіти; але той же самий А. Калішевський відзначив, що в наших умовах, — в зв'язку з реорганізацією методів викладання в Вищій Школі, з кризою лекційної системи тощо—це питання набуває особливої актуальності. Він писав:

„Коренное изменение в плане и методах университетского преподавания, которое все более принимает лабораторный характер, более, чем когда-либо требуют активного участия в этом со стороны библиотеки и более, чем когда-нибудь, ставит ее в положение настоящей научной лаборатории.“⁴⁾

Детальніше та конкретніше на цю тему, ставлячи проблему ще ширше та підкреслюючи ту обставину, що в наших умовах ці питання набувають особливої принципової ваги—говорили на бібліотечній конференції та бібліографічному з'їзді: Чарнолуцький, Агроколянський та Симановський. Для всіх них „робота

¹⁾ Казаринов П. — Преподавание библиографии в Высшей Школе. „Труды первого всероссийского библиографического съезда“. Москва, 1926, ст. 205—209.

²⁾ Резолюции II всероссийского библиографического съезда. „Книжная Летопись“; 1927, № 6, ст. 419—420.

³⁾ Калишевский А. — Пользование библиотекой и работа с книгой (опыт курса для студентов Вузов). „Библиотека“, Сборник статей. М.—Л., 1927, стор. 35.

⁴⁾ Калишевский А. — Пользование библиотекой и работа с книгой. „Библиотека“. Зборник статей, М.—Л., 1927, ст. 35.

з книгою“ не тільки потрібна допоміжна дисципліна, але новий метод викладання, що приймає різні наукові офарбування¹⁾.

Спеціально підкреслив тісний зв'язок нових методів бібліотечної роботи з лабораторним методом викладання у ВИШ'ах співдоповідач Чарнолузького—Агроколянський.

Конференція прийняла резолюцію такого змісту:

В зв'язку з лабораторним пляном викладання по ВИШ'ах, бібліотеки їх мусять широко розвивати роботу з читачем, обслуговуючи його різною учбовою літературою, подаючи довідково-бібліографічну допомогу, пояснюючи техніку читання тощо.

Для цього всі, що існують по різних ВИШ'ах студентські, факультетські, семінарські й т. п. бібліотеки треба перетворити на кабінети, лабораторії або студентські бібліотеки, організовані в такій кількості, щоб разом із центральною академічною бібліотекою вони були спроможні обслуговувати все студентство ВИШ'ів.

Щоб допомогти читачам, в програму ВИШ'ів треба ввести позафакультетський курс „використовування книжки“, де давати практичні способи користування бібліотекою, знайомити з бібліографією та зі способами читання“.

Глибше до цього підійшов І. Симановський. Для нього це питання зв'язано з ширшою проблемою, з перетворенням бібліотеки в науковий інститут. В своїй доповіді на першому бібліографічному З'їзді він казав:

„В отношении к целям академического преподавания организация или реорганизация академических библиотек по типу активных учебно-вспомогательных библиографических институтов могла бы привести не только к углублению специально-библиотечной работы в виде детальной библиографической систематики, разносторонней предметной каталогизации по комплексному методу и т. п., но, будучи связана с ориентацией преподавания к лабораторной или исследовательской работе, могла бы дать и самому преподаванию нечто новое, оплодотворяющее в смысле новых приемов, связанных с более полным— через библиографию и библиографическую практику — изучением литературы предмета и новых форм работы в виде библиографических семинариев по изучаемому предмету и т. п.“²⁾.

Ці питання приводять нас щільно до проблеми ширшої та загальнішої, навколо якої тепер точаться найжвавіші суперечки-проблеми, які коротко можна зформулювати так: бібліотека або науково-бібліографічний інститут.

Як ми знаємо з вищесказаного, загальна тенденція розвитку наукової бібліотеки з пасивного книгосховища в наукову установу, яка активно працює, визначилася вже досить чітко. Активні

¹⁾ Задачи академических и научных библиотек в связи с реформой методов преподавания в Вузах.— „Труды первой конференции“, ст. 118.

²⁾ „Библиография и задачи научного библиотечного строительства“— „Труды первого всероссийского библиографического съезда“, ст. 169.

методи роботи займають в житті бібліотеки дедалі все помітніше місце. Цінність та важливість цих методів із сучасних бібліотечних діячів ніхто не заперечує. Отже, питання не ставиться в площину: за або проти активних методів. Справа в іншому, в стосунках двох частин бібліотеки: книгосховища, з одного боку, та довідкової, бібліографічної і т. ін. установи, з другого. Обидві частини бібліотечного організму ставлять щодо бібліотеки в цілому свої вимоги, що часто бувають в певному антагонізмі. Для бібліотеки-книгосховища найважливіш — збереження книги; для бібліотеки — активної установи — широкий книгообіг і т. д. Кількісний зріст елементів тієї або тієї частини викликає, природно, на певному ступні й якісні зміни всього характеру установи. Зріст елементів активних методів роботи перетворює бібліотеку в науково-бібліографічний інститут.

V.

Цю проблему: переростання бібліотеки в бібліографічний інститут — поставлено з повною гострістю саме якраз у нас на Україні (а також і в Білорусині), і це цілком натурально. Тут довелося організувати бібліотеки майже на порожньому місці. Традицій, що пригнічували б, не було; в утворених або реорганізованих бібліотек не було й таких великих (як на півночі) матеріальних баз — книгосховищ, що мали б свої вимоги. Тому тут було легше та простіше поставити проблему бібліотечного будівництва відразу на принципово вищій ступні, тим більш, що буйний зріст звільнених національних культур ставив до бібліотек особливо підвищені вимоги.

Але характерне те, що, коли перша конференція наукових бібліотек РСФРР обговорювала питання про статут наукової бібліотеки, — то в проєкті, що його запропонував доповідач (Ю. Соколов), нічого не говорилося про бібліографічну роботу бібліотеки. В проєкті так було зформульовано завдання наукової бібліотеки:

„В задачу научных библиотек входит: обслуживание книгами научных и учебных потребностей учреждений и отдельных читателей, подбор и хранение научной литературы, научно-исследовательская работа в области книговедения“¹⁾.

І лише український делегат тов. Борович запропонував додати: „и библиографическая работа“²⁾.

¹⁾ Труды первой конференции, ст. 68.

²⁾ Ibidem, ст. 83.

Рішучіше перейшов на позицію бібліотеки—наукової установи перший бібліографічний З'їзд. В своїй резолюції він цілком приєднався до вищенаведеного формулювання І. Симановського. В резолюції З'їзду сказано:

1. „Наряду с библиотеками массового пользования современная научная государственная и академическая библиотека перерастает устаревшее понятие библиотеки—книгохранилища.

2. Научные библиотеки должны быть организованы по типу активно-вспомогательных или самостоятельных научных учреждений, охватывающих все виды библиологической практики.

3. Одним из основных видов научной работы библиотеки является библиография как метод организации литературного материала, подлежащего изучению и научному обобщению“¹⁾.

Цілком відповідно до вищезазначеного погляду на характер діяльності сучасної наукової бібліотеки зформульовано завдання Білоруської Державної Бібліотеки (Б. Д. Б.) в її порівнюючи недавно затвердженому „статуті“, який таким чином набуває великого принципового значіння. Там сказано:

„§ 1. Б. Д. Б. з'являецца цэнтральною дзяржаўнаю кніжнаю і бібліографічнаю установою Беларускае Савецкае Соцыялістычнае Республікі...

§ 2. Б. Д. Б. мае своею метаю... абслугоўваньне кнігамі і бібліографічнымі матар'ялам дзяржаўных і навуковых устаноў, а таксама усё грамадзян...“²⁾

Уперту та настирливу боротьбу за перетворення своєї установи в науково-бібліографічний інститут, центр діяльності якого треба перенести з галузі чисто бібліотечної до галузі бібліографічних та книгознавчих вивчень—провадять керівники Всенародньої Бібліотеки України в Києві. За їхньою думкою, бібліографічну роботу можуть провадити тільки в межах бібліотеки бібліотечні робітники.

Бібліографія є наука переважно експериментальна. Для експериментів їй потрібна лабораторія, себто бібліотека. Бібліографічні інститути повинні існувати як певна частина бібліотеки³⁾.

Але, як сказано, за думкою керівників ВБУ, бібліотеки мають провадити не тільки бібліографічну роботу. Вони також повинні провадити науково-дослідчу роботу в галузі бібліотекознавства⁴⁾.

1) Труды первого библиограф. съезда, ст. 198.

2) Статут беларускае дзяржаўнае бібліотэкі. Менськ, 1926, стор. 3.

3) Сагарда М.—Науково-дослідчі завдання ВБУ.—„Бібліот. Збірник“, II, Київ, 1927, стор. 26—53. Див. Його ж—Бібліографічна робота в наукових бібліотеках.—„Праці I конференції наукових бібліотек УСРР“—„Бібліот. Збірн.“ ч. I, Київ, 1926, стор. 42—54.

4) Іваницкий В.—Науково-дослідча праця в галузі книгознавства та бібліотекознавства.—„Праці першої конференції...“, стор. 34.

Нібито резюмуючи та конкретизуючи ці декларативного характеру заяви, один із керівників ВБУ так формулював чотири основні завдання ВБУ:

ВБУ має чотири основні функції, зазначені в її статуті:

1. Суто національно-наукову функцію (ВБУ—Українська національна бібліотека—статут, § 1а) „—зібрати в собі всю літературу, потрібну для вивчення України, українського народу з його культурою і всіх інших народів, що живуть на терені України з їх культурами...“

Друга функція Національної Бібліотеки України, як і національної бібліотеки всякої іншої держави—це інтернаціонально-наукова функція (ВБУ—як національна бібліотека взагалі,—статут, § 1б)—зібрати в собі основну всесвітню наукову літературу періодичну й монографічну з різних галузів науки...

Третя функція Національної Бібліотеки України—це функція Українського Бібліографічного Інституту—провадити працю над складанням української бібліографії (Статут, § 2)...

Нарешті, четверта функція Нац. Бібліотеки України—це функція Науково-Дослідчого Інституту Бібліотекознавства (Статут ВБУ, § 4)¹).

Не декларуючи так широко своїх завдань, Одеська Центральна Наукова Бібліотека давно плянує свою роботу як науково-бібліографічний інститут. Осередок наукової роботи Центр. Наукової Бібліотеки є її заснований офіційно року 1924 (фактично року 1922) бібліографічний семінар, найстаріша на Україні бібліотечна науково-дослідча організація²).

„Завдання свої семінар визначив досить широко; він зробив спробу об'єднати теоретичну розробку питань бібліотекознавства, бібліографії та книгознавства з практичними завданнями бібліотеки як наукової установи. Так, пророблення в семінарі питань наукової класифікації покладені в основу реформи систематичного каталогу бібліотеки обговорення проблем періодики було викликано роботою по складанню Зведеного каталогу наукових періодичних видань, вивчення стародруків провадяться в зв'язку з питаннями „Музею Книги“ і т. ін. Поруч з цим семінар звертає особливу увагу на вивчення рукописних фондів та фондів стародруків бібліотеки та введення їх до широкого наукового обороту. Суто теоретичні питання бібліографії та книгознавства також досить часто ставились на обговорення семінару“...³).

Нині бібліографічний семінар Центральної Наукової Бібліотеки перетворено в Науково-Дослідчу Комісію.

Широку бібліографічну роботу провадять також і багато ін-

¹) Постернак С.—Всенародня Бібліотека України—база науково-дослідчої роботи УСРР.—Бібліотечний Збірник“, т. II, 9—10.

²) Козловський В.—„Бібліотекознавство в УСРР“—„Журнал бібліотекознавства та бібліографії“, № 2, стор. 9.

³) „Бібліологічні Вісті“, 1928, № 1, стор. 96.

ших бібліотек Союзу (зокрема України), напр., Одеська Державна Публічна, що видала низку бібліографічних публікацій, та Вінницька Філія ВБУ¹).

Ця тенденція бібліотек нового типу, що вже намітилася, бути монополістами в бібліографічній справі натрапляє на одсіч: робляться зауваження, що завдання бібліографії занадто широкі, щоб її можна було вмістити в рамки бібліотечної дисципліни; що бібліотека має занадто багато своїх специфічних завдань, щоб вона мала змогу звертати досить уваги бібліографічній роботі; і, нарешті, нагадують, і тут є значна частка справедливості, диспропорцію, що спостерігається між такими широкими планами та мало впорядкованою матеріальною базою наших бібліотек (відсутність добре організованих книгосховищ; кепський стан каталогів тощо).

„Ми боронимо—пише Ю. Меженко—право бібліографії на цілком самостійне значіння, звичайно, не з формулою „бібліографія для бібліографії“, але з формулою „бібліографія для всіх“, а в такій постановці питання, бібліотека буде одна з числа тих, хто приходить до бібліографії з своїми вимогами. Не можна ж бо забути про книготорговця й про видавця, про письменника й про ученого дослідника, які приходять до бібліографії, не як до бібліотечної дисципліни“²).

Ю. Меженко виступає проти захоплення бібліотек бібліографічною працею. Відрізняючи практичну бібліографію від наукової бібліографії, він вважає, що бібліотеки повинні обмежувати свою роботу в галузі практичної бібліографії. Складання каталогів та дезидерета—завдання досить відповідальне, і вимагає „науковості“. Оскільки жадна бібліотека не може похвалитись в достатній мірі обробленим каталогом, їм не треба, за думкою Ю. Меженка, ставити собі завдання великого стилю в галузі наукової бібліографії³).

Проте, здається, немає цілковитої непримиренності між двома поглядами, що існують, на ролі бібліографії в діяльності наукових бібліотек, що, нібито, суперечать один одному. Коли трудно здійснити розмежування поміж ними, особливо в тому разі, коли це зв'язано з відомчо-організаційними моментами—ця обставина ще не може свідчити про їхню принципову ворожість. Про те, що наукова бібліотека всією внутрішньою логікою свого розвитку штовхається в бік активних завдань в галузі бібліографії,—ми вже говорили досить детально вище, і, звичайно,

¹) Див. „Звідомлення Вінницької філії ВБУ“ (декілька випусків).

²) Меженко Ю.—Теоретичні передумови організації української бібліографічної роботи.—„Бібліологічні Вісті“, 1926, № 4, стор.—54.

³) Ibidem. Перспективи розвитку великих і наукових бібліотек на Україні „Бібліологічні Вісті“, 1926, № 2, стор. 32—39. Див. також: Куфаєв Н.—Наукові та організаційні проблеми книгівивчення.—„Бібл. Вісті“, 1927, № 2, 1—14.

не можна навіть і гадати про виключення з кола діяльності великої наукової бібліотеки самостійних бібліографічних праць. Але перед бібліографією стоять досить великі завдання. Тому для позабібліотечної бібліографічної установи залишається досить широке поле діяльності так щодо бібліографічного обслуговування спеціально-наукових галузів, як і до обслуговування загальнішого порядку. Бібліотека в своїх бібліографічних працях повинна головне відходити від безпосередніх запитань читачів; бібліографічні ж інститути можуть ставити собі завдання, які, не маючи на меті задоволити ясно та безпосередньо висловлену потребу широкої маси читачів,—є база роботи такого порядку, як, напр., реперторії, вичерпні бібліографії тощо, або таких, що мають самостійне наукове значіння, (напр., матеріяли до історії друкарства, історичні бібліографічні праці тощо). Ось якою в самих загальних рисах рисується нам ця лінія вододілу. Разом з цим, треба підкреслити ще цілком рішуче невмотивованість захоплення великими бібліографічними плянами для бібліотек, що не забезпечили ще найважливіші потреби своїх читачів: себто таких, що не мають ще добре організованих книгосховищ, досить розроблених каталогів, консультаційно-довідкових відділів та інш. Коли бібліотека в своїй повсякденній роботі, розв'язуючи те або те чергове завдання, що стоїть перед нею, штовхається на самостійне пророблення або розв'язання тієї або тієї теоретичної бібліотекознавчої проблеми, то до бібліографічної роботи, як до вищої форми активної діяльності, бібліотека повинна взятися тільки на певному, досить високому рівні свого розвитку.

Не зупиняючись детальніше на конкретному змісті бібліографічних праць бібліотеки, ми б хотіли трохи затриматись на одному питанні, що торкається цієї теми.

Значну частину своїх бібліографічних праць бібліотеки присвячують краєзнавчому вивченню. Це досить вмотивовано тим великим місцем, яке нині займає краєзнавство в житті наших культурних провінціальних осередків, що тісно зв'язані з активізацією наукової діяльності на місцях взагалі.

Ця тенденція бібліотек до краєзнавчо-бібліографічних вивчень—не нового порядку. Деякі початки такої роботи ми знаходимо в діяльності бібліотек українських і російських ще з часів революції. Досить буде тут нагадати декілька фактів. Ще року 1896 Н. Сумцов говорив про потребу влаштувати при бібліотеках відділи місцевої історії та етнографії¹⁾. Перед рево-

¹⁾ Сумцов Н.—Организація общественных и школьных библиотек. Харьков, 1896, ст. 7.

люцією такі „місцеві“ відділи існували при багатьох великих провінціальних бібліотеках, напр., при Томській,¹⁾ Іркутській, Херсонській, Харківській тощо²⁾.

Тепер, звичайно, перед бібліографічно-краєзнавчою роботою бібліотек відкрилися дуже широкі перспективи. Працюючи в цій галузі наукової бібліотеки, легше, ніж в будь-якій іншій галузі, внести свою частку в загальну роботу щодо розвитку місцевих продукційних сил, що поставлено на чолі нашого економічного будівництва, і до чого зараз притягнуто пильну увагу широких кіл суспільства в нашу добу величезного соціалістичного будівництва.

На другій конференції наукових бібліотек РСФРР представник Головнауки говорив:

„Там, где имеются научные библиотеки, они, несомненно, должны служить базой краеведческих обществ, которые на основе изучения производительных сил, на основе научных выводов дают материал для местных планирующих органов, для местных исполкомов, творящих жизнь и осуществляющих социалистическое строительство³⁾“.

Аналогічну вимогу до бібліотек України було висловлено на українській конференції наукових бібліотек. Тов. Дубровський в своїй доповіді про завдання наукових бібліотек говорив між іншим:

„Напр., від Катеринославської бібліотеки ми маємо повне право вимагати вести бібліографію „Дніпрельстану“... Аналогічні роботи з бібліографії можна знайти для кожної бібліотеки... Звичайно, це не заперечує можливості для кожної наукової бібліотеки вести загальнішу дослідчу роботу в питаннях бібліотекознавства та книгознавства, бо кожна наукова бібліотека є науково-бібліографічна інституція“⁴⁾.

І справді, наші наукові бібліотеки розвинули дуже жваву бібліографічно-краєзнавчу діяльність; хоча щодо цього їм доводиться конкурувати з краєвими музеями⁵⁾ та краєзнавчими організаціями⁶⁾.

На Україні зокрема широку бібліографічну роботу в галузі краєзнавства веде Вінницька Філія ВБУ, що видала вже перший

1) Десятилетие Томской Городской Публичной Библиотеки. Томск, 1909, ст. 11.

2) Див. Муратов Б.—Библиотека и краеведческая работа—„Библиотечное Обозрение“, 1925, II, ст. 23.

3) Труды второй всероссийской конференции, стор. 10.

4) Дубровський В.—Організація мережі наукових бібліотек УСРР та найближчі завдання в їхній роботі.—„Праці першої конференції“, стор. 13.

5) Муратов М.—Задачи и работа музейной библиотеки. Москва, 1927, ст. 15. ff.

6) Див. Здобнов Н.—Основы краевой библиографии. Ленинград, 1926. Автор спеціально не зупиняється на ролі бібліотек в організації краєзнавчо-бібліографічної роботи, хоча він і вважає, що робота повинна провадитись, головне, на місцях в місцевих бібліотеках.

том своїх „Матеріалів до історії друку та бібліографії Поділля“¹⁾. Значну увагу на краєзнавчі вивчення звертає також Одеська Центральна Наукова Бібліотека²⁾, Одеська Публічна Бібліотека³⁾ та інші⁴⁾.

В тісному зв'язку з питаннями бібліографічної роботи наших наукових бібліотек є інша проблема, що не знайшла досі більш-менш задовільного розв'язання. Ми говоримо про організацію спеціальної наукової бібліографії—питання, яке порушував неоднораз у своїх статтях та виступах С. Л. Рубінштейн⁵⁾. За його правильним свідченням, „коли при розробці якогось питання треба зібрати літературу, що до нього стосується, то досить легко, маючи деяке знайомство з джерелами, підібрати літературу чужомовну, але підібрати хоч якось повно та швидко всю російську або українську літературу з цього питання—завдання, що його виконати важко⁶⁾“. Такий стан справи, нестерпний з погляду щоденних інтересів нашої науки взагалі, зокрема недобре відбивається на повсякденній роботі наукових бібліотек. Отже, досить ясно, що без правильно організованої бібліографії наукової літератури нема змоги хоч якось нормально провадити консультативно-довідкову роботу. Перед нашими науковими бібліотеками стоїть, отже, завдання надзвичайної важливості, що розв'язати його треба негайно, а проте цього ще не зроблено.

¹⁾ „Часописи Поділля“—Вінниця 1927—28. Див. мою рецензію в „Записках Українського бібліографічного товариства в Одесі“ ч. I (Одеса 1928) стор. 52-54.

²⁾ „Праці Одеської Центр. Наукової Бібліотеки“, ч. I, статті С. Борового, Д. Романовського та інш.

³⁾ „Матеріали к библиографии революционного движения в Одессе“, Одесса, 1927—1929.

⁴⁾ Див. Отамановський В.—Бібліографія краю („топобібліографія“) як одно з основних завдань наукової бібліотеки та організація топобібліографічної праці на Україні—„Праця першої конференції“,—стор. 78—81, Ясинський М.—Створення в наукових бібліотеках України краєзнавчих осередків і організація бібліографії продукційних сил, там же стор. 69—78.—З численної літератури про краєзнавчі праці бібліотек РСФРР зазначимо: Городецький Б.—Местная библиография. Труды первого всерос. библиографич. съезда“, ст. 247—256. Бетгер Е.—Ельцов В.—Роль библиотек в организации краевой библиографии на местах.—II всерос. библиографический съезд. Тезисы к докладам. Москва, 1926, стор. 13 та інш.

⁵⁾ Рубінштейн С. Л.—Завдання наукової бібліографії на Україні.—„Праці першої конференції“, ст. 54—62. Його ж.—Основні завдання наукової бібліографії в СРСР. „Праця Одеської Центральної Наукової Бібліотеки“, I, стор. 121—136. Його ж.—Організація спеціальної наукової бібліографії в УСРР.—„Бібліотечний Збірник“, ч. 3, стор. 115—117. Його ж.—Бібліографічна комісія УАН та планування бібліографічної роботи в УСРР. „Збірник Українського бібліологіч. Товариства в Одесі“, ч. I, стор. 56—59. Його ж.—Тезиси.—II Всерос. библиогр. съезд. Тезисы... стор. 33.

⁶⁾ „Основні завдання наукової бібліографії“—„Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки“, стор. 121.

Не менш важливе також своєчасно порушене тепер питання про організацію бібліографування періодичної преси¹⁾.

Працюючи над виконанням великих завдань, що стоять перед нею, наукова бібліотека не повинна забувати, що вона займає певне місце в загальній бібліотечній мережі, в загальній системі народньої освіти. Тому зокрема пильну увагу треба звернути на питання зв'язку та координації роботи наукової бібліотеки з бібліотеками масового користування. В цій галузі для активної роботи наукової бібліотеки відкривається широке поле діяльності. З цього погляду особливо цінна резолюція, що її прийняв у справі цього перший бібліотечний з'їзд РСФРР.

„Научные библиотеки—за словами резолюції—должны служить научным базисом для библиотек массового пользования, и, как таковые, должны развернуть справочную и библиографическую работу, обслуживая библиотеки массового пользования и их читателей. Особо широко должны развернуть такую работу по общественно-политическим вопросам научные библиотеки нового типа, библиотеки наших коммунистических научных учреждений и комвузов, содействуя таким образом распространению коммунистического просвещения в широких народных массах“²⁾.

Потреба тісніше ув'язати роботу з потребами масових бібліотек було також цілком категорично декларовано й на Українській Конференції наукових бібліотек. За словами доповідача Я. Розанова, довідкову та виставкову роботу треба „пристосувати до обслуговування бібліотек масового користування під проводом відповідних політико-освітніх органів“. Каталогізацію треба провадити перш за все „з найбойовіших питань, що їх висуває теперішня сучасність, постачаючи свої дубльовані предметні каталоги місцевим політико-освітнім бібліотекам“³⁾.

Все ж таки треба признатися, що в цій галузі ще не багато досягнень. Поміж науковими та масовими бібліотеками все ще існує певний відрив, перемога якого повинна стати черговим завданням нашого бібліотечного будівництва.

VI.

Сказане попередю мало було показати, що процес перетворення бібліотеки саме тепер перебуває в своєму повному розпалі. Переглядаючи життя наших наукових бібліотек за після-

¹⁾ Сагарда М.—Завдання бібліографії української періодики.—„Методологічний Збірник“, стор. 87—106. Див. Його ж.—Обсяг поняття „періодика“.—„Журнал бібліотекознавства та бібліографії“, № 2, стор. 15—34.

²⁾ „Первый библиотечный съезд РСФСР“.—Москва, 1925, ст. 174.

³⁾ „Праця першої конференції...“, стор. 98—100. Див. також, щоб порівняти, Проскуракова Е.—„Участие научных библиотек в общей политико-просветительной работе“.—„Библиотечное Обозрение“, 1925, кн. II, стор. 3—13.

жовтневі роки, ми бачили, що тут—все шукання, все рух. Стабільних моментів виявити майже не можна. Переглянено всі без винятку моменти діяльності бібліотеки; навколо багатьох з них точилася гостра полеміка. Самий характер питання, що його обговорюють, робить таким чином, на наш погляд, можливим обмірковування його лише „в історичному розрізі“. До догматичного викладання об'єкт нашої теми ще не доріс, не дорозвився. Можна й конче треба вже тепер підвести деякі підсумки, накреслити хоча б в загальних рисах контур бібліотеки в тому вигляді, який вона має прийняти в наслідок усіх тих зрушень, що тепер мають місце. Багато з елементів цієї наукової бібліотеки найближчого часу вже ясно можна бачити в житті наших бібліотек.

Ми кажемо, з пасивного книгосховища бібліотека переростає і т. д., і т. д. Чи значить це, що так званому „пасивному книгосховищу“ лишилася доля цілком відмерти та зникнути? Звичайно, ні. Поряд з бібліотеками в нашому розумінні і далі існує та розвивається бібліотека-книгосховище спеціально-архівного призначення. Отже, досить ясно, що перехід бібліотеки до активніших методів роботи викликає небезпеку для книжок, що весь час зростає. Книга під час свого обігу, особливо, коли її видають поза межі бібліотеки, поступово пристарюється та може загинути; відсоток книжок, що гинуть, не зважаючи на всі заходи проти цього, завжди буде прямо пропорціональний коефіцієнтові книгобігу. Але гадаємо, що тут не треба доводити, що книгу минулого треба цілком зберігати для сучасного та майбутнього. Отакій-то меті й повинні відповідати архівні книгосховища. Методи їхньої роботи—спеціальні: таких архівів-книгосховищ повинно існувати не багато; може статись, буде досить одного такого книгосховища на кожную національну республіку. Але принципово важливо, щоби від цих завдань звільнити основні наукові бібліотеки, як це тепер часто й спостерігається. Та ж сама бібліотека не має змоги виконувати завдання архіву-книгосховища та сучасної наукової бібліотеки. І тільки, як виняток, одна бібліотечна установа може об'єднувати дві частини, що повинні бути цілком автономні (наприклад, за наявності двох обов'язкових примірників).

Тільки маючи за собою книгосховища-архіви, наукова бібліотека може спокійно та цілком уся перейти до нових методів роботи.

Наукова бібліотека вчорашнього дня майже завжди була універсального типу. Навіть середньовічна монастирська бібліотека з її фондом книжок, переважно богословського змісту, прин-

ципово зовсім не була спеціально богословською бібліотекою; вона тільки відображала той етап у розвитку культури, коли всі науки вважали за „служниць“ богослов'я. Більш підкреслено цей універсальний „загальний“ характер в національних (публічних) бібліотеках та бібліотеках університетського типу, що є основні види наукових бібліотек сучасності. Щодо останнього типу бібліотек (університетських), то їхня універсальність, звичайно, має відносний характер; в них майже не подано ті галузі знання, що не входять до традиційно-університетських *Universitas Scientiarum* (наприклад, технічні, агрономічні, військові науки та інші). Розвиток технічних та прикладних знань і організація спеціальних учбових установ з цих спеціальностей спричинили утворення спеціальних бібліотек при них. Ясно, що такі бібліотеки з спеціальних галузей знання в майбутньому займатимуть щоразу помітніше місце в бібліотечній мережі. Глибока диференціація наук, величезний зріст книжкового потоку та інші причини, на яких ми зупинялися вище, неминуче штовхають в цей бік розвиток бібліотечної справи. Така спеціальна бібліотека в своїй роботі повинна, звичайно, використовувати спільні для всіх наукових бібліотек методи роботи, але в її роботі накреслюються й деякі особливості. Чітко обмеживши свої інтереси, вона має змогу в межах своєї спеціальної ділянки провадити поглибленішу роботу. Ця поглибленість виявиться з усіх галузей діяльності бібліотеки. Вона веде також у межах своєї галузі бібліографічну роботу. Маючи спеціальні інтереси, вона може навіть і порушувати деякі з бібліотечних догматів, утворюючи, наприклад, штучні „окремі відбитки“ (себто, вирізуючи з журналів та збірників тільки ті статті, що саме ними вони цікавляться) і т. ін. Вище ми говорили про тенденцію бібліотеки, що вже намітилася, перетворитись у бюро документації. Не треба говорити, що на цей шлях можуть стати, головню (а найближчим часом—і виключно), бібліотеки такого спеціального типу.

Звичайно, з такими спеціально-науковими бібліотеками не треба плутати невеликі бібліотеки при спеціальних учбових закладах або наукових установах, що ставлять собі обмежені навчальні завдання або що є потрібні допоміжні бібліотеки—*Handbibliothek*,—без яких не може нормально функціонувати жодна наукова установа.

Але тут треба запитати, чи не можуть спеціальні бібліотеки геть усунути бібліотеку загального універсального типу? На це запитання треба цілком категорично дати негативну відповідь. Ставлячи собі, за своїм характером, обмежені завдання, працюючи вглиб, а не вширш—вони існуватимуть не по всіх, а тільки

по дуже „важливих“ галузях знання, і головна їхня особливість буде децентралізація (в межах країни), бо вони виникатимуть там, де в них буде почуватись найбільша потреба (наприклад, металургійна бібліотека—в центрі металургійної промисловости, астрономічна—при центральній Обсерваторії тощо).

Наявність багатьох самостійних спеціальних бібліотек, навіть у великому центрі, де таких бібліотек буде багато, ніколи не зможе замінити одну бібліотеку загального типу; вони не зможуть цілком її заступити, і завжди залишиться низка галузів, з яких самостійних спеціальних бібліотек взагалі, або в даній місцевості нарешті, не буде; гадаємо, що не треба нагадувати про незручність, що викликається розпорошеністю фондів і т. ін. Уявімо собі, що в великому культурному центрі, де є багато спеціальних учбових та наукових установ, немає загальної наукової бібліотеки, а кожна з установ утворює власні точно-спеціальні бібліотеки. Тоді книги та журнали з хемії, наприклад, збиратимуть бібліотеки ВИШ'ів: хемічна, фармакологічна, технічна, медична, біологічна, педагогічна, агрономічна, військова та інші, не кажучи вже про низку наукових установ. Утворюється явний паралелізм, наслідком якого, без жадного сумніву, дуже нераціонально витрачатимуться кошти. Кожна з установ купуватиме найпотрібніші — з її погляду—книги, а через те одна книжка буде в багатьох примірниках, а інших зовсім не буде. А де ж доведеться шукати книги з загальних питань політики, філософії, суспільствознавчих наук тощо, себто з тих питань, що повинні цікавити в однаковій мірі представників усіх фахів; або, навпаки, книги з питань, що не є об'єктом вивчення тих установ, що є в даному місті, але які завжди можуть бути потрібні і в процесі наукової роботи і окремим читачам і т. ін.? Можна було б без жадних труднощів збільшити ще кількість прикладів, що показали б, що наукова бібліотека універсального типу цілком має свій *raison d'être*, але гадаємо, що й так буде ясно з цих швидких зауважень, що пляновий принцип, який проймає всі галузі нашого будівництва—раціоналізація та економія коштів досить мотивують потребу існування таких бібліотек.

На Україні представник бібліотеки цього типу є Центральні Наукові Бібліотеки, що існують в Одесі та Харкові. Їхній приклад тим цікавіший, що Україна пішла саме шляхом різкої спеціалізації вищої освіти: замість університету—низка спеціальних навчальних інститутів та окремих науково-дослідчих катедр.

Універсальна наукова бібліотека є наукова бібліотека чистого типу. Тому до неї можна ставити передовсім усі ті вимоги, що

тепер висувують до наукових бібліотек. Вона цілком повинна обслуговувати читача; будь-яке архівне завдання мусить бути їй принципово чуже. Таке уставлення бібліотеки повинно пройтись всі галузі її роботи. Відповідно до останніх досягнень каталографічної техніки вона повинна організовувати каталоги так, щоб максимально полегшити читачеві знайти потрібну книгу. Але, як ми знаємо, раціонально організований каталог бібліотеки—це ще далеко не все. Поряд з цим треба допомагати читачеві знайти потрібну йому книгу, навіть тоді, коли її нема в фондах бібліотеки. Наукова бібліотека повинна поставити собі обов'язковим завданням утворити зведений каталог книжок, що є по всіх спеціальних та загальних бібліотеках; передовсім—у районі або місті, наукову роботу якого вона обслуговує. Це завдання, що є досить складне і вимагає великої витрати часу та коштів, можна поділити на багато частин, що їх треба послідовно виконувати. Разом з тим Наукова Бібліотека повинна брати активну участь і в складанні таких каталогів в масштабі загальнодержавному або міжнародньому, будучи організатором цієї справи в своєму районі. Активна робота бібліотеки неможлива без праці бібліографічно-довідкового відділу. Про суть та роль роботи останнього ми вже писали досить детально вище. Коли спеціальна бібліотека, що провадить довідкову роботу, в межах своєї ділянки може давати поглибленішу й спеціальнішу довідку, то універсальність наукової бібліотеки дає їй довідковій роботі особливу перевагу; вона дає змогу для спеціаліста орієнтуватись і поза межами замкненої його спеціальності, здійснюючи те, що американці звуть *coordinating—service*. (див. вище). Але є таке завдання, що наукова бібліотека ніяк не зможе поділити: це бібліотечно-бібліографічна освіта широких кол учнів та культурних робітників. Тут перед науковою бібліотекою стоїть велика й конче потрібна робота, в якій їй треба виявити максимальну ініціативу.

В завдання наукової бібліотеки повинна також входити й допомога щодо інструктування (з бібліотечних та бібліографічних питань) спеціальних наукових та учбових бібліотек її району.

Широке вживання активних методів у роботі неминує штовхне наукову бібліотеку в бік самостійних завдань з галузі бібліографії.

Виконуючи свою роботу активної наукової установи, наукова бібліотека не повинна забувати за те, що вона займає певне місце в загальній бібліотечній мережі. Допомога, зв'язок та координація її роботи з бібліотеками політосвітнього типу—ось чітко зформульоване завдання, що стоїть перед нею. Будуючи

свої пляни, виконуючи кожну з своїх функцій, наукова бібліотека повинна брати до уваги це своє завдання, що ставить свої вимоги і до її каталогізації, і до довідково-бібліографічної роботи, не кажучи вже про такі види її діяльності, як от виставки, лекції тощо.

Ось якою, в найзагальніших рисах, рисується нам діяльність Наукової Бібліотеки універсального типу, яка відповідає вимогам, що їх висуває сучасність.

Поряд з бібліотеками накресленого типу — в науково-бібліотечній мережі найпомітніше місце займають бібліотеки національні та публічні. Треба трохи зупинитись на характері та ролі цих бібліотек. Спостерігаючи їхню сучасну діяльність, легко викрити, що, окрім завдань, що їх повинна собі ставити бібліотека чисто наукового типу, ці бібліотеки (зокрема, національні) ставлять собі ще й завдання архівного порядку, а з другого боку (зокрема, публічні бібліотеки на місцях), виконують ще завдання бібліотек-політосвітнього типу. На виконання тих і тих завдань їх штовхають обставини досить важливі. Але все те, що ми казали вище, мало показати, що переплутування може порушити нормальний хід розвитку бібліотеки; що кожна з цих функцій ставить перед бібліотекою в цілому свої власні вимоги, що їх не можна сполучати. Очевидячки, сучасне становище треба визнати за перехідне. Ці бібліотеки стоять перед диференціюванням. Частина їх треба перетворити в книгосховища—архіви національної книжкової продукції; другу частину треба рішуче повести до політосвітніх методів роботи, щоб треті, нарешті, цілком перебудували свою роботу, як наукові бібліотеки вдосконаленого типу. До завдань центральних державних наукових бібліотек увійде, як одне з основних завдань, документаційно-довідкове та бібліографічне обслуговування державних установ (див. вище про досвід Вашингтонської бібліотеки), що в наших умовах плянового, себто науково-раціонального господарства, має виключно велике значіння.

Резюмуючи тенденції розвитку закордонної наукової бібліотеки, ми констатуємо, що для неї ясно накреслено шлях від пасивного книгосховища до установи активної праці. Бібліотекар—живий каталог та довідник, що прислуговує своїми вказівками читачам; дуже ретельно організований з погляду каталогічної техніки каталог; довідкове бюро, що дає змогу встановити, в якому книгосховищі є потрібна книга; бібліографічні відділи, що допомагають підібрати потрібну літературу, консультаційний

відділ, що дає довідки з суті; бібліотека, що прагне широкої експансії—ось які основні віхи на цьому шляху.

Цей шлях наукові бібліотеки проходять далеко не рівномірно: місцеві соціально-політичні умови та стиль бібліотеки, що утворився через історичний процес, кладуть дуже великий відбиток на процес еволюції наукової бібліотеки по різних країнах. Коли передові країни вже пройшли багато етапів на цьому шляху й можуть відзначити великі досягнення, то відсталіші плентаються ще в хвості цього руху. Вони посуваються наперед поволі етап по етапу, перемагаючи на кожному кроці рогатки традицій та перешкоди політичного порядку.

Схематизуючи, можна сказати, що перед науковими бібліотеками Радянського Союзу стоїть те ж саме завдання; отже, й вони з пасивних книгосховищ виростають в активно-працюючі наукові установи. Проте, подібність ця цілком зовнішня. Соціалістичне будівництво ставить наші бібліотеки, зокрема наукові, на надзвичайно високий рівень, відкриває величезні цілком недосяжні для капіталістичних країн можливості, а головне—й це треба якнайрішучіше підкреслити—наповнює роботу принципово іншим змістом, скеровує її роботу в зовсім іншому ідеологічному напрямку. Справа тут може йти тільки про запозичення деяких технічних способів, ані в якому разі не про постанови бібліотечної справи в цілому.

Плянкові основи, що наскрізь пройняли наш соціальний устрій, ставлять щодо цього досить певні вимоги. Не може бути соціалістичного, себто плянового будівництва без точно-наукового підходу, без точного та повного знання всього попереднього досвіду. Бібліотеку, що концентрує на своїх полицях матеріалізоване знання та досвід людности, прикликано, отже, до активної діяльності. Наукова бібліотека виростає в активний фактор не тільки народньої освіти, але й державного та економічного будівництва. Як ми зазначали, наші бібліотеки почали свій шлях від пасивного книгосховища до активно-працюючої наукової установи з самого початку. Яких великих наслідків вони досягли на цьому шляху—цьому присвячено попередні сторінки. Все це зроблено за декілька років, менш, ніж протягом десятиліття. Роботу ведеться революційним темпом. Наукові бібліотеки переходили до найскладніших методів роботи, не опанувавши цілком та не впоравшись де в чому з нижчими та простішими. Як завдання найближчого порядку, треба поставити деяке підтягування та вирівнювання. Але все це не повинно та не може затримати наші наукові бібліотеки в їхньому наступі до опанування новими й вищими формами діяльності, до розв'язання

щораз відповідальніших та трудніших завдань, бо цього вимагають щоденні потреби нашого життя.

Тепер перед нами стоять величезні завдання—здійснення п'ятирічного плану великих робіт, індустріялізація країни, проведення суцільної колективізації, готування кадрів. У виконанні цих великих завдань наші наукові бібліотеки не можуть не взяти щонайактивнішої участі. В цій роботі,— я намагався накреслити ті шляхи, якими наукова бібліотека повинна йти для того, щоб стати справді активним чинником нашого соціалістичного будівництва, — зайняти відповідну ділянку в загальному фронті боротьби за соціалізм. Цілковите переозброєння бібліотеки та рішуче проведена активізація методів роботи дасть бібліотеці можливість чітко та вчасно відповідати на ті вимоги, які повстають перед нею на різних етапах соціалістичного будівництва.

Д. Лисиченко

КОРОТКИЙ ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПРЕСИ ТА КНИГОТОРГІВЛІ НА КОЛИШНІЙ КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ *).

I

Головним осередком видавничої діяльності на терені кол. Катеринославщини було Дніпропетровське (Катеринослав); інші міста не грали значної ролі, особливо до революції 1917 р. Отож найбільше доводиться спинятися на Дніпропетровському.

Не зважаючи на те, що перша друкарня в Дніпропетровському з'явилася ще 1793 р., першу книжку українською мовою видано лише 1861 р. Видання це офіційне, викликане чисто практичними потребами. Ось що написано про це видання в „Дніпрових хвилях“¹⁾. „Непорозуміння й розрухи поміж селянством виникли головним чином через безмежну темряву нашого селянства. Грамотних людей між ними було дуже мало, а коли й були, то й ті часто-густо не розуміли того, що читали у маніфесті... Темрява була настільки велика, що уряд мусів видати окремо наказ, як слід пояснити селянам їхнє становище, права й обов'язки. Тому, що на Катеринославщині живе переважно українська людність, місцевий губернатор, граф А. К. Сіверс, звелів перекласти цей наказ на українську мову. Робити переклад доручено було „чиновнику особых поручений при губернаторе“ К. Божовському. 1861 року переклад цей було надруковано тут же у Катеринославі під таким заголовком: „Короткий выкладъ правъ и обязанностей помещичьихъ крестьянъ и дворовыхъ людей, вышедшихъ зъ крѣпачества...“

*) Стаття має на увазі територію дореволюційної Катеринославщини, а також усі ті місцевості, що в той чи інший час входили в склад її, себто поправніше територію Східньої частини Степової України; огляд кінчається 1925 р., роком нового переділу України на округи та зміни самої осоружної назви Катеринослав на Дніпропетровське.

¹⁾ „Дніпрові хвилі“, К-слав, 1911 р., ч. 9, ст. 115.

Другу книжку видано аж через п'ять років і, видимо, видання викликане так само практичними потребами. Це книжка Блонського, Янсона. „Короткий викладъ изъ устава 20 ноября 1864 года объ уголовномъ суді для южноруськихъ крестьянъ“.

Далі сімнадцятирічна перерва. Звичайно, важко чогось і сподіватися було від тодішнього Дніпропетровського, глухого, провінціального міста, без університету, з убогими культурними силами, без будь-яких українських традицій. Не кажучи про брак творчих сил у місті, та чуждість його українській книжці, не сприятливіше становище було й на селі: темне, затуркане селянство лише визволене з кріпацтва, здебільш неписьменне, а ті одиниці, що вміли так-сяк читати, не потребували книжки. Звичайно й укази 1863 та 1876 року про заборону українського друку не могли не мати свого впливу тут.

Лише на початку вісімдесятих років громадський діяч А. І. Єгоров, що мав у Катеринославі книгарню та книгозбірню, і, як каже М. Биков, „Любив видавати невеличкі книжечки“, заходжується в деякій мірі, за участю І. Манжури, коло видання й українських книжок для народу. Видано такі книжки: А. Терішній (А. Кащенко) „Жаръ птыця“ (1883 і 1884 р.), вийшло аж два видання, та Ів. Манжури: Калічка „Якъ чортъ шматочокъ хлиба одслужувавъ“ (1885) і „Лыха годына“ (1886 р.). Окрім того, мав видати казку Ів. Манжури „Іван Голик“.

Та великого успіху й значного поширення ці видання не мали, бо книжки ці можна було дістати по книгарнях Дніпропетровського ще й після революції 1905 року, та й видавництво не розвинулося.

До характеристики тогочасних видавничих відносин наводимо уривок з книжки М. Бикова „Ів. Ів. Манжура“, К-слав, 1910 року¹⁾.

„...Єгоров уже не видавав „Степу“, але дуже любив видавати невеличкі брошюрки, що містили його власні твори та Манжурині „Лыха годына“, „Жаръ птиця“,²⁾ и „Якъ чортъ шматочекъ хлиба одслужувавъ“. На цьому ґрунті у Манжури виникали з ним непорозуміння. Ставився він до Манжури недбайливо... Їхні стосунки характеризує записка, яку я одержав з Мануйлівки: „Вельми Шановний Микола Васильовичу. Будь ласка, передайте те, що додаю, Ол. Ів. (Єгорову) і попрохайте його підписати копію умови, яку і передайте мені, а також одержіть 25 крб. цілком, щоб вдруге не була з ним така ж сама

¹⁾ Подаємо українською мовою.

²⁾ Тут у Бикова помилка: „Жар птицю“ написав не Манжура, а А. Кащенко.

історія, як з злиденними 10 крб. за „Лиху годину“, які я одержував два місяці по карбованцю. Взагалі з людьми, що поведуться так свавільно й образливо ні з того, ні з сього (я ж від свого, хоч і п'яного слова не відмовляюсь і не відмовлявся), поводитися по-приятельськи не можна, щоб не наскочити на нову сваволю. Про вірші якимось ішла мова, але так само в такому блазенському тоні з його боку, що ні до яких висновків прийти не можна. Так, нарешті, я тоді ж повідомив його про намір Потебні, який він ухвалив (про видання віршів „Степові думи та співи“)... Не одержавши грошей і умови, рукописа не давайте, панькатися нема чого, і я сподіваюся, що хоч ви заступитися за мої інтереси“.

Наприкінці цих же вісімдесятих років у Дніпропетровському відчинив книгарню В. Є. Алексєєв. Власник книгарні провадив і видавничу діяльність. Видавав здебільшого російські книжки, але видав кілька книжок і українською мовою, а саме: свою збірку пісень А. Василенка „Найкращі малоруські пісні“ (1892), п'єсу А. М. Лісовського „Хто батька покидає, того Бог карає“ (1892) та „Каталогъ малорусскихъ книгъ магазина В. Е. Алексеева“.

Розповідаючи мені про свою книгарню та видавництво, він казав, що мав на думці широко поставити видання українських книжок, та багато несприятливих причин стало на перешкоді цьому. Що це не тільки слеза, видно з того, що книгарня В. Є. Алексєєва здобула цензурний дозвіл на видання таких творів І. Манжури: 1. „Степові думи та співи“. Друге видання. 2. „Над Дніпром. — Думи та співи“ (Друга збірка поезії). 3. „Трьомсин Багатирь“. Казка. 4. „Злидні“, „Лиха година“ та „Чорт у наймах“. 5. „Казки, приказки та таке інше“. З народніх уст у вірші склав Ів. Мара. 6. „Огню огнем не погасиш, шукай води“. Оповідання. Дозволи на видання дала Київська Цензура у 1892 і 1893 р.¹⁾ Він же видав російською мовою „Три брата или побѣгъ изъ крымской неволи“, історичне оповідання Ів. Манжури.

У 90-х роках вийшло лише дві книжки Я. Харченка „Правдивый сонъ“ (1892 р.) та популярного в свій час місцевого поета М. Л. Кузьменка „Дозвилля“ (1899). Книжку видав автор. Видання цієї книжки мало цілий ряд цензурних пригод.

Коли згадаємо ще книжку Дубровенка М. „Вірши“ (1900) та п'єсу Тертичного, В. А.—„За виру и честь“ (1904 р.), то це й усе, що видано в Дніпропетровському до революції 1905 року.

¹⁾ Рукописи з цензурним дозволом переходять у Київській Філії „Шевченківського Інституту“.

Цей період відзначається надзвичайно малою продукцією книжки. За весь довгий час спостерігаємо лише дві спроби утворити видавництва українських книжок (що не дали майже наслідків). Решта — або окремі видання, або випадкові видання авторські. Не сприяли видавничій справі, як я вже казав, брак культурних письменницьких сил, а головне брак споживача української книжки; звичайно, на перешкоді стояли й цензурні утиски. Хоч вище перелічено цілий ряд дозволених рукописів, не виданих не з вини цензури.

Революція 1905 року в деякій мірі розірвала пута, що тяжіли над українським словом. У наслідок праці революційних партій російських і українських позначається велике зрушення серед робітництва та селянства Катеринославщини. Поруч з клясовою свідомістю у робітників, завдяки роботі національних партій, „Просвіт“, розворушується й національна свідомість. Цілий ряд „Просвіт“ у приміських робітничо-селянських селищах, як Мануйлівка, Амур, Діївка, Єнакієво, Одинківка, праця „Селянської спілки“ 1905—1906 року, недовге існування „Української Революційної Громади“, пізніше праця Кат. Орг. УСДРП не могли не мати наслідків. Отож зі зростом свідомости зростає й попит на книжку.

Та проте бідне на культурні сили Дніпропетровське й після революції 1905 р. не спромоглося на значний розвиток видавництва української книжки. А втім, цей період від революції 1905 р. до революції 1917 р. значно відрізняється від попереднього. В цей період не маємо вже антрактів і рік-крізь-рік поступово збільшується кількість видань.

Уже на початку 1905 року, в часи так званої „весни“, відзначаємо спробу закласти видавництво „Старого Громадянства“. Видано оповідання Бордуляка Т. „Маті. Дидь Макаръ“. Видавництво прибрало собі назву „С. І. Ч.“ Та далі цієї книжки справа не посунулася.

Не можна не визначити тут видання „Маніфеста 17 Жовтня“, виданого за приводом М. В. Родзянка, потім голови ІV Державної Думи, та „Пастирського послання до всіх православних християнъ Екатеринославської єпархії“—Катеринославського єпископа Симіона, як спроба правих партій при потребі використати осоружне їм „малоруське наречіє“.

1907 року, правда на гектографі, випустила кілька видань „Українська Революційна Громада“, саме такі: „Що таке соціалізм“, „Про автономію“ і з нагоди войовничих антисемітських настроїв Союзу Руського Народу відозву „Що таке чорна сотня“,

передрук статті з „Нашої Думи“, кілька чисел якої вийшло в Ленінграді.

Друковано ці відозви на американському гектографі від 100 до 300 пр. і ширилося їх як у самому Дніпропетровському, так і по селах.

Починаючи з 1905 року й далі майже щороку виходять белетристичні твори Д. І. Яворницького. Це книжки, що різко відрізняються від попередніх видань, як своєю грубизною, так і до певної міри художністю. Видає здебільшого сам автор, або за чиясь допомогою.

Відбитками з „Лѣтописи Екатеринославской Ученой Ахивной Комисіи“ вийшло цілий ряд етнографічних праць Я. П. Новицького.

Під фірмою книгарні „Просвѣщеніє“ — А. Чуюна — А. Кащенко видає дві свої книжки: „Дим“ і „На руїнах Січі“ (1907 р.).

Катеринославська „Просвіта“ після спроби видання часопису „Добра порада“ (1906 р.), відновляє свою видавничу діяльність лише 1911 року, одержавши заповідані від М. Дмитрієва сто карб. на видання книжок.

Видавництво досить мляво проводило свою діяльність з 1912 р. по закриття „Просвіти“, 1916 року, крім щорічних звітів, видано 6 назв, одна назва витримала два видання і одну назву, книжку Грінченкову Б. „Чудова Дівчина“, друковано в Києві. Отож видруковано 7 книжок в кількості 18.500, а як відкинути назву, друковану в Києві, то 6 книжок з тиражем 13.500 пр.

Згадаємо тут про спробу закласти видавництво серед молодшої генерації. Думали видавати невеличкі книжечки з красного письменства з робітничого життя для робітничої аудиторії. Мали на увазі видати деякі з оповідань Винниченка, Шабленка „За пів дня“ та ін. Але частина цього гуртка, що мала народницькі ухили, обстоювала видання сантиментально-народницьких оповідань. З ідеологічних розходжень так справа й не зрушила з місця. Проте, в наслідок цього деякі аполітично настроєні громадяни все ж таки видали одну книжку, а саме, Васильченка С. „Циганку“ (1912 року).

Майже одночасно з цією книжкою вийшла книжка робітника Т. Митруса „На провесні“, що малює культурницькі настрої того часу частини українського робітництва приміських сіл та як закладено Мануйлівську „Просвіту“.

До столітнього Шевченківського ювілею велике російське видавництво в Дніпропетровському Л. М. Ротенберга видало „Повний збірник творів Т. Шевченка“ під редакцією Д. Ів. Дорошенка. Це великий том, понад 700 сторінок друку великого

розміру з малюнками художника Б. Смірнова в міткалевій оправі, тисненій золотом. Як на Катеринославські обставини, видання розкішне. Це ж видавництво мало видати окремим томом листування й щоденник Шевченка, а також видавати твори деяких українських класиків в одностомному виданні такого ж характеру. На перешкоді цьому стала війна, а також від'їзд з Дніпропетровського Д. Дорошенка, що мав редагувати ці видання.

Наприкінці 1914 р. закладено видавництво „Запоріжжя“. Видавництво мало бути на паях. Видано книжку А. Кащенко „З Дніпра на Дунай“ (1914). Другу книжку, подану до цензури (А. Кащенко „Зруйноване гніздо“), військова цензура не дозволила, хоч ця повість і видрукована була перед цим з дозволу Київ. Військ. Цензури в „Літературно-Науковому Віснику“. На цьому діяльність видавництва й скінчилася.

За реакції, що запанувала з всесвітньою війною й поклала важку лапу на київські українські видавництва та гадала задушити всякі вияви українського руху, потреба в книжці не зменшилась. Біженці й полонені з Галичини, наші полонені, що побували в Галичині, поширення роботи революційних партій, все це підносило свідомість і вимагало книжки. Видання книжки мусліо перенестись з центра на провінцію. Отож починаються спроби переводити видання в Одесі, Харкові, Дніпропетровському.

Серед гуртка, що купчився біля книгарні „Слово“, виникла думка розпочати видавництво. Тому що на майбутній рік не передбачалося, що вийде хоч якийсь календар, спинилися на виданні календаря типу дешевого народнього видання. Думку одразу ж переведено в життя. Зібрано паї й колективно складено календаря. Через місяць календар побачив світ. Справа розпочалася якнайкраще і можна було сподіватися успіху й розвитку, бо енергії в ініціаторів не бракувало; з матеріального боку справа також налагоджувалася. Та несподівані арешти серед українського робітництва в Дніпропетровському наприкінці 1915 року повиривали майже всіх ініціаторів видавництва, і вони опинились у в'язниці.

Відзначимо тут спробу Українського Червоного Хреста видати 1916 року оповідання В. Винниченка „Сліпий“ на користь ув'язнених робітників. Оповідання надіслав для цієї мети сам автор, його набрано і мали друкувати, та військовий цензор заборонив, як неморальне.

Після закриття „Просвіти“ 1916 року народжується „Українське видавництво“ в Катеринославі, але воно своїм життям належить до часів революції, отож про нього мова буде далі.

Другим видавництвом, що з дореволюційних часів перейшло в своїй діяльності в революцію, було видавництво „Стежка“. Перше видання цього видавництва є відбитки з журналу „Дніпрові Хвилі“. Великої видавничої роботи видавництво не виявило, видало 7 книжечок та листівку „Великоднє Євангеліє“.

Крім цих організованих спроб видання книжок, чимало книжок видано поза видавництвами, як авторські видання. Наприкінці згадаємо про видання листовних карток в одну фарбу. Такі спроби робив М. О. Богуславський, видавши кілька карток з малюнками худож. В. Корнієнка („Характерник“ та ін.). Мануїлівська „Просвіта“ видала 4 картки з будинком „Просвіти“ та Ради товариства. Книгарня „Слово“ видала 2 картки з портретами Котляревського та Коцюбинського. Тут ще відзначимо видану 1915 р. УСДРП відозву-плякат афішного розміру з приводу десятиріччя революції 1905 року.

Революція 1917 року різко відмінила видавничу картину. Вже за війни помічався підвищений попит на українську книжку. З революцією попит набув таких колосальних розмірів, що задовольнити його не було можливості. Попередніх запасів української книжки вистачити надовго не могло, бо, поперше, доти тираж їх був незначний, подруге, за роки війни ці запаси не збільшувались, а зменшувались. Головний видавничий центр, Київ, мовчав у роки війни, інші міста не могли заступити його. Революція збудила до життя Київ, та він не зміг задовольнити потреби в книжці. Поперше, за час війни значно підупала друкарська техніка, почувався брак матеріалів: фарб, паперу, висока ціна на друк та ін.; подруге, навіть за нормального стану, важко було задовольнити ту масову потребу в українській книжці, що раптом виникла. Тому книжки друкують де тільки можливо. Навіть по глухих закутках закладають видавництва і друкують книжки.

Серед таких місцевих видавництв Дніпропетровське відіграло досить значну роль за р.р. 1917—1919, розвинувши досить велику, як на ті часи, продукцію книжок, задовольняючи бодай хоч трохи місцеві потреби, та поширюючи книжку часто геть далі на Поділля, Полтавщину, Херсонщину, Кавказ та ін.

Одним з найбільших видавництв того часу є „Українське Видавництво в Катеринославі“. Видавництво затверджено 28 березня 1916 року на статуті т-в на вірі. Так воно існувало до першого червня 1919 року, коли перейшло на кооперативний статут. 1921 року видавництво націоналізовано.

Видавництво виникло на руїнах закритої „Просвіти“. Лишалося після „Просвіти“ кілька книжок у наборі, їх треба було закінчити. Для цього зібрано гроші, а це й надумило закласти пайове видавництво, що й реалізовано. Вже за 1916 рік видавництво видало 7 назов, розвиваючи далі чимраз більшу й більшу діяльність.

Року 1918 видавництво набуває власну друкарню й відчиняє книгарню під назвою „Україна“ на Озерному базарі.

27 — 30 грудня 1918 року, під час нападу махновців на місто, згоріло приміщення т-ва, де містилася книгарня, друкарня і контора видавництва. На пожежі загинуло все майно т-ва, всі книжкові запаси і всі документи. Отже, в товариства не лишилося навіть списку членів.

Перед видавництвом стояло питання—чи припинити свою діяльність, чи провадити далі. Але діставши від тодішнього уряду позику, видавництво знову розпочинає видавати книжки.

Усього видавництво видало 68 назов книжок. 7 назов витримало два видання, одна назва три видання. Всього 591.195 пр. книжок; крім того, різних листівних карток 13.200 пр., молитви на метелику 15.000 пр., мапу України і звіт.

Хоч видавництво відіграло й досить значну роль в життю книжки на Катеринославщині, перетворившись у найбільше видавництво, проте йому, як слушно відзначено у звіті, весь час бракувало пляномірности та певної лінії у виданні книжок.

На початку революції 1917 року побіля української книгарні „Слово“ організується видавництво під назвою також „Слово“. Спочатку воно видавало політичну літературу соціально-демократичного напрямку; так видано: Лібкнехта „Павуки та мухи“ (два видання), Жорес „Рідний край та робітники“ та інше. Намічені були до видання книжки: Дікштайна, „Хто з чого живе“, „Чи є тепер панщина“, Енгельса „Основи комунізму“. Та з утворенням Кат. Орг. УСДРП партійного видавництва „Каменярь“, в-во „Слово“ припинило видання політичної літератури і спинилось переважно на виданні книжок для дітей і юнацтва.

Видавництво взяло участь у виданні „Кобзаря“ Шевченка разом з Україн. В-вом та Союзом Споживч. Т-в з тиражем у 20.000 пр.

Наприкінці 1918 року видавництво „Слово“ розпочало друкувати великий „Словник української мови“ проф. Д. Яворницького, на три томи понад 70 аркушів друку. Та це видання не доведено до кінця. Вийшов лише перший том літери А — К. Разом з виходом першого тому словника 1920 року видавництво припинило своє існування, передавши свій видавничий портфель

новому видавництву, закладеному при Катериносл. Спілці Споживчих Т-в.

Видавництво „Слово“ видало книжок 23 назви (одна назва мала два видання) і листівку „Про автономію України“. Разом видано 189.020 пр. Крім того, видано серію листівних карток — 12 назов з краєвидами порогів та Запоріжжя, — 12.000 пр. Виготувало до друку цілу низку книжок, як от: „Збірник найкращих пісень“—Т. Романченка, „Дніпрові пороги“—Біднова В., „Книжка різдвянка“—Ол. Пчілки, „Мандрівка до осередку землі“—Ж.-Верна, „Українське кобзарство“—Д. Яворницького, мало видати „Шаг Наме“—проф. А. Кримського. Та з припиненням його діяльності портфель видавничий перейшов до Союзу Споживчих Т-в, який здебільшого й реалізував його.

Досить значну роль відіграло видавництво А. Кащенко. Ось що розповідає про утворення видавництва сам видавець:

„Як відомо вам, я почав видавати книжки своїм коштом лише з початку 1917 року. Я письменник і витратити час на технічну роботу по виданню книжок мені тяжко й неприємно, та проте я змушений це робити, бо з 1915—1916 років всі наші видавці, злякавшись дорожечі паперу, майже припинили видавати книжки. Почав я з повісти „Зоряно“ та „Оповідань про славне військо запорізьке низове“. Для видання останнього грошей у мене не було. Я мав лише біля тисячі карб., які й витратив на кліші. Проте, я зважив видати книжку й оголосив передплату, надзвичайно вигідну для передплатників і не корисну для видавця. Найбільшу передплату, а саме 4.000 карб., мені прислала Українська Книгарня, бувша „Київська Старина“ (В. Степаненка); другим по сумі був Г. І. Маркевич (600 крб.). Всього разом з приватними особами до виходу „Оповідань“ я продав по оголошенню 3.000 примірників (з 5.000) на суму 6.000 крб. Частину грошей мені друкарня підождала, і таким чином я видав капітальну книжку майже без власних грошей. Тепер ця книжка вже зрештою випродана і до кінця війни я не можу її видати, бо для того потрібні великі гроші, — не менш як 40.000 крб. на 10.000 пр. Слідом за першими двома книжками, я пустив ще дві¹⁾“.

Далі А. Кащенко розвинув досить значну видавничу діяльність, випустивши деякі книжки кількома виданнями.

„Працювало на мене 4 друкарні і через те з грошима час-

¹⁾ М. Р. Видавництво А. Кащенко. Книжний Бюлетень. Полтава. 1917 р. Вип. 2, 12—14 ст.

від-часу бувало дуже скрутно, доводилося й ночей не спати з турбот, але викручувався щасливо.

Велика кількість виданих книжок примусила мене упорядкувати власний склад, платного коректора й службовця при складі. Позаяк уже діло видавництва стало твердо, маю на меті, видавши свої власні твори, видавати й твори інших авторів, переважно історичні¹⁾“.

Та хвороба автора-видавця спинила діяльність видавництва наприкінці 1918 року.

Видавництво А. Кащенка видало 23 назви (43 видання) кількістю 401.550 пр.

Революція покликала до життя ряд партійних видавництв у Катеринославі. Правда, не всі вони в однаковій мірі виявили себе, одні виявили ширшу діяльність, другі заявили про своє існування двома-трьома книжками.

Одним з найбільших партійних видавництв було видавництво Катериносл. організації УСДРП під назвою „Каменяр“.

Видавництво „Каменяр“ почало своє існування з 1917 року. Думка видавати соціально-демократичну літературу українською мовою виникла ще до революції серед частини робітників Катеринослащини. Ще тоді виготовлено переклад А. Богданова „Короткий курс політекономії в запитаннях і відповідях“ і мали його видати. Та здійснити видання книжок стало можливим лише з революцією. Отож Катерин. Організація УСДРП і заклала своє видавництво. Перший час видає переважно політичну літературу, як то: „Програм Партії“ Дікштейна, „Хто з чого живе“ Левинського В., „Що таке соціалізм“, „Війна і соціально-демократія“. За часів гетьманщини видавництво мусіло ухилитися від свого головного завдання й почало видавати підручну літературу.

Видавництво проіснувало до 1921 року, перейшовши на кооперативний статут ще з 1918 р. Видано 13 назв, 135.000 пр.

Інші політичні видавництва виявили досить мляво свою діяльність: В-во Катер. Комітету ПУСР видало лише дві назви 20.000 пр.; Катер. Українське Товариство Автономістів Федералістів видало дві назви, 14.000 пр., і одну відозву „Про автономію, федерацію“, 10.000 пр.; Українська Народня Соціалістична Партія—2 назви, 6.000 пр.

„Просвіта“, що відновилася з революцією, розпочала й видавничу діяльність. Правда, видала лише 4 назви (одна мала три видання). Крім того, „Просвіта“ видала 5 метеликів, а саме такі:

¹⁾ Там же.

„Як сталася революція“ (2.000 пр.), „Цар чи республіка“, два видання (17.000 пр.) „Установча Рада“ (6.000 пр.), „Чи зараз ділити землі“ (1.000 пр.) і „Для чого потрібна Селянська Спілка“ (2.000 пр.).

Катеринославська Губерніяльна Земська Управа випустила читанку „Стежка до дому“, I і II частину.

Далі цю читанку почало видавати видавництво „Стежка до дому“. Воно випустило кілька видань цієї читанки. Крім читанки, видавництво видало серію дитячих книжок — 18 назов, переважно перекладів казок Андерсена, Бр. Грімм та Гавфа.

За часів Директорії культурно-освітній відділ при Губерніяльній Комісаріяті Катеринославщини видав ряд агітаційних книжок — 6 назов, 112.000 пр.

За часів Денікінщини В. Овчінников мав видати за допомогою земства читанку „Криниця“, яку він склав для шкіл. Та під час наскоку махновців на Дніпропетровське читанка загинула. Крім діяльності видавництв, треба відзначити чимало видань окремих осіб, або випадкових видань. Так, напр., 1919 р. Дніпро-союз друкує в Дніпропетровському частину свого щоденного одривного календаря. Під фірмою в-ва „Дзвін“ видано збірку статтів В. Винниченка — „В чому наша сила“. Збірку було набрано в Ленінграді ще 1916 року, та там не дозволила цензура, хоч статті ці раніш надруковано в „Української Життя“; тоді зроблено спробу видати цю книжку в Дніпропетровському, де вона й вийшла, але на початку вже революції.

Роки 1917 та 1918 — це роки найбільшого розвитку книжкової продукції. Року 1919 видавнича діяльність значно підупадає. Причини цьому не самі видавництва, але зовнішні обставини. Руїна техніки, брак паперу, а найголовніше громадянська війна та часті зміни влади (1919 р. в Дніпропетровському чи не 8 раз мінялася влада). Та в цей час набуває великої фінансової моці Катеринославський Союз Споживчих Товариств, і саме коли інші видавництва не в силі були справлятися й боротися з зовнішніми обставинами, Союз розпочинає досить широку видавничу діяльність.

Правда, Союз і раніш видавав, але переважно то були рахівничі книжки, звіти, протоколи, інструкції. Року 1917-го видано кілька плякатів: 1. „Рочдельські піонери“, 2. „Товариші-кооператори“, 3. „Селяни-товариші“, 4. „Заповіді товаришам-кооператорам“, 5. „Що таке кооперація“ та кілька відозв, саме таких: „Про установчі збори“, „Друг за друга“, „Товариші українці — робітники й салдати“ (передрук Відозви Московськ. Організації УСДРП), „Українці“. Року 1918 Союз брав участь у виданні „Кобзаря“. З 1919 року Катеринославський Союз Споживчих

Товариств, або скорочено „Споживач“, серйозно ставить видавничу справу, утворивши видавничий відділ і запрохавши на нього спеціальну людину. Видавничий відділ намічає широку видавничу програму. Особливу увагу звернуто на видання книжок з краєзнавства, про вивчення Катеринославщини, як її минулого так і сучасного, природи та її природних багатств. Намічено також серію дитячих книжок.

Щоб виконати плян, Союз закупує чимало паперу та купує друкарню. Друга половина 1919 року і початок 1920—це часи гарячкової видавничої роботи. За цей час Союз видав 19 назов книжок з тиражем 102.493 пр., крім різних звітів та ін. Видано також дві серії карток, серія письменників та краєвидів порогів та Запоріжжя, щось понад 30.000 пр.

У 1920 році видавнича діяльність Союзу припинилася.

З 1920 року остаточно закріплюється Радянська Влада на Україні і в Дніпропетровському починає працювати Державне Видавництво України, що напочатку звалось Всеукраїнським Видавництвом.

Перші часи в-во виконує лише технічні функції за завданнями центру, друкуючи агітаційні брошури. Згодом, особливо з 1922 року, в Дніпропетровську відкривається філія видавництва ДВУ, і тут розгортається ширша видавнича діяльність, що рік-крізь-рік набуває значніших розмірів. Треба сказати, що за Радянської доби книжка значно відрізняється від попередніх видань, як своїм художнім виконанням, так і сама з себе; замість колишніх брошурок, метеликів, тут переважно друкують грубу книжку.

Іноді в Дніпропетровському друкують свої видання „Книгоспілка“ та „Рух“.

Стаття наша охоплює лише перші роки мирного будівництва за Радвлади, лише початок розгортання друку в Дніпропетровському, отож висвітлення українського друку за Радвлади—справа дальших дослідників.

На цьому й скінчимо свій огляд видавничої діяльності у Дніпропетровському.

Серйозно говорити про видавничу діяльність поза Дніпропетровським не доводиться. Особливо до революції 1917 р. Про якісь видавництва не може бути й мови, бо всі видання переважно авторські. Друковано книжки в Артемівському (Бахмут), Таганрозі, Генічеську, на Запоріжжі (Олександрівськ), в Лозовій, Гуляй-Полі.

Після революції 1917 року можна зазначити вже 12 міст, що виявляють видавничу діяльність. Переважно це видання місцевих „Просвіт“, але бачимо й спроби утворити видавництва. Так

у Мелітополі закладено видавництво „Каганець“, що видало 2 книжки, а 1920 р. видавництво „Гай“, яке видало вже 7 назов.

Цікаве з видавничого боку містечко Широке (кол. Херсонщина). Там друкарня була ще до війни. Цю друкарню придбала місцева „Просвіта“ за часів революції й почала випускати дрібні книжки, та два роки тут друкувала журнал.

За часи Радянської влади ДВУ також часом передає друкувати книжки провінціальним друкарням, так, напр., друкують книжки в Павлограді, Мелітополі, Олександрії. В Артем'ївському друкує частину своїх книжок в-во „Український Робітник“.

(Далі буде).

Е. Голлербах

КНИЖКОВА ОБКЛАДИНКА

(Принцип книжкової обкладинки та сучасні досягнення)

Книжкова графіка, що багато важить тепер у процесі зовнішнього оформлення різних видань, у великій мірі допомагає успіхові поширення книжок, утворюючи певні форми художнього впливу на споживача друкарської продукції. Зокрема особливе значіння в процесі впливу на увагу споживача книги має обкладинка, на долю якої припадає обов'язок не тільки подавати назву книги, ім'я автора тощо, але й оповідати тією або тією синтетичною або ілюстративною формою про зміст книги, або, в крайньому разі, про її характер. Являючи собою „обличчя“ книги, обкладинка повинна містити в собі стисло характеристику суті даного твору. Ця вимога особливо збільшується в галузі белетристичної літератури (так оригінальної, як і перекладної), де велика різноманітність сюжетів, що їх далеко не завжди пояснює назва книжки, потребують певних образних коментаріїв, або хоч деякого графічного „анонсування“.

Якщо для книг точно наукового або технічного змісту, розрахованих на певне коло споживачів, цілком можна робити чисто шрифтову обкладинку, то вже популярно наукова література, особливо сільсько-господарська тощо, вимагає красномовніших обкладинок. Привабливого зовнішнього оформлення потребує й селянська література. Отже, крім белетристики, є ще декілька ділянок літератури, для яких художня обкладинка є бажана, ба навіть дуже потрібна, як реклама книги.

Увага до графічного „одягу“ книги прямо пропорціональна зростанню книжкової продукції й успіху поліграфічної справи. За перших років революції, в період господарчої руїни, книжкова обкладинка була на досить низькому рівні (за рідкими винятками). Починаючи приблизно з 1922 р., поряд із поліпшенням якості паперу й друкування, відповідно до зростання видавничої продукції, художня обкладинка почала інтенсивно розвиватися так кількісно як і якісно. Огляд книжково-графічної про-

дукції¹⁾ рік-у-рік дає цікаву картину цього розвитку, пояснює напрямок сучасного графічного мистецтва, його зв'язок з попитом та смаками читачівської маси.

Я не зупинятимусь на питаннях систематизації й морфології книжкової обкладинки. Ці питання ще не можна вважати за остаточно вирішені, але певні віхи вже накреслено, і тут мені доведеться вживати термінології, яку я запропонував у монографії „Современная обложка“ (вид. „Академії Художеств“, 1927 р.), де зроблено спробу вперше резюмувати й звести до деякої системи принципи й канони художньої обкладинки. По-перше, треба зупинитися на шрифтових обкладинках.

До цієї групи належать дві категорії обгорток: 1) набірні, акцидентні, в складанні яких нині незрідка беруть участь художники, і 2) клішовані за рисунком художника.

Останніми роками набірні обкладинки часто виконував М. А. Кірнарський для видавництва „Прибой“. Є також набірні обгортки роботи Н. В. Прохорова.

Компонування набірних обгорток багато втруднює дуже обмежена кількість хороших титульних шрифтів і ще менша кількість уживаних акцидентних оздоб. Невисоку якість декоративних друкарських віньеток та визерунків, без смаку зроблених та старомодних, знають усі. Тому художникові, що складає набірну обгортку, доводиться оперувати дуже обмеженою кількістю друкарських елементів. Проте, Кірнарському пощастило створити багато дуже гармонійних набірних обкладинок, оздоблених різноманітними комбінаціями лінійок, визерунків тощо.

Через велике „обтяження“ акциденцією, набірну обкладинку можна залічити до категорії декоративно-шрифтових обкладинок. Слід, між іншим, зауважити, що органічної цілності така обкладинка все ж не має, і це цілком зрозуміле, бо доводиться сполучати разом елементи, які ніяк не можна змінити, щоб пристосувати одні форми до других, друкарський матеріал абсолютно статичний (якщо не брати на увагу змоги вибирати довжину лінійок тощо).

Щоб ствердити цю тезу, можна зробити досить цікаве порівняння. Є обкладинка роботи Н. В. Алексєєва для книги А. Зоніна — „У истоков пролетарской литературы“, вид. „Прибой“ (1927 р.). Композицію цієї обкладинки повторив М. Кірнарський в набірній обкладинці для книжки Я. Бруксона — „От Версаля до наших дней“, вид. „Прибой“ (1927 р.). Ця спроба цікава як побудова декоративно-шрифтової обкладинки за допомогою одних

¹⁾ Автор обмежується в даному нарисі оглядом лєнінградської продукції.

друкарських елементів, але її доводиться розглядати скорше як своєрідне „передражнювання“ або „дружній шарж“, ніж як рівноцінне повторення. (Рис. 1—2).

За обкладинкою Алексєєва залишаються всі переваги органічної, суцільної композиції.

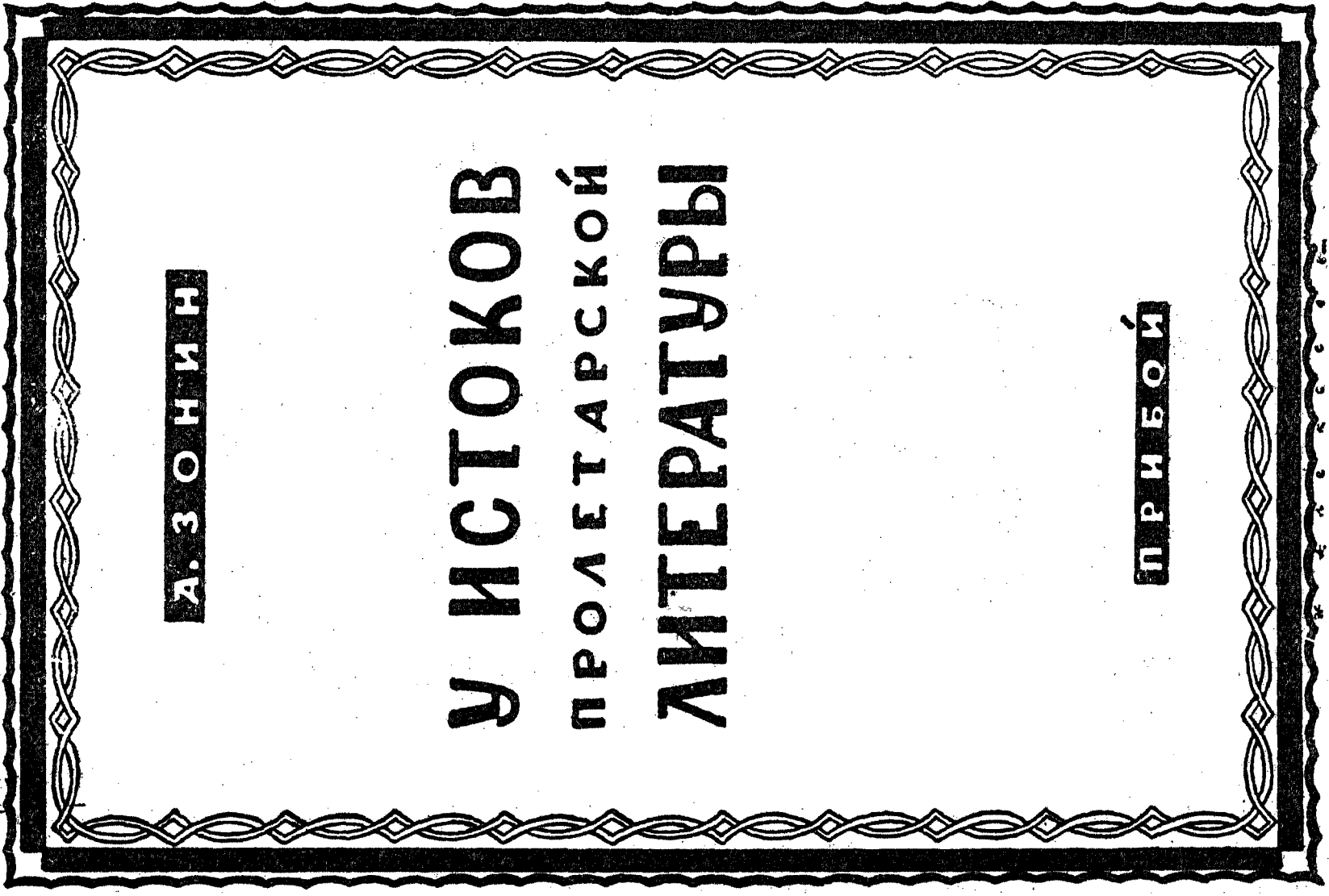
Серед шрифтових обкладинок останніх років можемо побачити чималу кількість двокольорових. Кольори не мають в шрифтовій обкладинці такого важливого значіння, якого вони набувають у декоративному, символічному або ілюстративному малюнкові, але, безперечно, вони поживляють її, а часом можуть мати певне внутрішнє значіння¹⁾.

Шрифтові й декоративно шрифтові обкладинки А. Н. Лео здебільшого виконані в одному кольорі (чорному). 1927 р. кількість їх була значно менша, ніж за роки 1922—24, коли Лео працював особливо продуктивно, виконавши велику кількість обкладинок для видавництва „Ленгиз“.

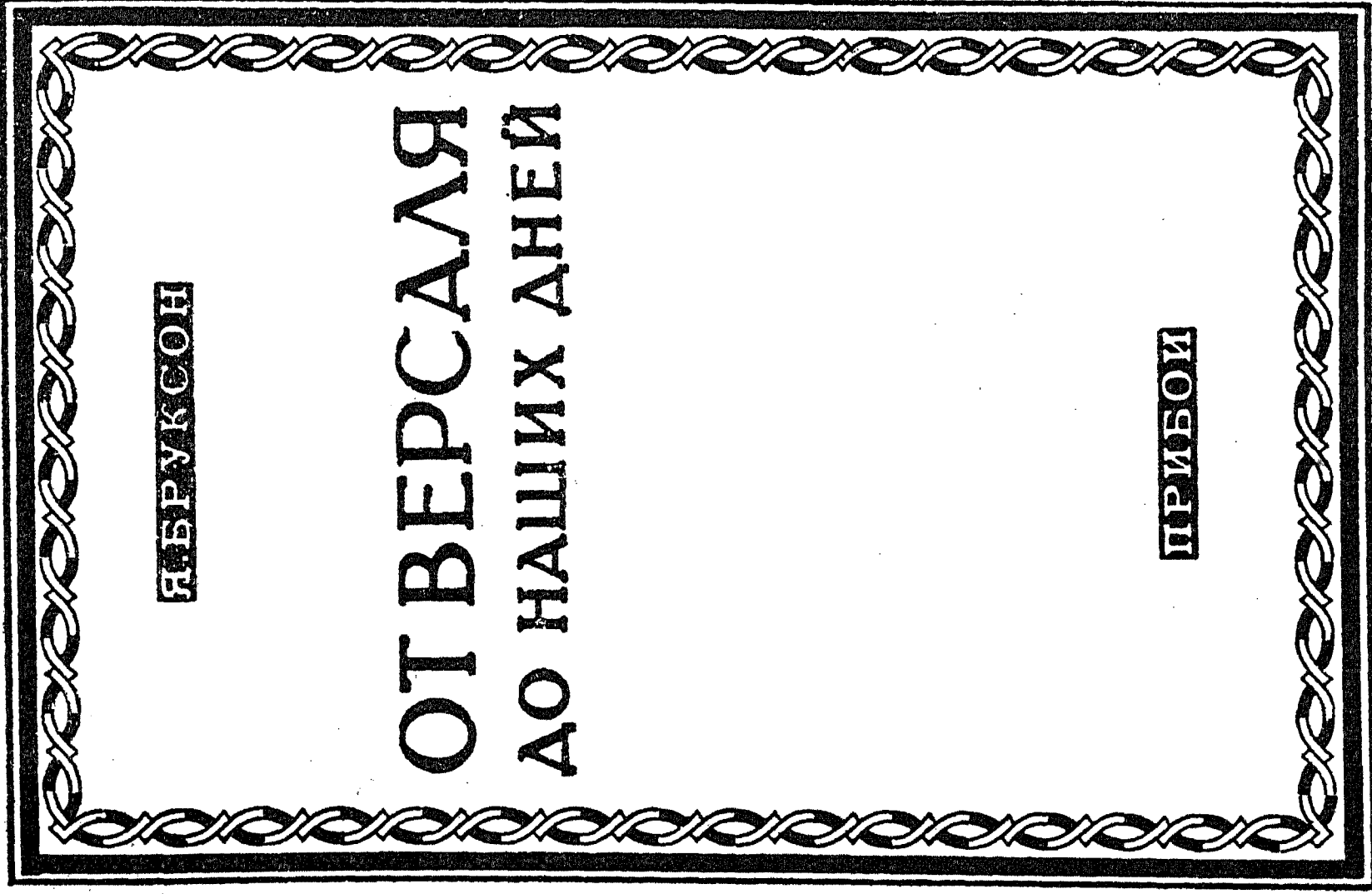
Основні властивості його обкладинок залишаються, як і раніше,—виняткова чіткість шрифту, деяка одноманітність орнаментики, логічна й міцна композиція.

Шрифтова обкладинка, або шрифтова з невеличкими декоративними додатками, не гарантує, якщо взяти на увагу сучасну книжкову продукцію, достатньої яскравості, привабливості. Своєрідності обкладинки досягають, посилюючи декоративні та сюжетові елементи. Те або те ставлення до вибору сюжету визначає характер обкладинки, надаючи їй або символіко-синтетичного характеру, або конкретно-синтетичного, або конкретно-ілюстративного. Ні в тому ні в тому випадкові декоративності не тільки не усувається, але, навпаки, вона бажана: вона зв'язує малюнок зі шрифтом і надає йому ритмічності. З принципіального боку за найбажаніший тип обкладинки за сучасних умов слід визнати тип декоративно-символічний, бо, щодо сюжету, він синтезує зміст книги, а з формального боку являє собою еквівалент фронтисписа й оправки. Від першого походить його символізм і оповідна тенденція (пригадаймо хоч би категоричні фронтисписи ельзевірів), від другого—декоративна й „захисна“ функція. Широкий розвиток видавничої оправки, що суттю є обкладинка, іноді з обгорткою, і надзвичайно обмежене

¹⁾ Відзначимо, як цікавий факт „усвідомлювання“ кольорового шрифту, сповіщення В. Княжніна „Александр Васильевич Блок“ вид. „Колос“ (1922), що підбір кольорів не був випадковий: в томі I-му—чорний й червоний колір, в II-му—чорний та зелений, в III-му—чорний та синій, повинні були символізувати душевний стан автора, коли він писав кожен з цих книжок.

Обкладинка Н. Алексеева

Обкладинка М. Кірнарського

вживання кустарної „аматорської“ оправи, порушують перед сучасною обкладинкою багато утилітарних вимог: її часто трактують як суцільний визерунок, що вкриває всю книгу (щоб вона була якнайменш мазка) і що виконаний на взірець вибиванки або шпалер. Цей тип обкладинки особливо поширився останніми роками: таких обгорток чимало у М. Кірнарського (для книжок „Топь“ Борисоглебського, „Мещанин Адамейко“ Козакова тощо).

Проте, ставлення з чисто-декоративного погляду, що виявляється в обкладинках вибійного типу, далеко не завжди надає обкладинці обміркованості, щодо виявлення змісту книжки (або хоч натяк на зміст). Кірнарський, на прохання „коментувати“ свої роботи, сповістив автора цих рядків, що обкладинка до книжки „Топь“, на думку художника, своїми насиченими, м'якими тонами й м'якими співвідношеннями фарб приємна і відрізняється від усяких вибиванок, що вражають око і надають книжці затишності та інтимності. Проте, ознайомившись зі змістом „Топа“, легко пересвідчитись, що (незалежно від міри її художньої вартості, на якій не варто тут спинятися) ця книжка абсолютно не має м'якості, затишності, інтимності: навпаки, вся вона важка, нудна, справді брудна „топ“, властивості якої ані найменш не відбиває спокійний і шляхетний малюнок обкладинки.

Щодо обкладинки „Смятение чувств“ Стефана Цвайга, де дано також вибиваний визерунок трохи супрематичного стилю, то Кірнарський зауважує, що вона „відбиває назву книжки та її зміст, наскільки взагалі абстрактний малюнок може відбиватися“. Ось у цьому зауваженні й є вирок над принципом чистої декоративності: „дещо“ він може вияснити, але без сюжетового малюнка він надто абстрактний.

Малюнок ілюстративного порядку, навпаки, відразу вводить читача в зміст книжки, але ілюстративний малюнок вимагає декоративного опрацювання або додатків. Звідси ясна потреба синтези, себто доцільність обкладинки, що сполучає ілюстративно-символічний малюнок з орнаментальними елементами. Кірнарський—переконаний декоратор книжки, що вмів вносити в свої обкладинки трохи символізму, але перевагу віддає чисто декоративним розв'язанням. Так, наприклад, цілком абстрактно розв'язав він обкладинки для творів Л. Толстого й Достоевського (Госиздат.), і твердження художника, що кольори цих обкладинок прямо виявляють суть того й того письменника (коричневий для Толстого й темнозелений для Достоевського), надто суб'єктивне й спірне.

В книжковій продукції останніх років показне місце посідають обкладинки Є. Пожарського; більшість їх цілком відповідає принципіві декоративної символіки. Всі вони цілком графічні, дуже насичені щодо композицій, образіві щодо орнаментики, вдалі що-

Обкладинка Є. Пожарського

до вибору фарб. Наприклад, сполучення червоного й чорного в обгортці до „Феликс Дзержинский“ Лузанова утворює, разом з великим визерунком, хмурне, урочисто-жалібне вражіння, з'єднуючи ідею служби революції з трагедією смерті.

Малюнок подано здебільшого синтетичною формою, і має він декоративну одність композиції. Заповнення всієї площі обкладинки відповідає вимогам практичності.

В обкладинках Л. Хижинського також влучно поєднано декоративність з деяким натяком на сюжет; декоративна тенденція в них переважає, але художник прагне створити не так еквівалент оправи, як винайти щось пересічне між обкладинкою й обгорткою, зберігши суворо графічне, книжне трактування малюнка. Роботи А. Литвиненка почали прогресувати в напрямі більшої різноманітності способів проти минулих років.

Останні роботи Є. Водухи свідчать, що художник зовсім відійшов від „Чехонінського стилю“. Роботи його різноманітні, відзначаються великою майстерністю і смаком, і здебільшого відповідають вимогам символічної декоративності.

В. Белкін, відповідно до змісту творів Дюма, Боккачо тощо (вид. „Academia“), знаходить для своїх обкладинок стильні декоративні форми.

Дуже велику кількість, переважно ілюстративних обкладинок, виконав М. Ушаков-Поскочин, роботи якого виявляють, що він певно володіє малюнком. Ілюстративний тип витримано також в обкладинках С. Михайлова.

Дуже різноманітні з формального боку Н. та А. Ушиних. Простежити будь-який вплив в їх роботах неможливо, настільки різноманітні способи, що вони вживають, і що виходять від сучасних німецьких художників. У Н. Ушина, поруч з цікавими декоративно-символічними роботами, зустрічається безпредметове трактування й чисто ілюстративний, трьохмірний стиль, що випадає з категорії книжкових явищ. Також різностильні роботи А. Ушина, наприклад, різко відмінні, щодо трактування, обкладинки: до журналу „Революционный Восток“, декоративно-символічна „Святая ночь“ Борисоглебського, декоративно-ілюстраційна „Путешествие Гуливера“, символіко-декоративна, в плякатному стилі, є відтінок супрематизму „Музыкаибыт“. В обох Ушиних, поруч з цілком книжковими роботами, є рідкі відходи від канонів обкладинки. Такі відходи мають систематичний характер у Н. Акімова (див. його обкладинки для вид. „Время“), що дає дуже цікаві тонові трьохмірні ілюстрації, які не мають нічого спільного з організмом книжки, але подають певний, настирливий і послідовний задум художника. Акімов—представник крайньої ілюстративності, що ігнорує книжково-графічні канони в ім'я трьохмірного портрету або жанру. Зовсім в інший бік скеровані задуми Н. Алексєєва, якого можна вважати за представника діаметрально протилежного стилю, що завжди орієнтується на книжкові канони. Він, якщо й вживає ілюстрацію, то дає її в чисто лінійному або ксиліграфічному стилі: частіше ж зустрічаємо в його роботах безпредметове орнаментування,

просякнуте єдиним стилістичним напрямом. Порівнюючи мало обкладинок виконав за останні роки найвидатніший майстер графіки, що тепер, на жаль, за кордоном,—С. В. Чехонін. Він виконав року 1927 обкладинки „Власть Советов за 10 лет“ і „Октябрь

АЛЕКСАНДР
ДЮМА

ЧЕРНЫЙ ТЮЛЬПАН

книжные
новинки

Обкладинка В. Белкіна.

в искусстве“, що з них перша є зразок високого декоративного хисту.

З числа „мироискусников“ другого кола не мало зробили в парині обкладинки В. Замирайло, видатний і саморідний майстер, і першорядний декоратор книжки Д. Мітрохін.

В ділянці дитячої книжки вже давно верховодять плякатні

обкладинки В. Лебедева й почасти Н. Тирси. Наслідовні роботи їхніх однодумців важко розрізнити одну від однієї. Це „школа“, що згладжує індивідуальні риси графічної руки. В інших графіків, що їх розглянули ми раніш, можна знайти сліди різних впливів, наприклад, у Кірнарського є дещо від Нарбута, у Алексєєва—від Фаворського, у Пожарського—помітний вплив Добужинського й Алексєєва, у Белухи з'явилось дещо спільне з Кірнарським і Конашевичем, у Хижинського блимають іноді ознаки Мітрохіна тощо, але все це не має характеру такого „нівелювання“, що його спостерігаємо в „дитячій“ продукції видавництва „Госиздата“.

Взагалі художній рівень книжкової обкладинки нині набагато вище, ніж пересічний рівень книжкової обкладинки першого революційного п'ятиріччя; порівнювати ж його за окремі роки—1923, 24, 25, 26 навряд чи можливо через багатство і різноманітність матеріялу. Особливо покращала якість книжкової обкладинки 1927 р. в видавництвах „Прибой“ і „Время“. Група графіків, що виступили в Ленінграді 1922—23 р., зробила за останнє п'ятиріччя великі успіхи й забезпечила собі домінантне становище. Між представниками цієї групи помітні взаємні впливи, і це стверджує той факт, що виникла певна школа. Дані „взаємовпливу“ були й між графіків першого кола „Мира Искусства“, в другому колі; і тепер, після смерті „Мира Искусства“, утворилася ніби артіль його нащадків, що зуміли як слід використати одержаний у спадщину капітал і чимало його збільшити новими цінностями.

Огляд книжкової продукції дозволяє намітити чотири основні течії у виконанні сучасної обкладинки: 1) „Мироискусственное“, генетично зв'язане з передреволюційним Петербургом, 2) Плякатно-конструктивне (що походить від художників лівого табору), 3) імітаційно-ксилографічне (зв'язане з сучасним московським дереворитом) і 4) німецько-модерністичне (що базується на зразках сучасної німецької книжкової продукції).

Проте, ці течії не так виразно розмежовані в книжковій продукції, щоб їх можна було „закріпити“ за певними іменами. Безперечно тільки одне: книжкова обкладинка й далі розвиватиметься; вона росте так з погляду різноманітності, як і з погляду змісту її, набуває нових форм і хоч зрізка відхиляється нині від традиційних книжкових канонів, але в цих відхиленнях, за умовою певної майстерності й смаку, помітні деякі нові цінності, що набувають, після певної переробки, усіх властивостей канонічного „книжного“ стилю.

Н. Сафронєєв

НОВІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ НАУКОВИХ ВИШІВСЬКИХ І ВТШІВСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Наукові й ВТШ'івські б-ки на Україні щодо структури та організації залишаються такими ж, як 30—50 років тому; вони працюють за старими методами, їх погано й безладно комплектують, зовсім не переводять бібліографічної та довідкової праці, вони погано технічно устатковані, не мають ні певного кошторису, ні розробленого виробничого плану, ні виразного цільового спрямування.

Все це головне через нерозуміння завдань наукового та практичного бібліотекознавства та місця наукових і академічних б-к у науковій та учбовій праці.

ВИШ'івська б-ка це є частина навчального й наукового апарату вищої школи, в ній централізовано та взято на облік усю наукову й навчальну працю ВИШ'у, яка тут перетворюється в книжкове навчання та наукові знання. Щодо методів і способів праці над книжкою, бібліотека є основна лабораторія ВИШ'у.

Ось чому бібліотечна праця ВИШ'івських б-к є поєднання наукової праці з педагогічною, а ті, що в них працюють, виконують суто-науково-педагогічну працю.

Працю цю кваліфікується передовсім як науково-бібліографічну, що йде лінією практичної, рекомендаційної бібліографії, де на кожній стадії працю треба коректувати та пристосовувати до реальних і ударних вимог ВИШ'у, його активної діяльності.

Відправний пункт праці—просування каталога до вимог масового читача та конкретне розв'язування питань раціональної каталогізації, що стимулює та зміцнює читача в праці над науковою книжкою.

Праця починається від каталога та поступово охоплює та підкоряє собі всі складові частини бібліотечного процесу. Бібліографічна праця пересуває центр своєї ваги в цілому з біб-статистики до бібдинаміки, бо не досить реєструвати книжки, розкладати їх по полицях, по вітринах, по столах, опраляти, пере-

віряти, ховати, берегти тощо,—треба братися як слід до бібліографічної роботи з книжкою та над книжкою, вивчати та просувати книжку та журнал до читача, вивчати його книжкові потреби, беручи на облік програмні завдання, та бути завжди в курсі нових ідей в науці та техніці.

Цілковито ясно, в науково-педагогічній праці потрібне співробітництво професорів і викладачів, але сама організація праці та її переведення в життя є справа тільки самих бібліотек і тільки в б-ці цю роботу можна поставити як слід.

Величезний, надзвичайно цінний матеріал, що його можна використовувати для бібліотечних завдань, подають наші політосвітні б-ки.

Бібліографічна праця імперативно вимагає для того, щоб мобілізувати весь книжковий фонд, встановити зв'язок ВИШ'івських і особливо ВТШ'івських б-к з б-ками цілком виробничого характеру та рівнобіжно з цим зняти питання про усунення бібліотечного баласту. Разом з цим у комплектуванні б-к треба рішуче й твердо взяти курс на підручники та масові технічні книжки.

Оскільки бібліотечна робота має в собі творчий, справжній педагогічний елемент, вона повинна використовувати конкретні засоби просування до студентської маси книжки, і між іншим, чужомовні.

Треба відмовитися від рутинного і зрештою несумлінного й реклямного обліку бібліотечної продукції, який застосовують наші науково-академічні б-ки.

Взагалі для б-к, та надто для науково-академічних, важлива не кількість читачів, а хто та що саме читає та як читає, і саме це висуває перед б-кою цілком певні завдання.

Треба пам'ятати, що з теоретичного та практичного боку наші наукові ВИШ'івські б-ки значно відрізняються, особливо тепер, від західньо-європейських. Там, наприклад, читач завжди сам шукає потрібну б-ку та здобуває з її фонду те, що йому потрібно. Він приходить у б-ку, озброєний потрібними для її використання знаннями, та без особливого труда орієнтується в її каталогах, журналах, книжках, альбомах, атласах, рукописах тощо. Він дуже добре знає, що йому може й повинна дати б-ка, бібліотечники лише реагують і координують свою роботу, пристосовуючи її до потреб і вимог такого читача. Елемент активності—у читача, елемент пасивності—у б-ки та її робітників.

У нас же не те. Завдання нашої б-ки—пристосувати до себе читача, втягти його в роботу, навчити користуватися книжкою, щоб перетворити її в інструмент практичної роботи. У нас еле-

мент активності в б-ці та у її робітників, читач же в масі пасивний і інертний.

Тому, що б-ка повинна просувати книжку, треба запобігти всьому, що цьому перешкоджає. З цього погляду не можна припускати, щоб студенти та особливо професори затримували книжки. Не можна також дозволяти вихоплювати книжки, що їх допіру одержано. Це частенько зриває не тільки бібліотечно-бібліографічну роботу над книжкою та працю читача з книжкою, але взагалі всю бібліотечну працю в цілому. Іноді знайти в каталозі потрібну книжку—це тільки половина того, що треба. Коли ж, навпаки, книжку або журнал видають негайно після формальної реєстрації, минуючи бібліографічний апарат, то серйозна бібліографічна праця стає неможливою.

Нагадування, прохання, вимагання до більшості тих, хто позабирав книжки, звичайно безрезультатні. Невідомо, чи розуміють вони, що це власне одна з форм тяжкого в наші дні злочину—шкідництва на культурнім фронті, в данім випадкові на бібліотечно-освітньому. Легковажне ставлення до правил б-к щодо термінів повернення книжок, що пояснюється дуже невеликим авторитетом б-к, треба використати як примусовими заходами, так і дружніми зусиллями співробітників б-к, які повинні вміти домогтися того, щоб відвідувачі б-к серйозно ставилися до б-чних порядків і правил.

Зривати бібліотечно-бібліографічну працю також неприпустимо, як і форсувати її, тобто переводити науково-бібліографічну працю за всяку ціну „в 5 минут“, яка б вона не була. Ніколи не можна забувати, що кожна наукова книжка, яка увійшла в склад наукової б-ки ВИШ'у, є насамперед те, що має в собі певну кількість потенціальної енергії, і бібліографічна праця над книжкою кожного співробітника б-ки може в тій або тій мірі забезпечити перехід захованої енергії книжки в енергію кінетичну.

Ось чому кожна книжка та журнал, що увійшли в склад бібліотечного фонду, вимагають певного ставлення та часу, щоб їх опрацювати; їх треба зв'язати та погодити з оточенням, умовами, методами та формами праці даної б-ки, тобто з вивченням читача, з цільовим спрямуванням б-к, з дисциплінами та розміром дисциплін ВИШ'у, або ВТШ'у, з виробничим та календарним пляном роботи тощо.

Коли прийняти вищезазначене розуміння бібліотечної роботи, то стане очевидним, що треба революційно змінити всю структуру ВИШ'івських б-к на Україні та негайно, енергійно й рішуче перевести перекваліфікацію бібліотекарів цих б-к.

На жаль, у нас ще немає сталого критерію встановлювати здатність до науково-бібліотечної праці, суть такої праці ще й досі не зрозуміла наша громадськість.

І це використовують: кожний діловод, рахівник, кожний горе-вчитель, кожний робітник прилавку вважає себе за здатного до бібпраці в науковій б-ці й чомусь часто підкреслює особливу свою здатність до праці в науково-академічній б-ці. Біда, звичайно, не в тому, що такі особи вважають себе за здатних до бібпраці, а в тому, що такі думки підтримують в адміністративних колах, де ще панує старорежимний погляд на роботу в наукових б-ках.

Чимало колишніх університетських професорів і викладачів, що залишилися від революційного часу в секції наукових робітників, дуже нетолерантно ставляться до бібробітників, не визнаючи за ними права вступити в лави наукових робітників. Вважаючи за наукову працю якийсь підручник, наполовину переписаний з якогонебудь закордонного підручника, компілятивну статтю тощо, не вважають за наукову бібліографічну працю над каталогом, над комплектуванням відділів наукової б-ки, над встановленням та пристосуванням наукової класифікації, над вибором каталожних схем, над складанням інструкцій та плянів бібпраці.

Протекціонізм і „радение родному человечку“—звичайні явища по наукових б-ках. Ось чому деякі б-ки стали мало не притулком для людей чужої й ворожої ідеології.

Відсів некорисних і нікчемних робітників іде поволі, неорганізовано, з перебоями.

Тепер, коли всю працю по б-ках треба будувати на наукових марксієвських підвалинах, все це треба усунути, бо це гальмує нормальний розвиток наших наукових і науково-академічних б-к на Україні, які через те не можна вивести з становища революції та перевести на шлях соціалістичної реконструкції в них всієї бібліотечної справи.

Але це треба зробити і забезпечити раз назавжди послідовне зміцнення та вдосконалення праці наших наукових і науково-академічних б-к.

Для цього конче треба:

- 1) видати статут наукових і науково-академічних б-к, поклавши в основу його принцип централізації бібліотечної справи,
- 2) реґляментувати бібліотечні посади,
- 3) скласти точно зформульовані інструкції для бібробітників наукових б-к.

У РСФРР уже є й такий статут і така номенклатура.

Треба саме тепер негайно, поки ще не пізно, ув'язати роботу ВИШ'івських б-к з 5-річним пляном соціалістичної реконструкції всієї індустрії та з проблемою підготовки кадрів.

Тут безпосередньо до б-к стосується забезпечити видання підручників і систематичне замовлення чужомовної технічної літератури, тобто саме те, що в справі перебудування наукової роботи ВИШ'ів і ВТШ'ів має завданням:

1) Щодо якості підвищити, щодо кількості збільшити число спеціалістів-практиків, 2) перевести, щодо наукової літератури, на правильну та правдиву путь підготування науково-дослідчих та педагогічних кадрів.

Ми живемо в епоху реконструкції суспільства на соціалістичних підвалинах. Темп індустріального й загально-культурного розвитку треба якомога підвищити, і тому питання соціалістичного змагання звертають на себе виключну увагу всієї нашої громадськості.

Якої ж, зрештою, конкретної форми повинно набрати соціалістичне змагання між нашими ВИШ'івськими та особливо ВТШ'івськими б-ками?

Треба вивчати програми та навчальні плани, передбачати та брати на облік всі можливі в них зміни, довести пролетарському студентству, ґрунтуючись на цьому, які книжки та журнали потрібні йому, і давати їх вчасно і в потрібній кількості, далі — навчати студентів читати наукову книжку та підручник, якою б мовою її не написано, навчати поводитися з книжкою, підвищити щодо кількості та якості книжковий фонд б-ки, підняти темп книгообігу, підсилити й збільшити бібліотечну продукцію, мобілізувати всі ресурси бібліотечного персоналу, способом тверезої критики усунути все, що затримує та не дає пляново-широко та глибоко розгортати бібліотечно-бібліографічну працю, переглянути, перевірити та переоцінити всі застарілі методи роботи, виявити творчі сили даної б-ки в цілому, беручи всю ту взагалі всяку бібліотечну роботу за принципами централізації — організовано, свідомо та по-марксістському науково.

Ось приблизно такі нові форми праці, що їх треба поповнити відповідним діловим конкретним змістом.

Бібліотечний фронт це є єдиний фронт, і на кожній його ділянці, в данім випадкові по наукових ВИШ'івських і особливо ВТШ'івських б-ках, треба вести вперту напружену працю, що вимагає знаннів, захоплення, енергії та ентузіазму, того ентузіазму, що ним відзначено культурних діячів і політичних борців доби Відродження.

MISCELLANEA

Україна на французькому стінному календарі 1688 року.

У 1687 році українська армія на чолі з гетьманом Самойловичем разом з московською армією воювала Крим і, як відомо, невдало—похід скінчився так, що було усунено Самойловича й вибрано Мазепу.

Цей Кримський похід стався, як проява антитурецької могутньої ліги, що тоді створилася з Цісаря, Венеції, Москви й Польщі.

Не зважаючи на невдачу походу, про нього гучно говорили в Європі, особливо, про участь козаків. Там ще пам'ятали антитурецьку акцію козаків в 1683—1684 р.р., що спричинилась до появи численної літератури.¹⁾

Не дивно тому, що Україна й з'явилася на французькому стінному календарі. Календарі ці, крім днів і місяців, що займали дуже мало місця, завжди мали розкішну гравюру-оздобу самого календаря. Сама ця оздоба й цікава. Цікава як з іконографічного боку, так і з погляду змісту її, бо за зміст була завжди найгучніша подія чи то у Франції чи то в Європі.

Нема чого й казати,—яка своєрідність ці календарі. Досить сказати, що в усіх паризьких бібліотеках і збірках не можна знайти повного їх комплекту.

Саме недавно ми випадково натрапили на календар, що про нього йде мова. Переховується він в естампному відділі паризької національної бібліотеки в збірці, так званій „Nennin“, том 64, стор. 6.

Зрозуміло, що ми хотіли його зфотографувати. Але річ це безнадійна, і назавжди безнадійна: цей самий Nennin, року 1863 передаючи до Нац. Бібл. свою збірку 15.000 гравюр, поставив

¹⁾ В „Україна за кордоном“, що виготовали ми до друку, є 3 португальські, 1 еспанська, 5 німецьких, 17 італійських книг, брошур, метеликів, спеціально присвячених козацькій акції проти турок за р.р. 1683—1687. Але їх, певно, було більше, не кажу вже про газети.

умову—ніколи не робити фотографій. Можна тільки дивуватися такій фантазії: чого ж тоді вартий іконографічний документ, коли його не можна показувати наочно.

Власне через те й подано тут опис українських моментів цього календаря, що навряд чи побачить в скорім часі світ, бо хто зна, чи не єдиний примірник віднайшов Hennin?

Календар зветься: „Almanach pour l'an de bissekte MDCLXXXVIII. A Paris chez François goullain l'ainé, Rue St Jacques, à la ville de Cologne“.

Окрім назви „альманах“, по-нашому зватиметься він „стінний календар“.

Розміру він великого: 88×55 см., вгорі високо назва гравюри—оздоби: „Le Branle des Provinces conguises sur le Turcs ou la décadence de l'Empire ottoman“. („Танок країн, відвойованих від турків, або занепад отоманської імперії“).

Гравюру можна поділити на три частини.

Горішня (1-23 см). Праворуч і ліворуч різні символічні малюнки баталій і перемоги над турками, що мав Цісар—„між Дунаєм і Дравою 12 серпня 1687 р.“, тут і сурми, й літаври, й відрізана голова паші...

Центральна частина (1—33 см.)—для нас найцікавіша: тут маємо танок країн в такому порядку: зліва, праворуч, московський цар („Le moscovite“)—видно лише спину і футро,—танцює з Кримом, венецький дож—з Кандією, льотаринзький князь—з Угорщиною, баварський курфюрст—з Хорватією, король польський (Ян Собеський)—з Україною.

Постать України має вгорі підпис „L'Ukraine“ й являє гарну жінку зі своєрідною хусткою на голові, довгим жупаном, підперезаним поясом срібним, шия в неї незапнута. Обличчя дуже виразне, і, власне, це найцікавіша постать в групі.

Нарешті, долішня частина календаря (1—36 см.). Тут самий календар, оточений з двох боків знову алегоричними малюнками на туж тему побитої Туреччини, але вгорі є віршовані діалоги всіх осіб, що беруть участь у танку.

Для нас мають значіння вірші Яна III, України й Туреччини. Подаємо їх за тодішньою ортографією.

Польща (до України):

„Vous étiez autre fois nostre amante la belle
D'autre sur votre coeur ont depuis empiété
Si desormais pourtant vous nous este fidelle
Nous vous pardonnerons cette legerté“.

(„Колись ви були наша гарна коханка. Інші потім заволоділи вашим серцем. Але ж віднині нам ви будете вірна, ми вам вибачимо цю легковажність“).

Україна (відповідає):

Ce fut bien walgré moi que le fus enlevée
 Vous ne prêtez pour lors me donner du secours
 Mais puisque de leur mains votre bras ma Sauvée
 Je reprends de bon coeur mes première amour“.

(„Проти моєї волі мене захопили, тоді ви мені не допомогли. Але, тому що з їхніх рук ви мене врятували, я зі щирим серцем вертаюсь до першого коханця“).

Турецький султан (чуючи цей діалог, звертається до України):

Princesse que j'avais si longtemps possédées
 Je vous perde pour jamais, le sort
 En est jettez
 C'est ma faut, ie est vray, je vous ay mal gardée
 J'en pleurs et les vieux sont de vostre catez“.

(„О, князівна, якою я так довго володів, я втрачаю вас назавжди, така вже доля, правда, в цьому я винний: то я вас зле сторожив. Я це оплакую, а бувші (Польща) стоять на вашому боці“).

З історичного боку всі ці діалоги—повна нісенітниця. Ніяку Україну від Туреччини Польща не діставала року 1687. Хіба що це є відгук козацької допомоги Куниського Собеському в 1683—1684 р.?

А договори в Бучачі (1672 р.) і Журавні (1676 р.) віддали Туреччині частину України. Можливо, що ці договори й згадав автор календаря.

Проте, перед нами своєрідний і дуже рідкий примірник з „Україніки“ за кордоном, що його варто занотувати.

Ілько Борщак.

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ

НОВЕ ВИДАННЯ ДЕЦИМАЛЬНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ¹⁾.

(Classification Décimale Universelle).

З виходом 9-го розділу таблиць нове видання брусельської класифікації можна вважати за закінчене, якщо не брати на увагу допоміжних таблиць визначників та абетково-предметового показника, що на них, треба сподіватися, не доведеться довго чекати.

Щоб перевидати основну частину класифікації—її систематичну таблицю (Tables méthodiques), треба було майже три роки, не рахуючи підготовчої роботи, що провадилась з 1924 року. З першого списку співробітників нового видання (Première liste de Collaborateurs), що його опублікував МБУ в червні 1929 року (Public, № 159 de C. I. V.) видно, що в реконструкції таблиць застарілого „Manuel'я“ 1907 р. узяли участь—і до того цілком безплатно—понад сто осіб, а також багато установ. Ось цифри та терміни, що їх мусять мати на увазі ті, хто гадає, що цілком нову бібліографічну систему можна створити в три дні. З другого боку, це видання брусельської класифікації є найкраща відповідь МБІ, його незичливцям, на чутки, що їх вони поширювали, про те, наче він—установа, що вмирає.

У новому брусельському виданні систематична таблиця займає 1532 сторінки, надруковані тісним шрифтом у два стовпці, і переважає об'ємом систематичну таблицю 12-го видання Дьюївої класифікації більше, як у 4 рази (751 стор. в один стовець).

За об'ємом, розділи розміщено так:

0 Загальний розділ	37 стор.
1. Філософія	16 ”
2. Релігія	37 ”
3. Суспільні науки	174 ”
4. Філологія	25 ”
5. „Чисті“ науки	249 ”
6. „Прикладні“ науки	860 ”
7. Мистецтва	64 ”
8. Красне письменство	12 ”
9. Історія, географія, біографія	25 ”

(Титульні та білі листи тут не взято до уваги).

З цієї таблички видно, що центр ваги УДК (Універсальної децимальної класифікації, як назвали нове брусельське видання) лежить у „прикладних“ науках (Sciences appliquées), що на їх долю припадає майже 60% загального об'єму таблиць, у той час, коли на суспільні науки припадає всього тільки щось із 12%, тобто майже в 5 разів менше.

¹⁾ Див. „Бібліологічні Вісті“, 1927, № 4.

Додаючи до звітнього (другого) тому з першого тому медицину, що до неї ми довели наш попередній огляд видання, доводиться насамперед відзначити величезну й дуже старанну роботу, що її виконала Міжнародна комісія децимальної класифікації під безпосереднім керівництвом нового (третього) генерального секретаря МБІ Donker-Duyvis'a. Важко зазначити в 6-му розділі на більш-менш велику рубрику, щоб її не було далі деталізовано або перероблено іноді досить радикально.

Реконструкцію 6-го розділу провадили під знаком уніфікації брссельських таблиць з американським оригіналом класифікації. Цього досягли, почасти використавши в брссельському виданні рубрики, нічим не зайняті в класифікації Дьюї (*emploi par le Code américain de nombres non utilisés par le Code international et vice versa*), почасти же цілком зруйнувавши таблиці старого брссельського видання („*Manuel*’я“) та замінивши їх перекладом з таблиць Дьюї. Звіт Donker-Duyvis'a, надрукований в *Public. № 159 de C.I. T. V. (1929.06)*, задоволено відзначає, що тепер більшість рубрик 6-го розділу погоджено з таблицями Дьюї; зокрема це стосується до рубрик 621. 5/9, 622/628 та 63/69; залишаються не погоджені тільки рубрики 620.1, 621.1/4 та 629.13.

Безперечно, якби система Дьюї була бездоганна, злиття з нею брссельського варіанту можна було б тільки вітати, бо питома вага такої уніфікованої класифікації як організаційного фактора, чимало збільшилася б. На ділі цього нема, і для брссельської класифікації злиття її з американським оригіналом доводиться класифікувати просто як „невыгодную сделку“. Щоб у цьому переконатися, досить порівняти таблиці з сільського господарства в „*Manuel*’і“ та в УДК. Абсолютно незрозуміло, яка рація була руйнувати стару й зовсім непогану таблицю, що її замінили тепер на переклад з Дьюї. Якщо від цього запозичування УДК особливо не прогало, то й абсолютно нічого не виграло; а між тим пропустили момент сприятливий для досконалішої реконструкції таблиць з сільського господарства. Те ж саме можна сказати про запозичені в Дьюї таблиці з організації контор—651 та організації підприємств—658. Загалом це непогані таблиці, але вони могли б бути ще кращі; з цим погодиться кожний, хто застосує їх для класифікації конкретного книжкового матеріалу, що навіть не становить собою нічого специфічного для радянської літератури. Так, приміром, класифікатор не зразу знайде в таблицях місце для такої важливої зоотехнічної дисципліни, як екстер'єр (наука про зовнішній вигляд хатніх тварин), для питань про єдиноначальність управління підприємствами, про систему децентрів, про контроль виконання в діловодстві, як і для низки інших питань. Усе це тоне в масі іноді цілком зайвих подробиць, затемнено невдалим формулюванням питання або сховано під невідповідною загальною рубрикою. Коротко кажучи, у таблицях нема того, що німці називають „*Übersichtlichkeit*“, тобто чіткості групування матеріалу. Безперечно, це ускладняє роботу з таблицями й справедливо дратує того, хто застосовує їх.

Друга хиба таблиць, узятих у Дьюї, є відсутність подекуди у загальнювальних рубрик, що не дає індексаторові змоги обмежитися характеристикою предмету взагалі й примушує його деталізувати класифікацію. Так, приміром, серед поділок рубрики 634 (*Arboriculture générale*) овочевому садівництву відведено сім поділок—634.1/7, і не дано рубрики для овочеводства „взагалі“; такі твори пропонують уміщати в першу за порядком рубрику—634.1, а вона далеко не охоплює всього предмету; у птахівництві відведено спеціальні рубрики для окремих курячих порід і не дано загальної рубрики для курей; так само стоїть справа з конівництвом та вівчарством, з кормовими рослинами тощо... Взагалі, в таблицях Дьюї та МБІ можна знайти багато прикладів того, як не треба групувати рубрики класифікації й, навіть як не треба застосовувати самий принцип децималізму в бібліографії. Противники цього принципу знайдуть у новому виданні багатий ілюстративний матеріал.

Особливість цього видання полягає в тому, що тут введено цілу низку нових *аналітичних визначників*. Деякі частини таблиць 6-го розділу буквально переповнені ними; у медицині вони займають 33 сторінки (66 стовпців), у прикладній механіці, тобто під рубрикою 621, трохи менше—14 сторінок; ці останні визначники можна комбінувати також з поділками рубрики 629.1 (засоби пересування), де є, крім того, окремі визначники на десятих сторінках. Взагалі тільки зрідка якась рубрика з числа більш чи менш великих не має спеціальних визначників. У медицині вони правлять, щоб характеризувати хвороби, методи діагностики та лікування, у механіці, щоб характеризувати машини та їх деталі, у прикладній хемії, щоб визначати різного роду процеси тощо... Є визначники з одним нулем, з двома нулями й без нулів; деякі визначники сполучені з індексами рисами, перед іншими поставлено крапку. Порядок застосовування визначників такий: насамперед треба використати „прості поділки“ рубрики (*divisions directes*) без визначників; у другу чергу—аналітичні визначники з одним нулем і без риси, у третю чергу—визначники з рисою й в четверту чергу—загальні аналітичні „визначники поглядів.“ До того ще спеціальні аналітичні визначники можуть комбінуватися не тільки з індексами відповідної головної таблиці, але й між собою. Так, приміром, до індексу легневих хороб можна прилучати одночасно визначники самої хвороби та способів, як її розпізнавати та лікувати, визначник віку слабого (напр., лікування туберкульозу легенів у дітей) тощо.

Визначенням загальних розумінь за допомогою виділених в окремі таблиці аналітичних визначників досягається одночасно дві мети: 1) розвантажити головну таблицю від маси поділок, що вони без визначників були б конче потрібні й повторювалися б при цілій низці рубрик, як це трапалося б, наприклад, з запальними процесами, що вражають усі органи та тканини й становлять чи не більше, як 50% усіх хороб (пневмонія, плеврит, ендокардит, кефрит, гастрит тощо); 2) підвищити мнемонічність класифікації, що в ній тотожні розуміння скрізь мають одні й ті самі цифрові визначення (напр., запальний процес у будь-якому органі визначають, прилучаючи до індексу патології даного органа визначника—002 (з рискою) тощо).

На карб цьому способі треба поставити те, що ускладнюється структура й збільшується довжина індексів. Так, напр., для хірургічної анестезії в УДК подано індекс $617=089.5$ (стор. 670, правий стовпець): та сама рубрика в „Maquet“ мала індекс 617.36 . Пуерперальра еклампсія (*eclampsie puérpérale*) мала в „Maquet“ індекс 618.75 , в УДК їй дано новий індекс $616.8=009,24=02:618.7$ (стор. 769, правий стовпець).

Якщо в останньому прикладі навіть відкинути два сполучені один з одним визначники $=009.24=02$, то й в такому випадку залишиться восьмизначний індекс $616,8:618.7$ замість колишнього п'ятизначного— 618.75 . Тут до продовження індексу спричинився вже не визначник, а прийняте в УДК правило позначати складні розуміння складними ж індексами, що складаються з індексів простих розумінь („chaque notion composée soit indiqués par un numero composé“).

Через те, що частини складного індексу можуть бути розміщені різно, то друга хиба цього способу, при всій його логічності, є те, що він не може гарантувати однастайність індексації в такій мірі, що в ній її забезпечує застосування „простих“ індексів.

Не сприяє цьому й паралелізм деяких рубрик. Так, приміром, у тому самому п/відділі медицини для паразитарних хороб подано визначники в двох місцях,—на стор. 647 і 659: так само стоїть справа з роботами по влаштуванню фундаментів (пор. рубрика 624.15 та 69.02), з протигазовим захистом (пор. рубрики $614.894.4$ і $623.445.4/5$, з драматичними творами (див. стор. 1497, лівий та правий стовпець) тощо.

У короткій рецензії не можна перерахувати всі випадки анулювання та

перестановлювання рубрик, а тим більше численні додатки в таблицях нового брссельського видання. Досить сказати, що один тільки 6-й розділ розрісся тепер до об'єму майже всього старого „Manu'я (беручи на увагу тісний шрифту у два стовпці); наприклад, відведена в старому виданні єдина рубрика для освітлення—628.9 перетворилася тепер у цілий розділ, що обіймає 5 сторінок (10 стовпців); точна механіка (рубрика 681) обіймає тепер 30 сторінок (60 стовпців) замість колишніх восьми і т. д.

Розділи 7—9 відтворено в новому виданні майже без змін, але рубрику урбанізму—711 розвинено досить докладно, є також додатки в таблиці визначників літературної форми. Дуже до речі, як ми думаємо, у розділі історії відтворено (скорочено) таблицю з книги Дьюї, де географічні визначники без дужок сполучено з індексом історії, а для хронологічних періодів дано окремі визначники. У цій таблиці радянський період нашої історії має індекс 947.084, а історія Німеччини після 1918 року—943.085. Аналогічно до злиття визначників мов з індексами філології та літератури нема, здавалось би, підстав відмовлятися розкривати дужки у визначників місця, комбінуючи їх не тільки з індексом історії, але й з індексом географії, бо це впрощує індексацію й не створює тут ніякої плутанини.

Загалом, нове видання брссельської класифікації, не зважаючи на деякі його хиби, являє собою працю досить фундаментальну. В усякому разі це найновіше слово в галузі книжкової систематики, нове, але, безперечно, не останнє. Заволодіти величезним матеріалом „Універсальної десятичної класифікації“, упростити її та пристосувати до потреб радянської бібліографії—таке завдання найближчого майбутнього.

М. Русинів.

ТРУДЫ ВСЕРОССИЙСКОГО БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО СЪЕЗДА. Москва 1929.— Государственная Центральная Книжная Палата. 308. ст. Цена 5 р. 60 к. „Труды“ ці з'явилися в друку з надто великим запізненням: з'їзд відбувся 25/XI—I. XII. 1926 р., отже „Труды“ надруковані через 2½ роки. Це запізнення навіть більше, ніж після I-го з'їзду, хоча видавничі можливості Книжної Палати тепер значно кращі, ніж тоді у „Русского Библиографического Общества“. Жадних пояснень подати Книжна Палата не вважала за потрібне. Це свідчить чи про великі організаційні хиби Кн. Палати, чи про неприпустиме недбайливе ставлення її до цієї важливої справи. А справа бібліографічних з'їздів справді надзвичайно важлива. Мала кількість бібліографічних науково-дослідчих центрів, всього тільки один регулярний науковий бібліологічний журнал, цілковита відсутність вищих бібліографічних шкіл—все це створює умови, за яких тільки на з'їздах можливе широке обговорення принципових питань, всебічне виявлення пекучих потреб, визначення дальших шляхів. Особливо тепер, за доби напруженого культурного будівництва, коли перед бібліографією стоїть так багато кардинальних нерозв'язаних проблем,—і теоретичних і практичних,—є гостра потреба у регулярних з'їздах що 2—3 роки і, розуміється, з негайною публікацією їхніх праць.

Робота II всеросійського (цебто РСФСР) бібліографічного з'їзду провадилася, окрім пленарних засідань, ще і в сімох секціях: каталографії, бібліографічної практики й каталографії, краюї бібліографії, 6-ї нацменівської літератури, військової, сільсько-господарської та статистики друку. Всього прочитано 48 доповідів, що з їх 14 на пленарних засіданнях і 34 в секціях. На жаль, перших 4-х доповідів—Викон. Бюра і Редколегії I з'їзду, та ОргБюра II з'їзду та Шамуріна—не надруковано. Із третьої, може, можна було б довідатись про причини утворення тих або тих секцій і розподілу доповідів. Склад секцій вражає своєю випадковістю. Чому, напр., секція каталографії, з двома допові-

дями, відокремлена від секції бібліографічної практики та каталографії з аналогічними темами доповідів? Для чого треба було втворювати секції військової й сільсько-господарської бібліографії? Перша—найбагатіша числом доповідів, але половина з їх—це описи робіт у бібліотеках військових закладів, а частина другої половини має загальний інтерес. Приблизно те ж саме можна сказати й про секцію сільськ.-госп. бібліографії. Існування цих двох секцій могло б бути доцільне за наявності й інших подібних—індустріальної бібліографії, педагогічної, медичної, кооперативної та ін. Коли ж не було матеріалів, щоб утворити низку секцій головніших спеціальних бібліографій, то випадкове існування тільки двох вищезгаданих—нічим не виправдана організаційна хиба. Ця організаційна безпорадність тим більше дивує, що вже був приклад I-го з'їзду, з досить логічно впорядкованою програмою.

Із 10-ти надрукованих доповідів на пленумі, тільки перші три—М. Куфаєва, М. Ульяновського та І. Владіславлева—мали суто теоретичні теми. Доповіді Куфаєва („Библиография—наука“) та Ульяновського („Опыт теоретического обоснования вопроса о выводах библиографии“) нібито ставили собі завдання теоретично обґрунтувати, що бібліографія є наука. Проте, обидві вони занадто невиразні, побудовані з загальних фраз і не дають якихось твердих висновків. Це відзначили й опоненти.

Дуже інтересна темою доповідь Владіславлева („Методология библиографии и теория диалектического материализма“) —на жаль, зовсім безмістозна,—переповнена розмазуванням загально-відомого, несерйозними вихватками, особистими натяками, неточно добраними цитатами. Ні методології бібліографії, ні справжнього діалектичного матеріалізму в ній саме й нема. Численні опоненти довели й прикрі наслідки легковажності в його власних роботах і те, що він неправдиво розуміє діалектичний матеріалізм.

Інтересно, що в резолюції на ці три доповіді з'їзд констатує, що бібліографія не усвідомила ще свого стану в ряді наукових дисциплін і не виробила твердих основ своєї наукової методології. Дуже важливій темі, ще зовсім мало розробленій, хоча надзвичайно актуальній, були присвячені дві доповіді на пленумі: Д. А. Балики—„О классификации печатных произведений по социальному признаку“, та А. А. Боровського—„Классификация печатных произведений по социальному назначению“. Перша—докладно оброблена й солідно обґрунтована, та, на жаль, не дає самої схеми класифікації. В другій доповіді, суто-практичного характеру, така схема подана, але зовсім невдала.

В резолюції на ці доповіді з'їзд, відзначивши конечну потребу класифікації за соціальним призначенням так для статистики, як і для практичного використання бібліографії, доручив розробити схему такої класифікації Центральній (себто РСФРР) Книжній Палаті разом з Головополітосвітою.

Ще одна доповідь на пленумі мала принципове значіння й загальний інтерес—доповідь Б. С. Боднарського—„О центре документации“. Доповідач, визначивши обсяг поняття документації, суть організації її, стан справи на заході та в Росії, прийшов до висновку, що за центр документації в Росії мусять правити Національна бібліотека імені Леніна в Москві. Проте, з'їзд визнав за конче потрібне організувати в РСФРР низку центрів науково-бібліографічної документації, за участю найбільших наукових закладів та їх бібліотек.

Із інших доповідів, так на пленумі, як і в секціях каталографії та бібліотечної практики, слід відзначити дві, присвячені рекомендаційній бібліографії (Троповського та Вольценбурга), дві—анотаціям (Фоміна та Жука), дві—бібліографуванню періодики (Булгакової та Картавцева), дві—колективному авторству (Белов, Шамурін), по одній—предметовому принципіві в бібліографії (Гущін), методам складання бібліографічного покажчика (Фомін).

В секції крайової бібліографії по дві доповіді подано на тему про ролю

в цій справі бібліотек (Бетгер і Єльцов) та місцевої преси (Ільїнський і Корольов) і одна (Здобнов)—застосованню децимальної класифікації.

Важливі і невпорядковані справи книжної статистики хоч і була відведена ціла окрема секція, проте, на цю тему прочитано тільки одну доповідь. Висновок доповідача, що переведення бібліографічної статистики треба зосередити в Книжних Палатах, ухвалено й резолюцією з'їзду. Інші види статистики—виробничої, фінансової, торговельної—з'їзд вважає за потрібне покласти на Комітет у справах друку та на Бюро Всесоюзних Рад З'їздів Видавництва.

Доповіді в інших секціях вужчого характеру, і зупинятися на їх тут нема змоги.

Слід ще відзначити, що деякі резолюції з'їзду занадто многословні і, разом з тим, не спрямовані до якихось конкретних заходів (напр., до доповідів Здобнова „Борьба за библиографическую грамотность“ або Троновського „Проблемы рек. библиографии“); іноді невиразні до внутрішнього противенства (рез. до доп. Белова і Шамуріна. п. III). Конкретні ж заходи, які намічені в деяких резолюціях (напр., до доп. Балики, Боровського, Яницького, Булгакової), на жаль, і досі (за невеликим винятком) не здійснені.

С. К.

„ОДЕСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА РОКІВ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1917—1921“. Праці Одеської Центральної наукової бібліотеки, т. III. Розвідка проф. С. Л. Рубінштейна. Опис Г. Д. Штейнванда. За редакцією проф. С. Л. Рубінштейна. Одеса, 1929 р. „Одесполіграф“—1-а держдрук. ім. К. Маркса. 26 × 17½ см, IV+171+IV нен. стор., 14½ др. арк. 500 прим. Ціни не зазначено.

Цей том складається з: 1) передмови директора бібліотеки проф. С. Л. Рубінштейна; 2) розвідки проф. С. Л. Рубінштейна „Одеська періодична преса років революції та громадянської війни“ (1917—1921); 3) пояснень Г. Д. Штейнванда про систему та принципи укладання й опису преси; 4) опис преси (яку поділено на дві групи: а) газети, б) журнали) та 5) показників: а) видавців і видавництв, б) редакторів, в) друкарень, г) газет і журналів по бібліотеках.

В статті „Одеська періодична преса років революції та громадянської війни“ (1917—1921) проф. С. Л. Рубінштейн подає надзвичайно цікавий та змістовний огляд преси Одещини.

Всю статтю проф. С. Л. Рубінштейна можна поділити на 3 частини, а саме: I. Вступ, в якому подається принципіві засади складання показника та подано бібліографічні праці, що їх присвячено опису періодичної преси СРСР. II. Поділ епохи 1917—1921 р. на періоди, коротке обґрунтування цього поділу, характеристика окремих періодів. III. Зведений опис та статистична аналіза преси за все п'ятиріччя в послідовності періодів, що один одного заміняли.

Розглядаючи першу частину статті, мусимо відзначити, що в переліку праць, присвячених опису періодичної преси СРСР за 1917—1929 р.р., не згадано: 1) Калинович Ів. „Українська преса й видавництва за 1923 рік. Львів—Київ 1924; 2) Ігнатієнко В. Українська преса за 1922 року (абетковий показник) „Бібліологічні Вісті“ 1923 р. кн. I, 5—12 стор.; кн. 2, 19—26 стор.

Очевидно друкарським недоглядом треба пояснити й помилки:

1) Зазначено, що праця Ільїна „Список переменных изданий за 1918 г.“ вийшла року 1920, а справді вона вийшла 1922 року.

2) Що праця А. Кіржніца охоплює період 1917—1827 р.р., а треба 1917—1927 р.р. і т. д.

В статті-огляді увесь час з 1917 по 1921 р. поділено не за роками, а за ознакою характеру на періоди. Таких періодів у автора статті сім, а саме:

I. Період тимчасового уряду та переходова доба (з 12/III-1917 р. до 27/I-1918 р.); II. Період радвлади (з 27/I до 13/III 1918 р.); III. Період австро-німецької окупації (Центральна Рада та Гетьманат) та переходова доба, включаючи сюди й Директорію (з 13/III до 18/XII-1918 р.); IV. Період французької інтервенції з 18/XII-1918 р. до 4/IV,—1919 р.; V. Період радянської влади з 4/IV—1919 р. до 23/VIII 1919 р.); VI. Період добровольчої влади з 23/VIII-1919 р. до 8/II-1920 р.; та VII. Радянська влада з 8/II 1920 р. В межах кожного періоду проф. С. Л. Рубінштейн подає за абеткою список назв: а) газет, б) журналів, що виходили за даного періоду: подає дату виходу I-го № та коротку характеристику органу й зазначає №, під яким цей орган вміщено в основних списках. Такий розподіл матеріалу в статті-огляді справді дає можливість дослідникові революції в межах періоду легко вибрати матеріал, потрібний для досліду.

Але, на нашу думку, логічно було б і в межах періоду в оглядах, не поділяючи органи за формальною ознакою на газети й журнали, а в межах: а) газети, б) журнали за абеткою, розподілити увесь матеріал (списки назв органів) за ознакою: напрями органів. За такої додержаної до кінця системи ще краще було б переведено й розвинено принципи Tougnoux, за які згадує проф. С. Л. Рубінштейн у своїй статті (стор. VII). Бо й справді, коли роки є „формально хронологічні рямки, що їх зазначає календарний рік,—вони є зовсім зовнішні грані для матеріалу, що його вивчають“, то й поділ на газети та журнали, абетковий розподіл матеріалу в межах рубрик: а) газети, б) журнали не менш формальні ознаки й для характеристики органів по суті (напрямок) маловажні.

Розподіливши органи на періоди, а в межах періодів за напрямками, можна було б подати в рубриці „напрямок“ за абеткою.

Після кожного списку автор подає числову характеристику росту преси за різними ознаками, а саме, за ознаками: 1) журнали, газети; 2) число нових видань; 3) партійна приналежність органів; 4) ознака мовности. Але, на жаль, ці характеристики проф. С. Л. Рубінштейн подає в кожному періоді не за однаковими ознаками. Так, в періоді I ознака національності збігається з ознакою мовности, а в інших періодах (див. III період) цього нема. Характеристики за іншими ознаками, які є в I періоді, не зроблено в других періодах (напр., в I періоді подано числову характеристику за ознаками: 1) журнали, газети; 2) число нових видань; 3) партійна приналежність; 4) ознака національності; 5) професійні видання)—то вже в II періоді подано характеристику тільки за ознаками п.п. 1, 2.

Характеристику за п.п. 3, 4 подано не закінчену а за п. 5 нема й зовсім. В інших періодах можна спостерігати те ж саме. Це в той час, коли органи, що їх уміщено в основному спискові, дають матеріал для характеристики за всіма ознаками, що їх застосовано для I періоду, для всіх періодів. Після характеристики кожного періоду додав автор бібліографію головних джерел для історії періоду, що розглядається.

Дуже цікава й глибока змістом характеристика преси в першій частині статті, але для всієї преси застосовано один метод характеристики, і це не дає повноти картини. Так, наприклад, пресу українською мовою характеризовано за періодами, розподіливши й подавши в таблиці назви та час виходу їх. Преси іншими мовами так детально не характеризувано.

В таблиці 7 на XXVIII стор. до право-соціалістичної преси занесено „пресу українських боротьбістів, а на стор. XXVIII, розд. VI „Період добровольців“ (23/VIII-1919—8/VII-1920). „А. Газети“ зазначено „Комунист“. Право-соціалістичну пресу репрезентовано трьома офіційними партійними органами.

Знову і в цьому абзаці „Боротьбу“ занесено до ліво-соціалістичних органів.

Отож і виходить, що в характеристиках текстових проф. С. Л. Рубінштейн

залічує „Боротьбістів“ до ліво-соціалістичних угруповань, а в таблиці № 7 їх залічено до правих.

Треба було б якось це питання в одній і тій самій статті розв'язати однаково.

Основною частиною т. III праці є опис видань 1917—1921 р.р. Поділено його не за принципами Тоурнеух, що про його згадує в своїй статті С. Л. Рубінштейн, а за цілком формальною ознакою та абеткою. При цьому всі органи поділено: А) газети, В) журнали.

Умотивовано цю систему розподілу матеріялу так: „Розміщення матеріялу за абеткою має значну технічну зручність, коли розшукувати матеріял, а також коли складати самий опис. Кожне видання можна описувати тільки один раз, проте, як при опису за роками, довелося б те саме видання, що виходило протягом декількох років, описувати декілька разів“.

Зовсім непотрібно декілька разів описувати й повторювати помилки вінничан при порічному розміщенні матеріялів, коли застосувати такі правила: 1) матеріял розкладається за роками, 2) в межах року за абеткою, 3) на одну назву складається основну картку, що подається в I-ому році виходу органу, і що в ній з'єднуються відомості про орган за всі роки, 4) в дальші роки виходу органу можна подати тільки назву і послатися на черговий № видання, 5) нумерують порядковими № тільки основні картки.

Розподіляти на газети та журнали, на нашу думку, так само зайво.

Така система розміщення матеріялу унеможливила б незручності, які маємо за абеткою системи, а саме: коли ми хочемо мати суцільні відомості про якийсь період (рік), то доводиться шукати матеріял з повним описом у різних місцях. Ідуть спочатку видання р. 1929, 1920, потім 1918, 1917, а далі знову 1921, а потім ще 1917 і т. далі.

Декілька слів мусимо сказати й про опис назов. На нашу думку, можна матеріял, що його подається про кожну назву, розмістити в іншому порядку, що допоможе заощадити місце та ясніше уявити окремі частини опису. На нашу думку, згаданих результатів можемо дійти, коли додержимо таких правил в розміщенні матеріялу про кожну назву: подамо—1) назву органу, 2) підзаголовок та його зміни, зазначаючи в дужках дати, з яких зміни сталися, 3) місто видання, 4) роки, 5) періодичність, 6) видавців, 7) редакторів, 8) друкарні й адреси їх, 9) розмір передплати, 10) розмір на см, 11) на скільки шп. текст, 12) число сторінок, 13) тираж, 14) скільки номерів вийшло.

По кожному з пактів подається й зміни, а в дужках дати, числа та інші прикмети, що додатково характеризують основні відомості даного пакту.

Варто уникати в межах окремої назви зайвих повторень; напр., в № 1 газети—укр. мовою опису газети „Більшовик“ у тексті опису надруковано слова: видання—3 рази, редагує або редактор—6 разів; виходила під назвою—3 рази і т. д.

А до цього, щоби простежити редакторів і друкарні, в яких друкувалося „Більшовик“, мусимо зробити вибірку.

Закінчити рецензію хочемо словами, що т. III праць одеської центральної наукової бібліотеки „частково виконує прогалину за відповідні роки в роботі державної реєстраційної бібліографії“ і являє цінну вкладку в скарбницю української бібліографічної науки, яка зрушила з місця й невпинними кроками в найближчу п'ятилітку повинна дійти до ступеня, коли у нас зреалізуються розмови про український бібліографічний репертуар, коли цей репертуар буде складено й видано. „Одеська періодична преса“ разом з іншими працями є ланка цього репертуару.

В. Імнатієнко.

БЕЛАРУСКИ ПЭРЫОДИЧНЫ ДРУК 1917—1927. Выданьне Беларускай Дзяржаўнай бібліотэкі. Менск. 1929. Ст. XII—244. Це ё систематичны показник матэрыялів, надрукованых по часопісах та збірніках, што выходили на тэрыторыі БССР протыгом 1917—1927 р. Цю чымалу роботу склала тов. Ю. Бібіла, што працуе в Білоруському віддзілі Державной бібліотэкі.

Матэрыял показніка розбито на XXII головных віддзілі, а з них кожны, за винятком кількох, розбито ще на дрібні підвіддзілі. Крім того, ще додано окремо рецензії на різні видання, абетковий показник авторів і рецензентів та список використаных джерел. В межах відділу матэрыяли подано за абеткою авторів.

Це вже третя велика работа, яку проробляе Білоруський відділ Державной бібліотэкі, але найбольша та найскладніша. Для цієї работы опрацьовано всі найголівніші частини й збірнікі, які выходили на БССР з 1917—1927 р. Не выключено й ті, што выходили під час окупації білополякамі. Це складае 87 назов, але кожна з назов выходила протыгом кількох років. Разом подано 8.229 записів.

Деякі матэрыяли з журналів выключено, а саме—дитячу літэратуру, навуково-популярну, загального змсту, дрібні розсліди тощо.

Цілком слушно зауважено в передмові, што цей матэрыял выключено, щоб не збільшувати й без того значні розміри цього видання. Надалі матэрыяли розпису журналів складатимуть окрему частину щорічного видання „Беларуская бібліографія“, што буде охоплювати книжкову продукцію і літэратуру, прысвячену питанням білорусезнавства, незалежно від місця видання. Перший том такого видання за роки 1928-1929, як ми довідалися з передмовы, мае выйти року 1930-го.

На нашу думку, цікавіше було б у цьому показнікові за десять років відокремити радянські часи, розбити його на певні періоды, щоб яскравіше дати картину розвитку білоруської культуры в той або той історичны момэнт. Можливо, што за такою системою деякі віддзілі були б надто малі, дали б одну-дві назвы, але нам здаеься, што цей чымалый матэрыял, продукція за десять років рэволюції, усистематизованы прыблізно за децымальнаю системою, зібрав докупи надто різноманітні матэрыяли. Крім того, ми гадаеьмо, што рецензії на красне пісьменство, які подано в окремому віддзілі, цікавіше було б прысднати до критики в тому ж віддзілі (XV), де й „Пригожае пісьменство“.

Щодо систематизації в межах відділу, то для нас незрозуміло, чому, подаючи авторів краснаго пісьменства за абеткою, незалежно від формы їхніх творів, віділено окремый підвідділ „а)—фэйлетоны“. Щодо опису творів краснаго пісьменства, то тут не додержано одноманітносты. Зазначаючи точну форму твору коло кожноі назвы, через щось коло деяких номерів подано: [проза] (напр., № 4144, 4154, 4196, 4242), а деякі записы зовсім не мають цієї аянотації (напр., 4155, 4156, 4344, 4347, 4450, 4472).

Не всі записы мають сторінкы. Віршовані твори тільки іноді (напр., 40, 68, 4074, 4082). Красне пісьменство мае (без перекладів) 807 записів, але мало б бути значно більш, бо віршовані твори пісьменніка, што надруковані в 31 номері різних журналів, за різні роки подано чомусь під одным номером (напр., № 4067—Александрович, А). Пры чому назвы цих журналів подано цілком хаотично, не за абеткою, і не за рокамі. На цьому кінчаеьмо свій коротенькый огляд.

Всі ці зауваження не такі важливі, щоб зменшты вартість цієї ґрунтовної цікавой работы, появу якоі не можна не вітаты.

В. Ш.

VON BÜCHERN UND BIBLIOTHEKEN. — Dem ersten Director der preussischen Staatsbibliothek geh. Reg. Dr. Phil. ERNST KUHNERT als Abschiedsgabe dargebracht von seinen Freunden und Mitarbeitern. Herausg. von Gustav Abb. Berlin. Verlag von Struppe—Winckler, 1928, 40. IX+332.

Характер таких збірників, що їх видають з того або того приводу на пошану вченого,—загальновідомий: серед низки невеличких статтів, часто-густо трапляються дуже цінні дослідження з різних ділянок наук, так або так близьких ушанованій особі.

В даному разі збірника присвячено докторові філософії, першому директору Пруської Державної Бібліотеки, Ернсту Кунертowi, і ми маємо тут чимало цікавого так з бібліотекознавства, як і взагалі з ділянки гуманітарних дисциплін. Книжку розподілено на дві частини: I. Von Büchern—15 статтів переважно історико-книгознавчого характеру, і II. Von Bibliotheken—24 статті з бібліотекознавства. Не маючи можливості подати вичерпний огляд всіх статтів, зупинимось тільки на найцікавіших з того або того погляду.

Мусимо звернути увагу на першу ж статтю О. Pгоck'scha'a „Der hebräische Schreiber und sein Buch.“ Досить стисло (на 16 стор.), але ґрунтовно, автор подає наслідки своїх спостережень над тим матеріалом, в біблійських книжках, що дає змогу з'ясувати значіння та характер письменности серед євреїв тих часів, а також хто й як саме писав та переписував „книжки“.

Приклад палеографічного дослідження являє собою стаття С. Wendel'я „Aus der Vorgeschichte des Laurentianus XXXII 9“. На цьому пергаменовому рукописі XI ст. збереглась велика частина відомих нам творів Софокла, Есхіла, та Аполлонія Родоського. Пильна аналіза тексту й матеріалу дала авторові можливість установити самий процес утворення рукопису.

Е. Milka u в розвідці „Zu Cassiodor“—говорить про Касіодора, як видатну культурну людину свого часу, бібліофіла та бібліотекаря. Саме через його діяльність у цьому напрямкові до нас дійшло чимало творів класичних авторів.

Ще один виступ проти доказів Цедлера, щодо першенства голандця Костера в справі винаходу друкарства робить А. Böcker „Die Schluss Schrift des Mainzer Caitholicon—Druckes von 1460“. Аналіза кінцевих слів цього першодруку дає ніби нові дані на користь Гутенберга. З методологічного боку дуже цікава спроба Н. Müller'a використати торговельні книжкові каталоги для історії літератури („Der Messkataloge als Quelle für die Literaturgeschichte. An dem Beispiel E. Hofman dargelegt“). Вказавши на цінність цих Messkatalog'ів, як джерел нових даних для історика літератури, автор використовує каталоги 1813—1823 р.р., щоб підтвердити свої думки й здобути цікаві дані для історії перших видань творів Гофмана.

Для історії культурних рухів особливо цікава стаття А. Schnütgen'a „Das Buch im Weltanschauungskampf der französischen Restaurationszeit“. Автор доводить, що хоч реставрація Бурбонів офіційно ніби повернула Францію в обійми католицької церкви, але в дійсності маємо цікаве явище, а саме—скасування 1817 р. наполеоновських цензурних розпоряджень дає можливість знову в усю широчінь виявитись затриманому культурному процесові. В мільйонах примірників видають твори Гельвеція, Гольбаха, Кондорсе, Дідеро, і, особливо, великий попит мають твори Русо й Вольтера. Звичайно, церковники шукають засобів, щоб побороти вплив цієї літератури й засновують багато спеціальних організацій, що мають завдання видавати й поширювати релігійні книжки. З цих організацій найважливіша була „Société catholique des bons livres“; оглядом її видавничої діяльності закінчує автор свою жваву статтю.

Зовсім окремо стоїть велика стаття (102—124) Н. Sveistrup'a:—„Stirner als Sociologe“, що є один із розділів монографії про М. Штірнера. Стаття ціл-

ком оригінальна: в ній автор намагається довести, що звичайний погляд на Штірнера, як на крайнього представника індивідуалістичного анархізму, є погляд помилковий: „Im ganzen ist Stirner für die gebildeten Kreise ein Symbol und ein Falscher“.

Нарешті, з цієї першої частини збірника згадаємо ще F. Schtiefer'a:— „Das deutsche Buch in Sowietrussland“, де на підставі статистичних даних доведено поширення німецької книги як оригінальної, так і перекладної в СРСР.

Переважна кількість статей другої частини збірника (Von Bibliotheken) стосується Пруської Державної Бібліотеки. Так, цікаві дані до історії цієї бібліотеки подають: W. Polthier:— „Die ehemalige Domstiftsbibliothek in Havelberg“ про книжкові скарби однієї середньовічної бібліотеки, що тепер входить до складу Пруської Державної Бібліотеки; G. ABB. — Eine Denkschrift Philipp Buthmanns über Katalogfragen vom Jahre 1791—про реформу каталогів пруської королівської бібліотеки в зв'язку з її перетворенням на загально-приступну; C. Balcke: H. F. von Diez und sein Vermächtnis in der Preussischen Staatsbibliothek. Опис бібліотеки сходознавця бібліофіла von Diez'a, що подарував її Пруській Державній Бібліотеці, та багато інших.

Для історії бібліотек в Німеччині цікаві ґрунтовні розвідки F. Schillman'a—Zur Geschichte des Bücherwesens des deutschen Ritterordens (тут використано нові архівні документи про книжкові скарби пруських середньовічних бібліотек), та J. A sen'a:—Die Universitätsbibliothek Greiswald zur Zeit des Übergangs an Preussen—короткий нарис історії старовинної (з 1456 р.) університетської бібліотеки в Грайсвальді.

Далі, декілька статей присвячено питанням сходографії та каталогізації:

W. Schultze:—Die Zukunft unserer Realkataloge.—Автор досить докладно (224—258 ст.) зупиняється на сучасному стані систематичного каталога, що в більшості наукових бібліотек застарілий і не задовольняє сучасних вимог. Відчувається гостра потреба реформи. Найрадикальніші бібліотекарі подають свій голос за те, щоб зовсім відкинути систематичний каталог і або задовольнитися в роботі бібліографічними показниками, або замінити його на предметовий каталог. Обміркувавши та відкинувши ці пропозиції, автор пропонує свій проєкт реформи систематичного каталога, що суттю є підновлення його окремих найзастаріліших частин.

Особливо цікава інформаційна стаття H. Fuch's'a:—Der Gesamtkatalog der Preussischen Bibliotheken und sein Ausbau zu einem deutschen Gesamtkatalog. Звідси довідуємось, що 1 Січня 1930 р. мали розпочати друкування зведеного каталога пруських наукових бібліотек, себто Пруської Державної Бібліотеки й 10-ти університетських. Виготований картковий репертуар містить у собі 2½ міль. карток, при чому сюди не входять мапи, ноти, шкільні видання, орієнталія. Одночасно все більшої популярності набуває ідея „Німецького зведеного каталогу“ (Deutscher Gesamtkatalog) в такому розумінні, щоб усі наукові бібліотеки Німеччини взялися доповнювати Пруський каталог. Автор докладно зупиняється на цій ідеї і вказує на її доцільність і потребу.

На підставі багатолітньої практики написано далші дві статті: R. Kaiser:—Die Behandlung der Ungarica im Preussischen Gesamtkatalog. Самий стиль угорської мови настільки своєрідний, що для опису книжок угорською мовою потрібні особливі правила. Автор розповідає про труднощі, які довелося перемогти, складаючи бібліографію угорських книжок для пруського зведеного каталогу. Такого ж характеру стаття H. Hülle:—Über alphabetische Anordnung Chinesischer und Japanischer Titelaufnahmen—про транскрипцію латиницею японських і китайських слів та про каталогізацію книжок цими мовами.

Далі, практичні міркування щодо каталогізації та розміщення книжок маємо у W. Altman'a:—Zur Ausstellung und Katalogisierung der Bücher. Роз-

глянувши відомі способи розміщення книжок на полицях, автор рішуче віддає перевагу „механічному“ (за форматами); з каталогів же, на його думку, найменш потрібний систематичний.

Слід згадати ще F. P r i n z h o r n'a: Rationalisierung im Bibliotheks-, Buch- und Zeitschriftenwesen.—Тут стисло розглянуто всі ті ділянки бібліотечної справи, де зараз спостерігаємо найбільші успіхи щодо прагнення до раціоналізації, а саме: уніфікацію форматів книг, стандартизацію бібліотечного устаткування, поширення десятичної системи тощо; вказано на значіння та доцільність тієї або тієї реформи.

Нарешті, звертає на себе увагу стаття відомого бібліографа G. S c h n e i d e r'a:—Die Bibliographie an den wissenschaftlichen Bibliotheken. Автор відзначає, що наукові бібліотеки мало дбають про те, щоб зробити бібліографічну літературу потрібною, зрозумілою та приступною для широких кіл. Ми прагнемо, за прикладом американських бібліотек, привчити читачів користуватись довідковим бюро, себто мати готові відповіді, і тим виховуємо в них пасивність; навчаючи або привчаючи користуватись бібліографічною літературою, ми розвиваємо в них самодіяльність. Шляхи до цього: поперше, бібліографічні курси, що їх, звичайно, дуже мало відвідують, бо не уявляють собі значіння бібліографії, подруге—спеціальні, добре впорядковані бібліографічні відділи, де, крім ретельно систематизованих і аннотированих бібліографічних довідників, знаходиться каталог бібліографій зі всіх книжок та статтів, що мають наукове значіння; це був би справжній центр усієї роботи бібліотеки.

Т. Алексеев.

„PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY“ rocznik III zeszyt 3—1929 str. 249—450. Теж III zeszyt 4—1929 str. 451

Третя за 1929 рік книжка „Przeglądu“, органу спілки польських бібліотекарів, варта великої уваги.

Аджеж це, власне кажучи, праці II з'їзду польських бібліотекарів, що відбувся в Познані 29.V—2.VI. 1929 р.

В коротенькому огляді, звичайно, важко передати,—та ще критично освітлюючи,—досить багатий, цінний та цікавий матеріал, себто доповіді на з'їзді, що містять їх ця книжка. Відсилаючи тих, що цікавляться польським бібліотечним життям та працями найкращих у Польщі бібліотекарів і бібліографів до самого журналу, подаємо тут коротенький огляд змісту цього номера.

На початку журналу, крім офіційного звіту про II з'їзд, маємо доповідь А. Бріксмайера „Підсумки десятирічної праці в ділянці бібліотекарства та бібліографії в Польщі.“

Згадавши про бібліотечну спадщину, що її одержала польська держава від трьох кол. імперій (надзвичайно мізерну від кол. Росії, майже таку ж само від Німеччини, і далеко кращу від Австрії), доповідач досить об'єктивно підводить баянс бібліотечної праці за ці минулі 10 років. Він скаржиться на фахівців бібліотекарів, що в зв'язку з вимогами нового державного життя весь час гальмував розвиток бібліотечної справи. Але головною негативною рисою бібліотечного життя в Польщі, на думку доповідача, є виключна байдужість до культурних справ і, зокрема, до бібліотечних з боку суспільности і державних органів. Багато ще зазначає доповідач мінусів у бібліотечному житті сучасної Польщі. Але й здобутків за ці 10 років, на думку автора, теж чимало: пророблено велику ревіндикаційну роботу, зорганізовано та досить гарно поставлено військово-бібліотекарство, збільшено книгозбірні, розроблено проєкт нового будинку краківської бібліотеки при Академії тощо. Проте, цими кількома фразами й обмежив автор свої обґрунтування щодо досягнень. Отже, навіть зя

автором баянс десятирічної бібліотечної праці в незалежній Польщі досить і досить пасивний. А коли до цього баянсу підійти з нашою радянською міркою, коли пригадати про масову бібпрацю в цілому розумінні цього слова, то пасивність цього баянсу ще збільшиться. Бо й справді: якщо можна зауважити чимале пожвавлення роботи в університетських бібліотеках, значні досягнення в галузі історіографії книжки (хоч треба зазначити, що з боку матеріального справа майже скрізь стоїть гірш, ніж у воєнні часи), то в галузі освітянських бібліотек здобутки 10-ти - річчя остільки мізерні, що краще про них не згадувати. Кидається теж у вічі відсутність цифрових даних; в баянсі десятирічної бібліотечної праці в цілій країні не зустрічаємо жаднісінької цифри. Про обслуговування масового читача, навіть уже досить культурного, про завойовування цього читача ніхто багато не думає, чи думають тільки самі меценати. Отже, справа з здобутками для нас досить ясна. Цікаво й те, що така важлива й з нашого погляду песимістична доповідь, на думку організаторів з'їзду, не варта була навіть обговорень і дебатів, її просто на пленарному засіданні з'їзду прийняли до відома. Далі подано доповідь Ф. Смольки, „Завдання наукового бібліотекаря“, що її було заслухано в секції наукових робітників. Визначаючи завдання наукового бібліотекаря, доповідач каже, що бібліотекар цей повинен бути передовсім людиною цілком відданою науці, дослідником, що більш за все любить науку, а потім уже бібліотекарем. Отже, виходить, що науковий бібліотекар—це вчений діяч, що збирає, впорядковує, опрацьовує й поширює наукові факти та матеріали. Конкретно завдання його полягає в тому щоб бібліотека, в якій він працює, була найдосконалішою, найприступнішою лабораторією для праці в певних ділянках науки. Далі доповідач досить докладно обговорює, в який спосіб ці завдання науковий бібліотекар може виконувати, а в кінці ще критикує сучасний стан справи й подає свої думки щодо її поліпшення.

Між іншим, Ф. Смолька гостро протестує проти того, щоб університетські бібліотеки в Польщі, які разом є й центральні наукові та регіональні, наділяти обов'язковим примірником, що тільки засмічує їх непотрібним баянством та макулатурою. А взагалі референт поставився до своєї теми досить оригінально, подаючи ревізії встановленим штатам. Звичайно, він, як вузький фахівець буржуазного напрямку, стоїть за кастового наукового бібліотекаря, за відірвану від широкого суспільства наукову бібліотеку.

Е. Габерльо в співдовіді на цю ж тему влучно доповнює те, що подав Ф. Смолька.

І треба зазначити, що ці доповіді викликали жваву дискусію, при чому більшість промовців до доповіді Смольки поставилась досить критично. Потім іде доповідь А. Лисаківського „Організаційні норми наукових, а зокрема університетських, бібліотек“, що її заслухано в тій же комісії й цілком подано в журналі. Автор цієї статті відрізняє три моменти, що в бібліотечній роботі підлягають нормуванню. Перший—це „normy ustrojowe“ (норми щодо мети та спрямовання біб. роботи). Під цим автор розуміє, головним чином, піднесення вартости книжки через зручне наближення її до читача. На його думку, треба встановити певний контакт, розмеживши справу поповнення фондів (передовсім закордонною літературою) між усіма науковими бібліотеками, централізувати каталоги й запровадити міжбібліотечний абонемент. Дальше завдання буде—організувати об'єднання наукових бібліотек способами скупчення коло одної головної місцевої бібліотеки дрібніших наукових та спеціальних бібліотек даної округи чи краю. Далі автор наводить і обґрунтовує думку, що загальні наукові бібліотеки тепер не лабораторії сучасної наукової роботи, а скоріш книжкові комори чи кладовища книжок. Нагадуючи слова німецького вченого Н. Diels'a, що „бібліотекарі-фахівці доклали багато спритности та напруження мозку задля того, щоб опрацьовувати якнайбільш незручну схему абеткових

та систематичних каталогів“, він гостро критикує дуже поширену серед бібліотекарів „спеціально бібліотечну хворобу—дріб'язковість“,—себто надавання надзвичайної ваги дрібницям під час складання бібліографічних описів навіть ненаукових книжок тощо. Тому то, боронячи інтереси й самого бібліотекаря, автор стоїть за спрощення елементів бібліотечної роботи, уніфікацію і типізацію її. Коштом зусиль, що кладуть на цю працю, автор радить поглибити бібліотечну роботу в іншому напрямку, а саме: завести програмове погодження в справі збільшення бібліотечного фонду, тематичні каталоги, бібліографічну консультацію для читачів, путівники по бібліотеках тощо. Він каже, що завдання наукового бібліотекаря—допомагати в науковій праці іншим, а наукові бібліотеки існують не для того тільки, щоб допомагати бібліотекарям опубліковувати історико-літературні праці. Далі, переходячи до другого й третього моментів, себто до функціональних норм та норм матеріалів, автор приводить тим чимало нового й цікавого, але це вже не так важливе, і, щоб не розтягувати занадто свій огляд, тут цього наводити не будемо. Співдоповідь на цю ж таки тему Ю. Грича нічого нового до доповіді не внесла. Взагалі треба сказати, що стаття А. Лисаківського досить вичерпна і дає чимало нового, світлого матеріалу.

Далі вміщено дві доповіді, що їх обговорювано в секції освітніх бібліотек, на тему „Про стосунок бібліотекаря до читачів в освітніх бібліотеках“. Доповідь перша—Ю. Штемлера—нічого нового для радянських бібліотекарів дати не може, але для польських вона цікава тим, що вперше більш-менш широко охоплює це питання (звичайно виходячи з буржуазних міркувань „виховання духа“). Мабуть тому за співдоповідача був ксьондз А. Людвичак, а в дискусії виступав другий.

Після них іде доповідь С. Рімера „Положення про іменні бібліотеки“. Тут автор, подаючи відомості про бібліотечне законодавство в багатьох державах, несподівано висловлюється проти опрацьованого вже проекту бібліотечного закону в Польщі, вважаючи його за річ передчасну і... шкідливу. До такого висновку прийшов автор мабуть тому, що в Польщі не вміють читати й писати в містах 50%, а по селах 70%. Виключаючи дітей, цей відсоток становить 30 і 50%. Стаття ця надзвичайно цікава і тому, що автор—здається, вперше в польській літературі—подає багатющий цифровий матеріал щодо стану бібліотек у Польщі. За даними автора там є бібліотек: наукових 451 (8 міл. книжок), шкільних та військових 25.000 (5½ мільйонів книжок), загально-освітніх та бібліотек при спілках—11.000 (3 мільйони книж.). Далі автор доводить, що в Польщі читають на 100 чоловіка осіб з 6. Але нам здається, що ці цифри, щодо кількості бібліотек, надто перебільшені, а ще наймовірніше, щоб бібліотеки, що в них нараховують здебільшого пересічно 110—130 кн., могли обслуговувати 6% населення. Крім цього, характер польської книжкової продукції свідчить, що масового бібліотечного споживача літератури в Польщі майже немає. Взагалі до цифер доповідача треба ставитись досить критично, бо він поставив собі за завдання довести згубність для Польщі затвердження проекту статуту про бібліотеки і, очевидно, змальовує в занадто рожевих фарбах цілу бібліотечну справу в Польщі. Цікаво ще те, що доповідач не міг або не хотів зовсім заховувати своїх (чи тільки своїх?) національщовіністичних тенденцій. Але, повторюємо, доповідь ця цінна своїм фактичним матеріалом щодо стану бібліотечної й навіть шкільної справи, фінансового стану держави, самоврядування та поліпшення життя (як приклад, можна навести хоча б такі його слова: „в країні, що в ній денний заробіток робітника в 5 злотих збуджує велику заздрість мільйонів селян, що живуть на своїх карлікових господарствах“...) тощо.

Треба зазначити, що в дискусіях майже всі промовці були в опозиції до доповідача, і з'їзд прийняв таку резолюцію: „ІІ з'їзд польських бібліотекарів

вважає за доцільне, щоб підстави існування та організації публічних загально-доступних бібліотек було унормовано в законодавчому порядку.

Далі маємо доповідь В. Т. Віслоцького, відомого бібліографа та редактора „Przeglądu bibliotecznego” — „Реєстрація поточної видавничої продукції Польщі”, що її заслухано в бібліографічній секції. В ній Віслоцький критикує головню „Urzędowy wykaz druków”. Я. Домбровська дає співповідь, що їй собі захищає „Wykaz”. Далі М. Дзіновський подає статтю: „Бібліографія змісту (Zawartości) часописів.” — Тут доповідач згадує про дискусії на цю тему, що точилися переважно в Німеччині, про думки польських вчених і подає свої конкретні пропозиції. Стаття заслуговує на увагу тих, кого цікавить ця тема.

Переглянутими оце доповідями вичерпано порядок денний, що стояв на II-му з'їзді польських бібліотекарів. У дальшому відділі журналу вміщено рецензію А. Біркенмайєра на збірну працю Biblioteki wielkopolskie i pomorskie і величезну (але на 28 сторінках) і дуже негативну рецензію К. Пекарського на книжку Р. Котулі „Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Z. Czarnieckiego, mieszczących się obecnie u „Baworovianum” we Lwowie”. У відділі „Хроніка” подано інформації з життя бібліотек польських та закордонних, з життя спілки польських бібліотекарів та досить простору інформацію про I світовий бібліотечно-бібліографічний конгрес, що відбувся в Італії.

Переглядаючи останню за рік 1929 книжку „Przeglądu”, мусимо зазначити, що вона, на наш погляд, менш цікава й менш змістовна, ніж попередні номери цього журналу. Пояснити це можна мабуть післяз'їздовою атмосферою та втомою.

Першою вміщено статтю Я. Августиняка „З педагогічного досвіду бібліотекаря”. Це, власне кажучи, не стаття, а відомості-звіти про діяльність кількох короткотермінових курсів для бібліотекарів, що відбувалися в м. Лодзі. Починаючи з року 1919, таких курсів, що їх організували на термін від 2—3 днів до 3-х тижнів, було щось біля 5. Автор приходить до давновідомого висновку, а саме: що кількадевні або кількатижневі бібліотечні курси майже нічого нікому не дають. Стаття цікава тільки тим, що дає деяке уявлення про підготовку бібліотекарів та про стан масових бібліотек у Польщі, зокрема в Лодзі, але цього, на нашу думку, замало для передової. Безперечно, цікавіше було б познайомитися з подібним досвідом не в м. Лодзі, бо хоча його називають „польським”, але там до останнього часу не було жадної вищої школи, як, скажімо, в Варшаві або Львові.

Далі А. Єндржеєвська, співробітниця Університетської бібліотеки в Львові, подає звіт про свою бібліотечну практику в Пруській Державній Бібліотеці в Берліні. Нового в цій статті теж нема нічого. Дальші дві великі статті А. Пекарського „Uwagi o chronologii wydań statutów sejmowych z czasów Zygmunta Starego” і А. Козловської-Будкової „Najstarszy rękopis biblioteki Kórnickiej” зацікавили б тільки вузького спеціаліста. В відділі „Miscellanea” варто відзначити тільки розвідку В. Будка під назвою „Papiernie w Nowym Stawie i w Radomyslu”. В наступному відділі вміщено досить прихильну рецензію А. Лисаківського на книжку М. Мединського, директора Центральн. військової бібліотеки „Бібліотечний підручник для завідувачів військових бібліотек”. Підручника цього ми ще не бачили, проте, якщо пригадати, що в польській літературі ми не маємо з цього питання й майже нічого, то книжка М. Мединського надрукована на X+321+XX сторінках, безперечно, є явище, що притягає до себе увагу. Отже, нічого дивного немає, коли рецензент вважає, що підручник цей заслуговує на велику увагу з боку польського бібліотечного світу, що він повинен зробитися настільною книжкою польського бібліотекаря.

Наприкінці номера вміщено ще програму місячних курсів, організованих для військових бібліотекарів при Центральній Військовій Бібліотеці у Варшаві. Отже, цим ніби підтверджено думку, яку ми вже навели в попередніх

оглядах органу польських бібліотекарів щодо стану військової бібліотечної роботи, а саме: що військові бібліотеки (а зокрема Центральна Військова) в польському бібліотечному житті грають першу скрипку, і що це дуже помітно в загальному ансамблі. У цьому ж відділі „Рецензії“ вміщено довгу полеміку поміж авторами деяких з вузьких бібліотечних галузів та рецензентами (Котілія-Шекарський).

І ось, коли закінчуємо переглядати цю книжку, „Przeglądu Bibliotecznego (та й після перегляду майже всіх попередніх), мимоволі виникає така думка: невже ж цей орган спілки польських бібліотекарів відбиває справді бібліотечне життя Польщі. Та коли пригадати іншу літературу щодо цього та деякі факти, що відомі нам, то відповідь ясна.

Так, „Przegląd“ справді це життя відбиває. Але тоді воно щось занадто сонливе, далеке від життя сучасного, його потреб, далеке від нових шукань в ділянці праці з читачем, від вивчення сучасної книжки, від раціоналізації бібліотечної техніки тощо.

Цим питанням за два роки свого існування журнал не присвятив майже ні одної статті. Проте, сторінки його дуже гостинні для істориків книжки та бібліофілів.

Правда, в спілці переважна більшість членів—це бібліотекарі академічних та наукових бібліотек, але ж хіба для них питання праці з живим читачем, з новою книжкою, врешті, навіть розв'язання нових технічних проблем—не цікава річ? А де ж голос бібліотекарів масових, власне кажучи, бібліотекарів загальноприступних бібліотек? Аджеж такі бібліотеки в Польщі існують, хоч і не багато. Невідомо, чому їх не чути. Тому, що вони не вміють ще говорити, чи керівники спілки та редакція журналу не зацікавлені в тому, щоб життя та потреби масових бібліотек фіксувалися в журналі та мали спільні інтереси зі „спільною польських бібліотекарів“?

Й. Залевський.

„HEFTE FÜR BÜCHEREIWESEN“. Herausgegeben von der Deutschen Zentralstelle, für volkstümliches Büchereiwesen. Schriftleitung Hans Hofmann. Leipzig. 1929 Hefte 1—6.

Часописа присвячено тим питанням бібліотекознавства, що стосуються до народних бібліотек. З теоретичних статтів відзначимо статтю професора Г. Фрайера. „Академічна освіта і народня освіта“. (Akademische Bildung und Volksbildung H. Freyer). Автор говорить про два, на його думку, самостійних види освіти. Спочатку він визначає, що таке наука, і говорить, що наука живе вірою в абсолютну цінність свого об'єкту.

Німецька народня освіта досі була цілком відокремлена від академічної освіти: вона не є ані продовження, ані поширення академічної освіти, вона має свої завдання, а саме, вишкувати людину в її конкретній ситуації, сполучати життя з діяльністю. Надалі не може бути двох форм освіти, через те треба змінити академічну освіту, наблизивши її до життя. Далі цікава стаття „Директиви до впорядкування та формування шкільних народних бібліотек“. П. Вагнера та Г. Гофмана. (Richtlinien zur Einrichtung und Ausgestaltung der Schülerbüchereien in den Volksschulen, P. Wagner und H. Hofmann). Стаття подає директиви до впорядкування шкільних бібліотек у зв'язку з наказом пруського міністра народньої освіти про запровадження нового шкільного плану. Автори більш менш докладно зупиняються на таких пунктах: 1. Книга й школа. 2. Завдання шкільних бібліотек. 3. Комплектування книжкового фонду. 4. Керування шкільними бібліотеками. 5. Організація видачі книг додому. 6. Розміщення та зберігання книжок. 7. Бібліотечний бюджет. 8. Керівництво бібліотеками. 9. Шкільні бібліотеки та публічні бібліотеки. Загальне й головне завдання шкільної біб-

ліотеки—підготувати учня до публічної бібліотеки, де справу поставлено глибше й ширше. Б. Ранг. „Альманахи та каталоги видавництв“. (Almanache und Verlagskataloge 1929. В. Rang). Стаття про книжкову продукцію Німеччини, де напередодні різдвяних свят видають альманахи та каталоги, що містять огляд сучасних видань і новин. Цей рід видань цікавий тим, що дає змогу обізнатися з ідеологічними напрямками окремих видавництв. Альманахи відрізняються від каталогів тим, що дають, крім переліку книг, ще статті й календарний плян на другий рік.

„Річні збори пруських народних бібліотекарів у Мюнстері 1928 р.“ (Jahresversammlung der Preussischen Volksbücherei — Vereinigung. Münster 1928). Збори відбулися 14—15/X. 1928 р. На засіданнях обговорювали питання народньої освіти й бібліотечної справи у Вестфалії, ГанOVERі, Східній Пруссії, Кельні, Кобленці та інші доповіді про юнацьку психологію, бібліотечні технічні завдання, приклади нової організації спеціальної бібліотечної освіти. Зокрема треба відзначити реферат д-ра Марії Штайнгоф і Ганса Гофмана; останній висуває думку про соціально-педагогічний характер бібліотечної праці на селі та по невеликих містах.

Проф. А. Лямпа. „Точні науки та народня освіта“. (A. Lampra. Die exakten Wissenschaften und die Volksbildung). Автор дає популярний нарис розвитку точних наук, зазначаючи їх важливе значіння для народньої освіти. Точні науки визволяють від однобічності, дають підстави вірніше оцінити та критикувати теорії й гіпотези інших наук.

Б. Ранг. „Значіння мови в національних бібліотеках“. (Die Bedeutung der Sprache in der Volkstümlichen Bücherei. В. Rang). Активне й пасивне ставлення до мови відіграє таку велику роль в вихованні, що до цього повинні прислухатись бібліотекарі. В різних галузях письменства й мова різна: точна й лаконічна в наукових книгах, в красному письменстві — поетична, де вона не тільки мусить подавати гарне, але й заглиблювати думки й почуття, служити естетиці та розумінню. Завдання бібліотеки — виховати в читачеві пошану до слова й зробити з цього справу виховання духа й розуму.

Х. Тренкер. „Драматичний твір і бібліотека“: (Drama und Bücherei. Ch. Träncker). Автор ставить питання про драматичні твори в бібліотеці: чи треба їх читати, чи вони цілком належать сцені. В стародавній Греції читали Гомера, але не Есхіла; те ж саме було в Німеччині за часів Шіллера. Читання драматичних творів почалося вперше в шкільному навчанні. Маємо й спеціальні драматичні твори для читання, але вони вимагають великого досвіду й напруження уваги, через те попит на драматичне письменство дуже малий. Драма вимагає посередника — артиста. Читач роману — один із своєю книгою, на самоті, а читач драми, як і глядач, перебуває в юрбі, переживаючи все разом з іншими людьми, через те він повинен бути динамічний, активний, зацікавлений політичними й соціальними темами. В житті наявність цих рис буває не часто — з цієї причини так мало читачів драматичних творів, а проте й вони виховують читача-громадянина. Нарешті, питання драматичних творів перед відвідуванням театру заглиблює його розуміння, і цю підготовчу роботу повинна провадити бібліотека.

„Публічні бібліотеки й театральні Товариства“ Ранкена. (Öffentliche Bücherei und Theatergemeinden. W. Renken). Автор ставить собі завдання виявити характер взаємовідносин публічних бібліотек і театральних товариств, що мають спільну мету в справі розвитку народньої освіти. Якої форми набуде їхня спільна праця, покаже дальша практика. Зовнішньо вони можуть об'єднатися, якщо театральні громади в приміщенні бібліотек влаштовуватимуть свої засідання, вечірки з доповідями, виставами, деклямацією, а група читачів, що уважно ставиться до бібліотечної справи, вказуватиме в газетах та часописах ті драматичні твори, що мають інтерес і значіння для народньої освіти. Тільки

тоді бібліотека матиме можливість керувати також і цією ділянкою в справі народньої освіти.

Р. Ангерман. „До науки про стимули до читання“. (Zur Lehre von den Leseantrieben. R. Angermann). Стаття трактує про різні стимули до читання й подає їхню схему в зв'язку з психологічними особливостями читача: треба дослідити психологію читання й з'ясувати, що спонукає читача вимагати ту або іншу книгу, а також, що дає йому книга. Автор опрацював таку схему — таблицю стимулів до читання. I. Бажання фантастичного поширення життєвого досвіду: 1) бажання міцних вражень, зворушень: а) нового, б) яскравих вражень, в) далекого, чужого, таємничого, чудового, г) пригод, г') жахливого. 2) Бажання рідного, минулого, 3) героїчного, 4) що збуджує почуття, 5) співчуття, 6) еротичного, 7) естетичного. II. Бажання практичної поради: 1) для розвитку самодіяльності. 2) Допомоги в особливих випадках життя. 3) Підвищення своєї громадянської й професійної свідомости. 4) Бажання діяти, допомагати. III. Бажання брати участь у суспільному культурному процесі. 1) Бачити підтвердження своїх поглядів, думок і почуттів. 2) Прагнення духовної волі істини, знання. 3) Бажання віддаватися справі. 4) Поширення релігійного спогляду.—Загальний стимул першої групи є бажання—забути про одноманітне, буденне життя, і він тим міцніше, чим дріб'язковіше дійсне життя. Друга група має справу з діяльністю. Третя група охоплює свідомі прагнення до самоосвіти.

Г. Беккер. „Тип читача і предметний каталог“. (Lesertyp und Sachkatalog. H. Becker). Під такою назвою І. Бравн видав скорочено два реферати, прочитані на курсах для бібліотечних робітників. Перший реферат Г. Шеффера „Міські типи читачів“, другий Лятта „Каталог з орієнтацією на тип читача“. Після досить ґрунтовного екскурсу з історії питання про систематичний каталог у Німеччині, автор цієї статті Беккер зазначає, в чому саме полягає значіння цих рефератів для дальшого розв'язування методологічних завдань.

(Zur Frage der Bevölkerungskunde. Mit zwei Beispielen für die ländliche Bevölkerungskunde. H. Hofmann). „До питання про вивчення людности. З двома прикладами про вивчення селянства“ Ганса Гофмана. Стаття відомого бібліотечного діяча, Г. Гофмана, подає критичний огляд двох книг—У. Діца і Е. Шнайдера, що стосуються німецького селянства. Перша—під назвою „Село як виховальна громада“ (Das Dorf, als Erziehungsgemeinde)—доповідь про проблеми освіти та плянове педагогічне навчання на селі.

Друга праця—невеличка брошура „Німецьке селянство (Das deutsche Landvolk). Автор поставив собі за завдання на підставі статистичних даних за останні три роки подати відповіді в науково-популярній формі на загальноцікаві питання, як наприклад: кількість людности на селі, яка частина живе з сільського господарства, які взаємовідносини поміж власністю й орендою, як використовується земля то що. Рецензент, Г. Гофман, наприкінці зазначає, що сучасне бібліотекознавство не може поминути цих питань, бо воно мусить завжди мати на увазі всю складність людських взаємовідносин.

О. Натан. „Бібліотечна праця з дітьми та підлітками і освітне питання“. (H. Nathan. Die Büchereiarbeit an Kindern und Jugendlichen und die ausbildungstrage). В народніх бібліотеках третина, або половина читачів—діти та підлітки. Це найважливіша група читачів, і до специфічних завдань бібліотеки належить її літературне виховання. Учень новітньої трудшколи вимагає від бібліотекаря допомоги до своїх усних і письмових праць. Ще більш потребує допомоги й поради підліток, що вже залишив школу і без керівника стоїть перед масою літературних творів. Для своєї літературної освіти він не має іншого місця, крім бібліотеки. Отже, на неї покладено важливе завдання. Тому від бібліотекаря вимагається твердого знання дитячої й юнацької психології,

відповідної літератури про новітню школу, а також життя пролетарського юнацтва.

Остання стаття в цій солідній книжці, що присвячена Вальтеру Гофману з нагоди його 50-ліття, Марії Штейгоф—„Східньо-німецька народня бібліотечна школа“. (Die Westdeutsche Volksbüchereischule. M. Steinhoff). Ця стаття—інформаційна частина реферату, що його автор прочитав на річних зборах пруських бібліотекарів про відкриття (15. V. 1928 р.) в Кельні школи для підготовки бібліотекарів. Курс навчання—дворічний. Матеріал поділено на три групи: 1. Вивчення бібліотечної справи та народньої освіти. 2. Книгознавство. 3. Вивчення читача.

П'ята книжка починається цікавою статтею: „Книжкова політика“ директора міської бібліотеки в Ляйпцізі...—Вальтера Гофмана. (Buchpolitik. Eine Ausprache zum Tag des Buches. Von Walter Hofmann). В цій своїй промові в „День Книги“ автор ставить питання, чи є зараз книжкова криза, а якщо є, то в якому розумінні. Величезна книжкова продукція ніби заперечує кризу. Але до питання слід ставитися з іншого погляду. В читальнях Ляйпцігу за рік перебуває 18—20 тисяч читачів, з них половина—робітники та ремісники, 30%—з середніх верств суспільства, 20% тих, що скінчили гімназії та університети, або ще вчаться. Це різноманітне товариство обмінює впродовж року понад сто тисяч томів. Це свідчить про підготовку людей до солідної книги. Все ж книжкове життя—це життя народу в народі, але не весь народ. Ціла низка факторів гальмує соціальне життя: тяжкі життєві умови, кепська робота в ділянці народньої освіти, характер сучасного письменства,—це все відсуває народ від широкого користування книжкою. Скрутне економічне становище народніх мас,—не тільки робітничих верств,—не дає змоги їм купувати книжки. Через це—негайне завдання сучасного моменту полягає в тому, щоб упорядкувати й організувати нові публічні комунальні бібліотеки. Потрібна нова книжкова політика, нові шляхи роботи. Треба упорядкувати працю посередників між народом і книгою. Такі посередники є: книжкова торгівля, преса та школа; їхні функції треба розмежувати. Окремої уваги заслуговує стаття О. Натана. „Бібліотека й нова молодь“ (Bücherei und neue Jugend. H. Nathan). Автор склав свою статтю з нагоди доповіді директора берлінської гімназії Шенбруна про помилки сучасного навчання літератури в школах. Нова молодь не знає романтики, має активно-критичний настрій, стара клясична література їй незрозуміла та чужа, через те треба змінити план навчання. Сучасна молодь самостійніша та самодіяльніша ніж раніш. І в суспільному і в хатньому житті нові течії, що вимагають нових ідеалів виховання. Бібліотекар повинен допомагати школі, складаючи списки нової літератури для юнацтва, враховуючи вік та психологію.

Крім статтів, кожне число часопису має велику хроніку з бібліотечно-бібліографічного життя.

Ол. Нейкірх.

ПО ЗАКОРДОННИХ ЧАСОПИСАХ.

„ZENTRALBLATT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN“, Hf. 10, Oktober 1929.

F. Hermann H. Krüss. Bericht über des Verlauf der ersten Weltkongresses für Bibliothekswesen und Bibliographie in Rom Venedig vom 15—30 Juni 1929. Докладне повідомлення про Перший Всесвітній Бібліотечно-Бібліографічний конгрес.

F. Juntke. Die Wolgaster Kirchenbibliothek. Про книжкові скарби та історію старовинної церковної бібліотеки з м. Вольгаст (Німеччина), що тепер зберігається в м. Грайсвальді.

H. Schultz. Karl Schulz. Життя та діяльність одного з засновників журналу „Zentralblatt f. Bibliothekswesen“, видатного бібліотекаря, Карла Шульца.

„ZENTRALBLATT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN“, Hf. 11, November 1929.

F. Thoma. Die Beziehungen des Petrus von Rosenheim zu den Xylographia der Ars Memorandi und zu den Frühdrucken des Rationarium Evangelistarum. Про літературну діяльність Петра фон-Розенгайма (1380 — 1433) й значіння його праць в ділянці мнемонічної літератури.

F. Smend. Statistik der Staatsbibliothek Berlin und der Preussischen Universitätsbibliotheken für das Verwaltungsjahr 1928.

Статистичні дані про працю Пруської Державної Бібліотеки в Берліні й пруських університетських бібліотек за 1928 р.

G. Leyh. Das Handbuch der Deutschen Bibliotheken. Ґрунтовна стаття-рецензія на нове видання „Підручника Німецьких Бібліотек“, в якому подано головні відомості про 2.825 німецьких бібліотек, що разом мають 54.590.000 томів.

„ZENTRALBLATT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN“, Hf. 12, Dezember 1929.

Prausnitz, G. Eine Missale aus dem Anfang des 14 Jahrhunderts in der Stadtbibliothek Breslau. Дослідження однієї рукописної месали (збірник церковних одправ) 1325 р., що зберігається в Бреславльській міській бібліотеці.

Krausse, F. Über die chinesische Wiedergabe mongolischer Eigennamen in der historischen Literatur. Як передають хінці монгольські власні імення в своїй історичній літературі.

Koschmieder, E. Zur Transcription der Slavica. Про транскрипції слов'янських слів, зокрема, як передавати латинськими літерами слов'янські юси.

„THE LIBRARY“. Transaction of the Bibliographical Society, № 3, December 1929 London.

Some Poetical Miscellanies of the Early Eighteenth Century. By T. A. Williams. („Деякі збірки поезій початку XVIII ст.“). Бібліографічний опис і коментарії до найважливіших збірок віршів (антологій) англійських поетів, що вийшли на початку XVII ст.

A. Fleming in Venetia: Gerardus de-Lisa, Printer, Bookseller, Schoolmaster and Musician. By V. Scholderer. („Фляманець у Венеції: Жерард де-Ліса друкар книгар учитель, музика“). Жерард — один з першодрукарів у Венеції. На підставі нових матеріалів автор докладно знайомить як з головними біографічними даними, так і з історією тих видань, що вийшли з-під станка цього першодрукаря.

Theodore Gottlieb: A. Reformer of the History of Bookbinding. By E. Goldschmidt. („Т. Готтліб-реформатор історії палітурок“). Некролог відомого Бінського бібліотекаря Теодора Готтліба, що залишив після себе низку солідних праць з галузі історії бібліотек та палітурок.

Sources of Early English Paper-Supply. By E. Heawood. („Найранішні джерела, що постачали в Англію папір“). Автор досліджує водяні знаки на папері книжок англійської продукції до XVI ст. й на підставі цього з'ясовує, звідки саме довозили в Англію папір за тих часів.

Extant Autograph Material by Shakespeares Fellow Dramatist. By H. Bartlett. („Автографи драматургів сучасників Шекспіра“). Автор зібрав по музеях і бібліотеках Англії та Америки відомості про автографи англійських письменників часів Шекспіра, що допоможуть з'ясувати деякі питання, зв'язані з творчістю цього поета.

The Library of the Royal College of Physicians in the Great Fire. By E. Boswell. („Бібліотека королівського Коледжу фізиків за часів великої пожежі“).

Історія та книжкові скарби бібліотеки королівського коледжу в Лондоні до великої пожежі 1666 року.

„ARCHIV FÜR SCHREIB-UND BUCHWESEN“. Offizielles Organ der internationalen Gesellschaft für Schrift-und Buchkunde, № 4, November 1929, Leipzig.

P. Kreiselmeyer. Die Schrift auf den Siegeln der Salzburger³ Erzbischofe und deren innerösterreichischen Suffraganbischöfe von 958 — 1540 (продовження див. № 2 — 3).

E. Rothe. Eine unbekante Biblia Pauperum der Schlossbibliothek Moritzburg. В бібліотеці замку в Морітбурзі зберігається невідомий досі рукопис (15 ст.) біблії в популярному викладі німецькою мовою (так znana „Біблія бідних“). Стаття знайомить так з характером самого тексту, як із малюнками та прикрасами рукопису.

H. Schreiber. Berichtigungen zu Paul Kerstens „Vollständigsten Verzeichnis der deutschen Buchbinderei — Literatur von 1644 — 1927“. Поправки та додатки до книжки Н. Керстена „Повний каталог німецької літератури з палітурної справи.

„LA COOPERATION INTELLECTUELLE“, № 12, 15 Decembre 1929.

Les étudiants américains dans les Universités européennes. Par S. P. Duggan. Автор — директор „Інституту Інтернаціонального Виховання“ в Нью-Йорці, — порівнює дві системи освіти: європейську й американську, звертаючи головну увагу на вищу освіту. З погляду американського студента, в європейських університетах панує дивна для нього воля щодо проходження курсу, яка має не тільки позитивні, але й негативні риси. Зокрема, прикре вражіння справляє на американця стан наукових бібліотек Європи.

Le travail scientifique et la cooperation intellectuelle. Par M. Theritier. — Вказавши на загальні завдання „інтелектуальної кооперації“, автор — секретар інтернаціонального комітету історичних наук — подає думку про можливість і доцільність використовувати в деякій мірі другорядні матеріали (автор вводить для них термін sous-produits), себто ті, що вчений занотовує під час роботи, але потім відкидає, навіть не використавши їх. Автор наводить приклади, що трапились у процесі роботи комітету історичних наук.

„LA COOPERATION INTELLECTUELLE“, № 13, 15 Janvier 1930.

La fondation Carlsberg. Par A. Drachmann. Ще 1876 р. данець Якобсен подарував державі чималі гроші для організації в Копенгагені спеціального закладу, що мав би на меті сприяти науково-дослідчій праці зокрема в галузі хемії та фізіології. З часом цей заклад набагато поширив свою діяльність і тепер його вважають за один з головних центрів науково-дослідчої праці в Європі.

L'association „Kei-Mei“ et son oeuvre. Par M. D. Kasamori. Огляд діяльності японської асоціації „Kei-Mei“ для допомоги японським ученим. Зорганізовано її в 1918 р. з приватної ініціативи, і існує вона на приватні кошти. За її допомогою в Японії видано багато наукових праць і переведено велику організаційну роботу.

L'oeuvre educative de la „Deutsche Liga für Volkerbund“. Par Dohna. Завдання цієї німецької педагогічної спілки — сприяти вихованню молоді в дусі ідей Ліги Націй. Спілка пропагандує ці ідеї між вихователями, рекомендує підручники, влаштовує лекції, з'їзди.

Le premier Congrès des philologues slaves. Par P. Boyer. Нотатка про перший конгрес слов'янських філологів у Празі в Жовтні 1929 р.

„LA COOPERATION INTELLECTUELLE“, № 14, 15 Fevrier 1930.

Le bimillénaire de Virgile. Par V. Ussani. 15-го Жовтня 1930 р. виходить 2000 років з дня народження Віргілія. З приводу цього європейські академії та університети, особливо італійські, влаштовують ювілейні свята. В статті подано короткий огляд тих заходів, що ними різні країни мають відсвяткувати цей ювілей.

Les amities catholiques francaises. Par Mgr. Beaupin. Про діяльність специфічної клерикальної французької організації, що під гаслами Ліги Націй працює в дусі „замиріння всіх націй і всіх народів“.

La Smithonian Institution. Інформаційна стаття про великий науково-дослідчий заклад у Вашингтоні, що працює в галузі природознавчих наук.

„THE LIBRARY JOURNAL“. May 1929. № 9.

R. R. Bowker Company. New York. New Offices for A. L. A. Headquarters. („Нове приміщення головної управи А. Л. А.“).

Thirty Jeares of the Library of Congress 1899—1929. By W. W. Bishop. („30-ліття бібліотеки Конгресу“). В житті бібліотеки Конгресу, що її засновано 1800 р., відігравали видатну роль дві особи: Е. Споффорд, що його призначено на бібліотекаря 1684 р. і що вперше запровадив карткову систему каталогів і зібрав багато книг і документів для відділу „Americana“; а другий Джон Петнем, що святкував 1929 р. 30-літній ювілей своєї праці, відомий як чудовий організатор і адміністратор. Цю статтю й присвячено огляду його діяльності в цьому напрямкові.

The Bibliographical Tour of 1928. By T. W. Koch. („Бібліографічна подорож 1928 р.“). Розділ XI. Вражіння американських бібліотекарів від відвідування державної бібліотеки в Берліні. Американців найбільш здивувала робота довідкового бюро, де за 10 пфенігів можна негайно дістати довідку про те, в якій бібліотеці Німеччини є та або та книга.

Reading with a Purpose and without a Purpose. By H. Sanderson. („Плянове й безплянове читання“).

З приводу виданої під цією назвою книжки автор висуває думку, про те, що читання лише для розваги й читання за пляном рівноцінні, бо кожне має свої позитивні й негативні риси.

„THE LIBRARY JOURNAL“. № 10. May 15. 1929.

A Survey of Library Activities in the Field of Adult Education in Nashville. By F. Brigham. („Огляд бібліотеки серед дорослих у Нашвілі“). У Нашвілі є 15 великих і 19 малих бібліотек, що містять 700 т. томів. Подано короткий огляд організаційних заходів, яких тут уживають, щоб краще обслуговувати потреби дорослого читача.

The Circulation of Original Pictures. By A. M. Mulheron. („Обіг оригінальних картин“). Бібліотечна асоціація в Портленді організувала з ініціативи групи художників видачу картин на прокат, щоб виховати в громадянах художній смак. Виставка міститься в вестибюлі бібліотеки, має 35 картин. У перший тиждень було 125 вимог. Бібліотека видає картини в флянелевих футлярах. Є певні правила, як треба поводитись з картиною. Абоненти повертали картини в найкращому вигляді.

Exentsion of Centralised Cataloging. By T. Currier. („Поширення централізованої каталогізації“). Картки бібліотеки Конгресу задовольняють вимоги американських бібліотек на 20%. Автор ставить питання, як можна організувати співробітництво бібліотек у справі централізованої каталогізації тих книжок, для яких немає карток бібліотеки Конгресу.

The Bibliographical Tour 1928. By T. W. Koch. („Бібліографічна подорож 1928 р.“) Продовження начерків про європейські бібліотеки, що відвідали американські бібліотекарі під час своєї подорожі. Цей XII розділ присвячено бібліотеці в монастирі Монте Касіно.

The Scheme of Cooperation Between the Pittsburgh Public Schools and the Carnegie Library. By E. Howard. („Плян співробітництва між Пітсбурзькими публічними школами й бібліотекою Карнеджі“). 1916 року підписано угоду між Пітсбурзькими публічними школами й бібліотекою Карнеджі про керування шкільними бібліотеками. Подано окремі тексти цієї угоди та зроблено висновки з практики минулих років.

„THE LIBRARY JOURNAL“, № 11, June 1. 1929.

The Parting of the Ways. By L. A. Eastman. („Розгалуження шляхів“). Про напрямки дальшої діяльності Амер. Бібл. Асоціації.

The Librarian of Congress. By R. R. Bowker. („Бібліотекар Конгресу“). Характеристика 30-літньої діяльності видатного бібліотекаря П. Петнема.

The Special Library in the Public Library. By H. Lydenberg. („Спеціальна бібліотека в публічній бібліотеці“). Залежно від потреб даного міста, деякі відділи публічної бібліотеки можуть розростатись так, що утворюється зокрема бібліотека в бібліотеці. Автор розглядає питання про роботу такої бібліотеки й про доцільність відокремлення спеціального відділу в окрему бібліотечну одиницю.

The Function of a Librarian in a Vocational Guidance Program. By C. E. Partch. („Діяльність бібліотекаря в галузі керування призванням“). У цій статті подано тези, як допомогти юнакові з'ясувати своє призвання. Для цього треба виявляти здібності учнів, давати їм потрібні знання, навчати технічної сторони справи, давати стимули для дальшої роботи, тощо.

ХРОНІКА

БІБЛІОГРАФІЯ.

Бібліографічна комісія при ВУАН. Завдання Бібліографічної Комісії, як їх накреслено в „Положенні“ та докладніше розкрито в резолюціях Першого Пленуму Комісії¹⁾, широкі й складні; здійснювати їх можна було тільки за таких умов, які б забезпечили змогу послідовно й планово працювати в визначених напрямках. На жаль, цього не було, відколи існує Бібліографічна Комісія. Поперше, за „Положенням“ про Комісію всю суму уповноважень надано Пленумові Комісії. Про Президію сказано доволі невиразно (§ 5), що вона працює під час інтервалу між Пленумами. З цього виходило, що нормальна робота Комісії могла розвиватися тільки за тієї умови, що пленуми відбуватимуться регулярно не менш як раз на рік. А тим часом протягом двох років не пощастило скликати жадного пленуму, не зважаючи на домагання Президії. Подруге, Бібліографічній Комісії не дано робочого апарату,— тільки з I. IV. 1929 р. запроваджено до штату одну посаду—вченого секретаря. В таких умовах працювала Президія Комісії, і позначені моменти, звичайно, несприятливо відбилися на обсязі й на темпі цієї праці. Відзначимо головні сторони в роботі Президії Комісії.

Крім заходів, що їх спрямовано було до того, щоб з'ясувати за допомогою анкети, яку бібліографічну роботу, в яких напрямках, в якому обсязі, якими методами провадять на Україні, які саме установи регулярно працюють над бібліографією, та висунути найголовніші питання, що їх треба обміркувати, розробити, зафіксувати в певних вирішеннях, щоб підготувати належні матеріали для продуктивної роботи другого Пленуму Комісії,— Президія поставила й розв'язала питання про організацію видавництва: Комісія повинна мати свій власний орган, щоб виявляти свою діяльність, сприяти встановленню методологічних норм бібліографічної роботи, подавати наслідки бібліографічної праці різних установ, організацій, окремих осіб. Президія вирішила утворити серед видань Академії Наук спеціальну серію, якій засвоєно й відповідну назву: „Українська Бібліографія“. Досі надруковано три випуски цієї серії: 1) Методологічний Збірник. К., 1928. 2) Євген Кирилюк. Бібліографія праць П. О. Куліша та писань про нього. К., 1929. 3) Галина Вовк. Бібліографія праць Хведора Вовка (1847—1918). К., 1929.

Далі Президія вже в другій половині 1927 р. порушила перед Упрнаукою питання про 2-й Пленум Комісії й прохала занести потрібні на це асигнування до кошторису Упрнауки на 1927—1928 р.

А втім далі з'ясувалося, що через брак коштів Пленум не може відбутися

¹⁾ „Положення про Бібліографічну Комісію“ та резолюції першого Пленуму її надруковано в „Бібліографічному Збірнику“, вид. Всенародньої Бібліотеки України, ч. 3: Бібліографія на Україні. К., 1927, стор. 35—42 (і окремим відбитком).

1928—1929 бюдж. року, і його переносять на 1929—1930 р., а Президії доручено й далі готуватися до нього.

Одержавши таке повідомлення, Президія Комісії почала так планувати свою роботу, щоб сполучити в ній підготування до 2-го Пленуму, розраховане на широке організаційне охоплення бібліографічної роботи у всеукраїнському масштабі, з такими конкретними заходами, що їх було б спрямовано до фактичної й безпосередньої організації окремих ділянок бібліографії.

Нарешті, Президія Комісії приділяла чимало часу й уваги на обміркування питань, зв'язаних з участю в „Постійній Комісії для складання та видання індексів наукової літератури при РНК СРСР“ (у Москві). Цю комісію засновано згідно з постановою РНК СРСР 9.І.1828; їй поставлено завдання: а) розпочати від 1928 р. видання (на зразок найкращих німецьких видань) щорічних індексів літератури з усіх наукових галузів, що виходить у Союзі РСР, і б) видавати індекси наукової літератури, що вийшла за період 1914—1927 рр. у колишній Російській імперії та в радянських соціалістичних республіках, реферуючи тільки найважливіші праці. Бібліографічна Комісія репрезентує в ній ВУАН і намагається: а) забезпечити можливість для Бібліографічної Комісії фактичної (а не формальної тільки) участі в роботі Комісії, б) досягти того, щоб до індексів подано було з УСРР справді наукову літературу, належно добрану, і в) ув'язати підготування українських матеріалів (добір та реферування) з науково-дослідними закладами ВУАН і таким способом сприяти організованому виявленню та фіксуванню української поточної наукової літератури не тільки для зазначених індексів, а й для своєчасної (без запізнення, як в індексах) інформації про неї широким кіл УСРР.

На підставі зазначених міркувань Президія Бібліографічної Комісії накреслила отакий перспективний план на наступне чотириліття:

Протягом наступного чотириліття Бібліографічна Комісія має організаційно охопити всі завдання, що вона повинна здійснити за Положенням про неї (§ I, літ. а, б, в) і визначити й розробити засоби координації бібліографічної роботи всіх наукових установ і організацій УСРР, зв'язавши її єдиним планом та погодженим методологічним оформленням. Для цього:

а) організувати регулярну інформацію про бібліографічні заклади та про напрямки й предмети їхньої бібліографічної роботи за допомогою періодично видаваних бюлетенів;

б) виготовити й видати каталографічну бібліографічну інструкцію;

в) виготовити й видати інструкції для організації й переведення бібліографічної роботи в окремих ділянках наукової бібліографії: краєвої та краєзнавчої бібліографії, бібліографії продукційних сил, сільського господарства, соціалістичного будівництва тощо;

г) виготовити й видати основні положення про складання бібліографічних показників різних форм і різного призначення;

ґ) видати в перекладі українською мовою найпотрібніші розділи таблиць десятичної класифікації Міжнародного Бібліографічного Інституту, насамперед V та VI розділів (чисті й прикладні науки);

д) розробити проекти складання бібліографії української бібліографії та українського бібліографічного репертуару й плани праці над ними та організувати здійснення їх;

е) відповідно до цього розгорнути видання як методологічних, так і практичних бібліографічних праць, останніх особливо в зв'язку з українським бібліографічним репертуаром і, насамперед, у ділянці краєвої та краєзнавчої бібліографії.

На 1929—1930 р. запровадили до операційного плану отакі частини загального перспективного плану:

I. Встановити тісний зв'язок з установами ВУАН, що провадять чи мають

провадити бібліографічну роботу, допомагати їм розроблювати плани бібліографічних починань, установлювати методологічну єдність і сприяти належному, відповідно до сучасних вимог наукової бібліографії та спеціальних потреб кожної установи, бібліографічному оформленню їх.

2. Сприяти належному оформленню бібліографічних відділів у виданнях академічних установ, звернувши особливу увагу на своєчасну й можливо повну інформацію про поточні наукові праці в УСРР як монографічні, так і в журналах з обсягу кожного фаху.

Конкретно робота в межах ВУАН, що її зазначено в 1 та 2 пунктах, може набирати таких форм:

а) Організація загальних заходів: розробка загальних інструкцій для описування матеріалів та впорядкування їх, напр., видання класифікаційних таблиць Міжнародного Бібліографічного Інституту, складання правил транскрипції українських імен та географічних назв латиницею, форм складання резюме, метод виготовлення та впорядкування показників.

б) Консультація в формі участі в нарадах, у яких обмірковуються плани бібліографічної роботи, поради в окремих випадках, обміркування складених планів у Президії Комісії, перегляд виготовлених до друку показників з боку їх бібліографічного оформлення.

в) Організація виготовлення рефератів, розвідок і статтів на те, щоб інформувати закордонний науковий світ про досягнення української науки.

г) Зв'язок з союзними закордонними бібліографічними установами та репрезентування й оборона в них інтересів української науки.

3. Розглянути й затвердити правила опису в бібліографічних картотеках та показниках наукової літератури, що їх Президія Комісії рекомендує до вжитку в наук.-досл. установах та в індивідуальних роботах.

4. Видати V та VI розділи (чисті та прикладні науки) таблиць Міжнародного Бібліографічного Інституту у перекладі українською мовою і в пристосуванні до потреб української науки.

5. Здійснювати активну організаційну участь Бібліографічної Комісії в підготованні матеріалів з поточної наукової продукції УСРР для індексів наукової літератури в формі щорічників, що їх готує до друку „Постійна Комісія для складання та видавання індексів наукової літератури при СРСР (у Москві), ув'язавши це підготування з наук.-досл. установами УСРР і, насамперед, з наук.-досл. закладами ВУАН.

6. Розглядати матеріали, що їх ставитимуть на обміркування на засіданнях „Постійної Комісії Індексів наукової літератури“ (напр., проєкт положення про Комісію, що тепер стоїть на черзі).

7. Доповнити новими відомостями дані про бібліографічну роботу наукових установ УСРР, належно посистематизувати й надрукувати.

8. Розглядати плани бібліографічної роботи всіх установ, що провадять її в УСРР (згідно з § 4 „Положення“ про Комісію).

9. Підготувати матеріали до 2-го Поширеного Пленуму Комісії, — скликати його Упрнаука ухвалила протягом 1929—1930 рр., — та організувати його.

10. Зокрема підготувати матеріали на те, щоб остаточно розв'язати на Пленумі проблему укр. бібліографічного репертуару.

11. З тих робіт, що виходять до складу Українського Бібліографічного Репертуару, виділити краєву й краєзнавчу бібліографію, що може бути виконана незалежно від того, так або інакше буде розв'язано проблему Українського Бібліографічного Репертуару, розробити інструкції для збирання матеріалів та

бібліографічного оформлення їх, викликати й допомагати організації цієї роботи на місцях і сприяти виданню складених показників.

12. Продовжити в Каталографічній Підкомісії роботи над складанням каталографічної бібліографічної інструкції й підготувати основні питання її до вирішення на Пленумі Бібліографічної Комісії.

13. Підготування до участі бібліографів УСРР в 2-му Всесоюзному Бібліографічному З'їзді, що має відбутися 1930 року.

14. Далі видавати випуски серії „Українська Бібліографія“.

Перспективний і операційний план Бібліографічної Комісії, разом із звідомною доповіддю, з невеличкими змінами затвердила Президія ВУАН.

Положення про рекомендаційно-бібліографічне бюро Української Книжкової Палати та Ради З'їздів Видавництв УСРР.

1. Рекомендаційно-бібліографічне бюро Української Книжкової Палати та Ради З'їздів Видавництв мають за основне завдання ідеологічну аналізу масової книжкової продукції УСРР і пропаганду ідеологічно-витриманої масової книги, в першу чергу — української.

2. Робота рекомендаційно-бібліографічного бюро провадиться в тісному контакті з установами й організаціями, що керують масовою освітньою роботою.

3. Для здійснення своїх завдань рекомендаційно-бібліографічне бюро:

1) складає рекомендаційні списки й показники на різні теми для свят, кампаній тощо, а також списки nereкомендованої й забороненої літератури;

2) організує рецензійну роботу над книжковою продукцією УСРР з погляду її пристосованости до потреб масового читача та вимог політичного моменту;

3) збирає рецензійні матеріали з загальної й фахової преси про всі видання УСРР, а також і про інші видання, що можуть бути використані у видавничій практиці УСРР;

4) провадить довідково-консультаційну роботу з обслуговуванням, у першу чергу, редакційних апаратів видавництв, бібліотечних колекторів, а також, по змозі, книгарської й бібліотечної периферії.

5) провадить обговорення з участю широких читачівських мас окремих галузів і визначних явищ книжкової продукції, а також збирає й підсумовує наслідки таких обговорень і читачівських рецензій на місцях (профспілки, колгоспи тощо);

6) складає на підставі зазначених вище оцінок критичні огляди масової літератури з того або іншого питання;

7) опубліковує рекомендаційні списки, рецензії та огляди у відповідних виданнях Ради З'їздів, Книжкової Палати та інших установ та організацій.

4. План роботи, штати та кошторис рек.-бібліограф. бюро затверджуються Радою З'їздів Видавництв УСРР, яка також контролює роботу бюро та затверджує звіти його. Безпосередньо керівництво роботою бюро провадить Українська Книжкова Палата.

5. Рекомендаційно-бібліографічне бюро складається з 3-х відділів: а) красне письменство, б) соціально-економічна література, в) популярна наукова література.

Роботу відділів об'єднує вчений секретар, що в той же час організовує публікаційну роботу бюро.

6. Рекомендаційно-бібліографічне бюро утримується спільно Радою З'їздів Видавництв та Українською Книжковою Палатою, при чому Рада бере на себе утримання штату та зв'язані з ним видатки (на соцстрах і МК), а Палата всі інші виробничі й господарські витрати.

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО.

Бібліотеко-методична робота на Київщині 1929/30 року.

Щоб організувати й переводити методичну працю в царині бібліотечної роботи на Київщині, при Окружному Методичному Комітеті Інспектури Народньої Освіти існує з 1929 р. самостійна бібліотечна секція. Місцем для роботи бібліотечної методичної секції та її практичною лабораторією є Кабінет Бібліотекаря Центральної Робітничої Бібліотеки ім. ВКП(б).

Зазначену організаційну структуру окружної бібліотечної методичної праці не тільки виправдало й продиктувало життя, ба вона є результат кількорічного шукання організаційних форм для бібліотечної методпраці. Маючи тісний зв'язок з виробничою базою [Кабінет Бібліотекаря Центральної Робітничої Бібліотеки ім. ВКП(б)], являючись частиною загальної методичної роботи в діяльності народньої освіти і безпосередньо їй підлягаючи (секція Окрметодкому), бібліотечна методсекція цього року працює в нормальніших і чіткіших організаційних умовах, аніж за попередніх років.

Практика доводить, що утворення кутків бібліотекаря при Кабінеті Політосвітробітника, чи методкомісій при політосвітній методсекції тощо, призводить до зменшення питомої ваги бібліотечної методичної роботи, відбирає від неї самостійні функції, значно звужує її діяльність, завжди тримаючи її в стані праць допоміжного характеру. Бібліотечна методпраця в такому випадкові затушковується серед інших галузів політосвітньої методроботи (лікнеп, мистецтво тощо) і не може зайняти певного місця в усій освітній методпраці.

За нової організаційної структури вся бібліотечна методична праця проводиться в окремих методкомісіях, які мають конкретний план своєї роботи, складений на цілий рік. На поточний рік утворено п'ять бібліотечних методкомісій, які охоплюють бібліотечний методактив приблизно з 40 (сорока) осіб, а саме: 1) бібліографічна комісія, 2) комісія в справі раціоналізації бібпраці, 3) комісія в справі праці з малописьменними, 4) комісія в справі соціалістичного змагання в бібліотеках, 5) сільська бібліотечна методкомісія...

1. Бібліографічна комісія (яка працює спільно з аналогічною комісією КВО РПС) ставить такі завдання: рецензувати та анотувати поточну книжкову продукцію, складати рекомендаційні списки літератури з різних питань, практично допомагати раціональному комплектуванню всіх міських бібліотек тощо. У своїй роботі ця комісія має тісний зв'язок з бібліотечними колекторами м. Києва (ДВУ, Держвидав РСФСР, Український Робітник), які ведуть масову бібліографічну роботу.

2. Комісія в справі раціоналізації бібпраці проробляє найважливіші зловоденні питання технічного, організаційного й культурно-політичного порядку бібліотечної праці з погляду раціоналізації цих питань у щоденному практичному вжитку.

План праці цієї комісії (це ті питання, що комісія проробляє):

- 1) Стандартизація форм обробки книжок у зв'язку з обробкою бібколекторами
- 2) Книгоношення в бібліотеках масового користування.
- 3) Каталоги " " " " "
- 4) Можливість вільного доступу до полиць та групова видача книжок.
- 5) Принцип вилучення непотрібних і шкідливих книжок з бібліотек масового користування.
- 6) Організація в бібліотеці лекційної праці та вивчення ефектів її.
- 7) Організація екскурсійної праці з читачем.
- 8) Схема інструктажу житлокоопівських бібліотек.
- 9) Раціональне використання приміщення бібліотеки.

- 10) Норми недостачі книжок та відповідальність за книжкове майно за умов праці бібліотек масового користування.
- 11) Перспективний п'ятирічний план районної робітничої бібліотеки.
- 12) Пристосування праці бібліотек до безперервної й вивчення наслідків переходу на безперервну п'ятиденку.
- 13) Вивчення якості поточного комплектування в районних бібліотеках.

3. Комісія в справі з малописьменними. У зв'язку з культурним походом, що його переводиться на терені Радянського Союзу, та генеральним планом ліквідації неписьменности серед широких шарів трудящих, праця цієї комісії має велике значіння. Завдання цієї комісії: розгляд та проробка методичних та організаційно-технічних питань, зв'язаних з обслуговуванням книжкою малописьменного читача та бібліографія літератури для нього.

Методплан цієї комісії.

- 1) Організаційні форми зв'язку бібліотеки з ліцпунктами та школами для малописьменних.
- 2) Робота з малописьменними як з окремою групою.
- 3) Читання вголос через неписьменних та малописьменних.
- 4) Праця серед малописьменних з газетою.
- 5) Екскурсійно-лекційна праця з малописьменними.
- 6) Гурток розумової праці з малописьменними.
- 7) Принципи побудови книжок для малописьменного.
- 8) Вивчення досвіду праці київських бібліотек з малописьменними.

Складаючи бібліографію літератури для малописьменного читача, ця комісія подала за пропозицією київської Філії ДВУ список рекомендованих книжок з українського художнього письменства для перевидання (книжки видаються, як серія книжок, під спеціальною назвою „бібліотека малописьменного“). На черзі — складання списку світової художньої літератури для бібліотеки малописьменних.

4. Комісія в справі соціалістичного змагання в бібліотеках. Соціалістичне змагання, як метод підвищення продукційности праці й виробничої якості, глибоко зачепило й бібліотечну ділянку культурного фронту. Питання керівництва соціалістичним змаганням поміж бібліотеками, розробка угод, цифрових показників, перевірка соцзмагання, втягнення читачівських мас у соціалістичне змагання бібліотек тощо — це завдання, які вирішує і виконує ця методкомісія.

5. Сільська бібліотечна методкомісія — проробляє різні Методично-інструктивні матеріали для сільської бібліотечної сітки. Мінливі умови праці сільських бібліотек, рішуча перебудова сільської бібліотечної праці у зв'язку з ростом колективізації та соціалістичної реконструкції сільського господарства, — вимагали, щоб робота цієї методкомісії була якнайгнучкіша та відповідала потребам сьогодняшнього дня. Через це ця методкомісія не мала свого річного плану, а намагалася відгукуватися негайно на поточні потреби сільських бібліотек. Ця комісія проробила такі основні методматеріали та завдання:

- 1) Робота районної сільської бібліотеки взимку 29/30 року (вказівки до складання виробничого плану).
- 2) Сільські бібліотеки на допомогу ліквідації неписьменности.
- 3) Бібліотечний похід на селі (як переводити).
- 4) План перебудови бібліотечної сітки в районі суцільної колективізації.
- 5) Організація бібліотечної праці в колгоспах Київщини.
- 6) Інструкція про користування пересувною бібліотекою.
- 7) Техніка бібліотечної праці пересувника в колгоспах.
- 8) Самоосвітня робота в колгоспах.

Бібліотечна методична робота не тільки провадилася в зазначених комі-

сіях, окремі питання й завдання доручалися для проробки або окремим особам, або невеличкій тимчасовій групі (комісії).

Для ознайомлення та обговорення найважливіших методичних матеріалів та завдань, які проробляли методкомісії, чи окремі особи, приблизно раз на місяць скликалися загальні наради всіх бібробітників, які обмірковували ці питання разом з іншими поточними питаннями...

Цього року в бібліотечній методичній праці було порушено кількарічну традицію вивчати читача в підлеглий міській та сільській бібліотечній сітці. Визначено за доцільне скупити всю свою увагу на практичній методичній праці, а вивчення читача в своїх бібліотечних установах провадити за завданнями та пляном Українського Науково-Дослідчого Інституту Книгознавства. Це було викликано також і принциповими мотивами, розмежувати в частині спорідненої праці (в даному разі „вивчення читача“) функції практичної установи і функції науково-дослідчої інституції... Цього вимагали інтереси спільної справи.

Я. Керекез.

Соцзмагання Українського н.-д. Інституту Книгознавства з Ленінградським н.-д. Інститутом Книгознавства.

Визнаючи, що сучасне книгознавство повинно щільно ув'язати свої пляни й методи роботи з потребами й вимогами соціалістичного будівництва, Український Науково-дослідчий Інститут Книгознавства та Ленінградський Науково-дослідчий Інститут Книгознавства складають поміж собою цього договору на соціалістичне змагання в справі відповідної перебудови своєї роботи та підсилення її темпів.

Щоб застосувати соціалістичне змагання не як ударний метод, а як систему в праці, Український та Ленінградський Ін-ти Книгознавства беруть за основу цього договору свої пляни роботи, акцентуючи найважливіші завдання та перебудовуючи роботу на ходу.

Щоб виконати це завдання, Український Інститут Книгознавства зобов'язується в термін з 1-го квітня 1930 року по 1-ше січня 1931 р.:

В галузі організаційній.

I. Виточнити організаційну структуру окремих відділів УНІК'у в бік чіткішого розподілу обов'язків роботи й робітних процесів та встановлення нових форм обліку й контролю.

В зв'язку з цим перевірити операційний плян.

II. В галузі науково-дослідчій проробити такі теми:

- 1) Бібліографічне вивчення преси України періоду революції 1917—1926 рр.
- 2) Бібліографія читачівства на Україні 1917—1929 рр.
- 3) Бібліотекознавство під поглядом соціології книги.
- 4) Принципи побудування сучасного книгознавства.
- 5) Історія української книги та цензури на Україні в XVIII та XIX ст.
- 6) Ілюстратори книжки XVII—XX ст.
- 7) Графіка шрифту.

III. В галузі видавничій — видати 60 друкованих аркушів книгознавчої літератури: (в тому числі 32 арк. журналу „Біб. Вісті“).

IV. В галузі готування кадрів:

1) переглянути програми підготовки аспірантів та вдосконалити їх відповідно до сучасних вимог.

2) Порушити у відповідних органах питання про організацію в Києві певних навчальних закладів у галузі книгознавства (бібліотекознавчих, книготорговельних) і в разі позитивного вирішення взяти активну участь у праці їх

(складання плянів, програм, безпосередня участь у викладанні окремих дисциплін).

V. В галузі зв'язку з виробництвом:

1) Щільно ув'язатися з науковими бібліотеками м. Києва і скликати бібліографічну конференцію, щоб об'єднати всю бібліографічну працю окремих наукових та навчальних установ.

2) Встановити зв'язок з книготорговельними організаціями, розгортаючи на базі їхньої праці дослідження окремих процесів книготорговельної справи.

3) Зв'язатися з бібліотечними бригадами м. Києва в справі збирання матеріалів про стан бібліотечної роботи в районах суцільної колективізації.

VI. Популяризація наукових ідей в широких масах:

1) Зробити певні організаційні кроки для популяризації УНІК'у в широких бібліотечних колах, налагоджуючи консультаційну роботу.

2) Провести в робітничих аудиторіях популярні лекції на такі теми:

а) Український екс-лібрис.

б) Мистецтво книги.

в) Історія писем.

г) Історія бібліографії та її значіння.

г) Організувати виставки: 1. Виставку екс-лібрисів.

2. Виставку книжкових справ.

Ленінградський Науково-дослідчий Інститут Книгознавства, з свого боку, обов'язується до 1-го січня 1931 року:

II. В галузі науково-досл. праці проробити такі теми:

1) Робітник — як покупець книги.

2) Еволюція російської книги в першій половині XIX ст.

3) Газети доби воєнного комунізму в південно-західньому краї.

4) Бібліографія на службі книгопоширення (книготоргівлі).

III. В галузі видавничій — видати 50 друк. аркушів книгознавчої літератури.

IV. В галузі готування кадрів — випустити 18 чоловіка книжних та 23 чоловіка газетних робітників, що вчаться в державному Технікумі Друку при Інституті.

V. В галузі зв'язку з виробництвом опрацювати такі теми:

1) Правила складного набору.

2) Економіка книжного набору.

3) Правила книжної верстки.

4) Методи попередньої калькуляції.

5) Книготорговельні витрати як елемент номіналу.

6) Статистика друкованої продукції Ленінграду й його краю.

VI) В галузі популяризації наукових ідей — організувати 2 роз'їзних виставки в робітничих районах Ленінграду і 2 в межах Інституту. Провести 6 доповідів на книгознавчі теми в робітничих аудиторіях.

Чинність цього договору з 1-го квітня 1930 р. по 1-ше січня 1931 року.

На арбітра обрано бюро секції наук. роб. при Київ. Окрфілії Робосу.

Соцмагання і Одеська Державна Публічна Бібліотека ¹⁾).

Питання про соцмагання порушили співробітники бібліотеки ще з весни 1929 р., але, в зв'язку з літньою кампанією відпусток і з деякими об'єктивними обставинами, реальну працю щодо соцмагання розпочато тільки з кінця літа 1929 р.

¹⁾ Бібліотека одержує обов'язковий примірник від усіх 8 книжкових палат Союзу. Штат бібліотеки — 46 співробітників.

Місцевком бібліотеки відокремив економкомісію, яка вивчала питання про соцзмагання і в жовтні 1929 р. на загальних зборах усіх співробітників бібліотеки зробила докладну доповідь про соцзмагання.

Співробітники бібліотеки вирішили, що найреальніша форма соцзмагання, що справді буде корисна читачам бібліотеки, є соцзмагання між окремими відділами бібліотеки.

На загальних зборах складено такі умови соцзмагання:

„Ми, робітники двох частин бібліотеки: першої, що обслуговує читачів, і другої, що обробляє книги, щоб поліпшити та підсилити працю, складаємо такі умови соцзмагання терміном на 1 рік:

I. Загальні пакти.

А. 100% відвідування праці з боку робітників.

Б. Жадного запізнення.

В. Намагатися виконати працю відділів понад 100% звичайного плану, раціоналізуючи працю та навантажуючи робочий день.

II. Справа каталогізації та музею.

А. Закінчити проробку газет обов'язкового примірника всіх книжкових палат за 1929 р. до 1 серпня 1930 р.

Б. Закінчити каталогізацію українських книжок за старі роки ¹⁾.

В. Скласти окремий каталог єврейською мовою.

Г. Підсилити вітрини революційного змісту в музеї книги.

III. Справа книгокористування (читальної залі) та роботи з читачами.

А. Домагатися найскоріше перейти на безперервний тиждень, та того, щоб бібліотеку було відкрито для читачів щодня протягом 12 годин ²⁾.

Б. Довести кількість відвідувачів кімнати наукових робітників до 60 замість 40.

В. Наблизити до читачів каталоги відділу марксизму-ленінізму, україніки, одесики й молдавіки. ³⁾

Г. Збільшити кількість екскурсій до бібліотеки на 100%.

Д. Прискорити видачу читачам книжок пересічно з 25 до 15 хвилин.

Е. Прискорити видачу читачам каталожно-бібліографічних довідок пересічно з 30 до 15 хвилин.

Ж. Закінчити до 1-го березня 1930 р. складання предметового каталога книжок 1929 року довідково-консультаційного бюро.

Перевіряти виконання цього плану щоквартально. Доручити цю справу контрольній комісії, що обирається на загальних зборах співробітників бібліотеки й складається з представників обох частин бібліотеки, що складають ці умови, на паритетних принципах ⁴⁾.

¹⁾ Зі старих, не закаталогізованих фондів бібліотек.

²⁾ Бібліотека перейшла на 5-тиденний безперервний тиждень, починаючи з 1 листопада 1929 р. З вересня 1929 р. бібліотеку відчинено для читачів щодня протягом 11 годин безперервно, замість 10 годин.

³⁾ Бібліотека не має друкованих каталогів, якими могли б користуватися читачі, починаючи з 1910 року. Каталожні довідки дає довідкове бюро.

⁴⁾ Контрольна Комісія складається з 5 осіб, — представників від відділів, що склали умови соцзмагання. Економкомісія, в складі 7 осіб, проробляє питання загального виробничого характеру й керує соцзмаганням.

Соцзмагання провадиться в життя так.

Всі завідувачі відділів і окремих частин бібліотеки ¹⁾ подають до економкомісії й до контрольної комісії ²⁾ пляни праці своїх відділів на певний термін (на 1 місяць, на 1 квартал) з найдокладнішими цифровими показниками: комісії або затверджують ці пляни, або повертають їх для дальшої проробки, коли не докладно опрацьовано норми вироблювання.

Окремих співробітників контрольної комісії прикріпляється до певних відділів або частин бібліотеки, й вони вивчають працю цих відділів. Відділи й частини бібліотеки складають (на перші часи 2 рази на місяць) звіти про виконану працю, а члени контрольної комісії перевіряють на місці, в відділі, чи справді виконано те, що передбачалося за пляном на даний термін.

Треба зазначити, що досвід перших місяців соцзмагання свідчить про те, що цей контроль має реальні наслідки. Всі завідувачі й всі співробітники почали працювати краще, більше вивчають роботу своїх відділів, викривають хиби в роботі відділів і знищують їх, вживаючи можливу раціоналізацію і підвищуючи труддисципліну.

Одним з великих досягнень соцзмагання це є перехід на 5-тиденний безперервний тиждень, починаючи з 1 листопада 1929 р, силами своїх співробітників без додаткового штату, без додаткових грошових асигнувань.

Договір про соцзмагання складено також з Державною Центральною Бібліотекою ім. Короленка в Харкові та Державною Дніпропетровською Бібліотекою. За основу цих договорів взято вищезазначені пакти соцзмагання між відділами бібліотеки. Ось цей договір.

„Державна Центральна Бібліотека ім. Короленка в Харкові, Державна Дніпропетровська Бібліотека та Одеська Державна Публічна Бібліотека оголошують поміж себе соціалістичне змагання терміном на 1 рік.

З свого боку Одеська Державна Публічна Бібліотека зобов'язується виконати такі пакти:

I. Загальні пакти.

1. 100% відвідування праці робітниками.
2. Жадного запізнення.
3. Намагатися виконати працю понад 100% звичайного річного пляну, вживаючи можливої раціоналізації праці та повного навантаження робочого дня.
4. Збирати економкомісію не менш як раз на місяць і взагалі підсилити роботу виробничих нарад з обговоренням пропозицій робітників та читачів і з якнайскорішим здійсненням цих пропозицій та проєктів.

II. Обслуговування читачів.

1. Збільшити години обслуговування читачів на одну годину на день з тим, щоб бібліотека була відчинена для читачів протягом 12 годин щодня.
Примітка. Цей пакт умовний. Здійснення його можна досягти тільки в разі того невеличкого збільшення штатів, що ми просимо ³⁾.

¹⁾ В бібліотеці є такі відділи: каталогізація, книгокористування й одесика, та такі частини: кабінет марксизму-ленінізму, україніка, довідково-консультативне бюро і музей книги.

²⁾ Контрольна комісія є підкомісія економкомісії, й свої звіти подає до економкомісії, а ця допомагає адміністрації і вживає заходів до здійснення плянів праці.

³⁾ Вжито всіх заходів, і цей пакт буде здійснено на протязі найближчих днів.

2. Збільшити кількість читачів-робітників від варстату на 50% проти минулого року.

3. Довести кількість відвідувачів кімнати для наукових праць до 60 замість 40.

4. Прискорити видачу книжок та довідок пересічно на 40%.

5. Приблизити до читачів каталоги: марксизму-ленінізму, україніки, юдаїки, одесики та молдавіки ¹⁾.

6. Збільшити кількість книжкових виставок на сучасні теми проти минулого року, складаючи до цих виставок бібліографічні чи рекомендаційні списки та надсилаючи ці списки до робітників та політосвітніх бібліотек.

7. Відвести постійні вітрини для виставок українських книг та журналів і на українознавчі теми; додавати до цього відповідні бібліографічні списки; надсилати ці списки до робітничих та політосвітніх бібліотек.

8. На окремі теми складати бібліографічні списки для робітничих бібліотек та клубів і для села (для сільських бібліотек, для сельбудів тощо).

9. Допомогати товариству „Геть Неписьменність“ організацією виставок і складанням списків книжок для викладачів.

10. Організувати кілька великих виставок в межах і поза межами бібліотеки разом з іншими установами (істпарт, спілка безвірників, центральна наукова бібліотека та інші).

11. Закінчити до 1-го березня предметовий каталог книжок 1929 року довідково-консультаційного бюро.

12. Збільшити кількість екскурсій до бібліотеки на 100%.

III. Обробка книг.

1. Закінчити до 1-го серпня 1930 р. обробку обов'язкового примірника газет за 1929 р., що вони досі не пророблялися.

2. Закаталогізувати всі українські книжки так старі, як і нові.

3. Скласти окремий каталог єврейських книжок для читачів.

Примітка. Цей пакт умовний: його можна буде виконати, якщо в бібліотеці буде відповідний фахівець.

4. Каталогізувати в першу чергу всі матеріали до п'ятилітки.

5. Збагатити вітрини революційного змісту в музеї книги при бібліотеці.

IV. Громадська праця.

1. Підсилити шефську працю над бібліотекою Артшколи і збільшити кількість тих співробітників, що беруть участь у цій роботі, на 100%.

2. Збільшити професійний актив на 100%.

3. Домогтися відвідування загальних зборів на 80—90%.

4. Видавати стінгазету не менш як 1 раз на 2 місяці й притягти до участі в газеті читачів.

За арбітра Одеська Державна Публічна Бібліотека обирає Одеську Секцію Наукових Робітників.

Це ті пакти, що їх обов'язується виконати протягом 1 року Одеська Державна Публічна Бібліотека. Харківська й Дніпропетровська бібліотеки мали надіслати ті пакти, що обов'язуються виконати ці бібліотеки.

¹⁾ Одеська Державна Публічна Бібліотека, найближча до АМСРР бібліотека, яка одержує обов'язковий друкований примірник від всіх 8 книжкових палат, тому таке значіння надається молдавіці в нашій бібліотеці.

Зрозуміло, що вищезазначені пакти договорів охоплюють ще не всі сторони життя та роботи бібліотеки, які потрібно виправити. Співробітники розглядають соцзмагання не як кампанію, яка скоро минає, а як уперту довгу працю, яка тісно зв'язана з 5-тилітнім пляном будівництва на культурному фронті; що потрібно розв'язати протягом першого року, на який складено цей договір соцзмагання; в наступному році договір має охопити інші, нові сторони життя й роботи бібліотеки й так далі до кінця п'ятилітки.

25/XII—1929 р.

М. Ставський.

Фундаментальна Бібліотека КПІ на зламі.

Реорганізацію КПІ закінчено: після понад-тридцятилітнього існування КПІ, з нього утворено вісім окремих інститутів різних фахів.

Чотири інститути залишається на терені КПІ, решту розмістять у межах м. Києва.

Деякі інституції, що були в складі КПІ, а саме: фізичний кабінет, механічну лабораторію, військовий відділ вирішено залишити в загальному користуванні.

Щодо фундаментальної бібліотеки, прийнято постанову передати її Машинобудівельному Інституту, не розподіляючи, і надати право кожному інституту, за певною умовою, користуватися книжковим фондом.

Але постанову ухвалено якось умовно, тому що поруч з цим існує намір відділити інститутам частини фундаментальної бібліотеки і на такій базі утворити бібліотеки окремих ін-тів.

Прецедентом такого розподілу є фундаментальна б-ка КСГІ, якій протягом 1925—1929 рр. передано з ф. б-ки КПІ щось 20.000 томів.

Питання само собою надзвичайно важливе, і через те, що децентралізаційні сили сильніше за централізаційні, належить у загальних інтересах спинитися на цій справі тим більше, що її як слід чітко й остаточно не розв'язано.

Розум каже одне, застарілі навички шепочуть протилежне.

Припустимо, що ф. б-ка залишиться в загальному користуванні, її не розриватимуть на шматки, вона продовжує працювати як окрема установа щодо комплектування й обслуговування живою силою.

Які кошти на це потрібні?

Дані досвіду, взяті з відчитів ф. б-ки так за перші роки її існування, за організаційний період (1898—1909), як за останні п'ять років, такі:

1) Передплата на рік закордонних періодичних видань пересічно 15.000 карб.
2) Кількість наукових періодичних видань, потрібна для обслуговування кожного інституту, приблизно 70—75.

3) Наукова монографічна література, що забезпечувала б науково-навчальну роботу кожного ін-ту протягом академічного року, 500 книжок.

За цими даними можна скласти кошториса такої центральної б-ки.

1) Періодика закордонна	4.000 карб.
2) Періодика союзна	3.000 "
3) Монографія (науково-технічні книжки)	10.000 "
4) Поповнення комплектів періодичних видань	10.000 "
5) Оправа книжок	3.000 "

30.000 "

Витрати на кваліфіковану робочу силу для такої б-ки (зарплатня співробітників) приблизно 30.000 "

Разом . . 60.000 "

Візьмімо тепер таке становище, коли кожний ін-т матиме власну фундаментальну (наукову) б-ку.

Витрати в такому випадкові будуть такі:

1) На комплектування, тобто устаткування та влаштування 7 окремих б-к треба мінімум 350.000 карб. (50.000 на кожну).

2) На придбання книжок і журналів у межах річного кошторису на всі 8 бібліотек щороку треба 80.000 (10.000 на кожну б-ку).

3) Зарплатня співробітників 8 окремих б-к складає на рік приблизно 80.000 карб.

Отже, 350.000 карб. на устаткування та 160.000 карб. щороку на комплектування та зарплатню.

Не рахуючи устаткування, зайва витрата щороку складає мінімум 100.000 карб.

Навряд чи можна визнати такий порядок за раціональний, особливо в частині щодо асигнувань на закордонну літературу. Через те, що постанову про заборону розподілу ф. б-ки неявно сформульовано, можна припустити ще компромісне розв'язання питання в напрямку погодження обох пропозицій.

Можна не розподіляти б-ки, але забрати з неї періодичну та монографічну літературу вузько спеціального характеру, що відповідає спеціальностям нових ВТШ'ів.

У фундаментальній б-ці, що існуватиме при Машинобудівельному Ін-ті, залишаються журнали та книжки загально-наукового, так би мовити, пропагандистичного характеру, та крім того, частина книжкового фонду, що має безпосереднє відношення до конструювання машин.

На базі вузько-фахової науково-технічної літератури, що її експропріюють з ф. б-ки Машинобудівельного Ін-ту, почнуть будувати наукові б-ки окремих ін-тів, що їм доведеться витратити гроші лише на придбання науково-технічних книжок і журналів загального змісту, а також енциклопедій, довідників і т. ін. Сума на устаткування через те значно зменшиться.

Почасті економія дійсно буде, але треба пам'ятати, що якраз ці потрібні всім ін-там книжки та журнали вишукати та придбати надзвичайно трудно, а іноді і зовсім неможливо.

Це буде своєрідна економія: гроші, що їх асигнуватимуть, залишаться невитрачені, або їх витратять на щось інше.

Кожна б-ка врешті матиме куций та хаотичний вигляд: в ній не буде того, що повинно бути в її основі, того фундаменту, який забезпечує силу й міцність будови та дає можливість розгорнути нормальну наукову роботу.

Далі, в сучасний момент треба вважати також і на те, що й по великих культурних центрах Союзу спостерігається гостра недостача наукових кваліфікованих бібліотекарів.

У Москві та Ленінграді це почасти зменшується через утворення нової живої сили з тих, хто закінчив вищі бібліотечні курси; на Україні, на жаль, ми не маємо таких курсів, і тому зовсім незрозуміло, звідки можна буде взяти бібліотекарів для нових науково-академічних б-к, що з'являться при 7-х нових ін-тах.

Очевидячки, це будуть люди, що їх, як кажуть, зібрано „з бору та сосенки“, або особи, що мають рекомендації тих, що не мають нічого спільного з науково-академічними б-ками та не розуміють їхньої ролі в науковій роботі ВТШ'у.

Мабудь, однак, ті, що потайки й одверто підтримують думку про розподіл ф. б-ки, передбачають утворити по ін-тах наукові б-ки якоїсь спрощеної форми. На жаль, про це ніхто не дбає.

Порівнюючи обидві останні пропозиції: а) утворити за власні кошти, не ділячи ф. б-ки, при кожному ін-ті окремі наукові б-ки і б) збудувати такі б-ки на базі частин ф. б-ки, що їх експропріювано, — треба відзначити, що перша

пропозиція відкидає економію та припускає витрати, що їх не можна виправдати, друга ж не тільки повторює те ж саме, але одверто виявляє шкідливу думку зруйнувати справу обслуговування науково-технічною літературою наукових робітників.

Руйнування однієї з міцніших та планоно організованих б-к на Україні, розпорошування з легким серцем її фондів, що збиралися протягом 30 років, щоб утворити кволі й мало придатні нові окремі б-ки, все це можна розглядати як шкідливі наміри в нашому бібліотечному будівництві.

Цілком ясно, що заснування таким шляхом окремих наукових б-к з економічного боку неприпустимо та некорисно. Крім того, комплектування їх зв'язано з великими труднощами, а обслуговування їх кваліфікованою робочою силою, через відсутність у Києві бібліотекарів фахівців, майже зовсім неможливо.

Життя ставить перед науковими б-ками певні завдання, інші, ніж було досі. Сяк-так збудовані нові б-ки, коли їх взагалі утворюють, будуть повторювати старий відкинутий життям тип і працювати як і раніш. У цьому сумніву не може бути.

Цікавіше й важливіше взяти на облік те, до чого примушує постанова про єдність і незайманість книжкового фонду ф. б-ки та забезпечення правильного поширення і нормального користування б-кою.

Насамперед треба змінити саму структуру науково-академічної б-ки. Це питання актуальне, і його ретельно вивчає бібліотечна думка в Москві та Ленінграді.

Основні лінії нової структури нібито вже виявлено: апарат б-ки треба збудувати так, щоб можна було провадити такі роботи: 1) науково-бібліографічну, що відповідає цільовому спрямованню та науковим дисциплінам і програмам даного ВТШ'у, 2) науково-бібліотечну щодо опрацювання книжкових поступлень відповідно до нових вимог каталографії, 3) довідково-бібліотечну, інформаційну та консультаційну роботи, орієнтуючися на читачівські заяви й інтереси та науково-літературні завдання та вимоги клієнтів б-ки.

На Україні справа науково-академічних б-к все ще залишається в стані проєктів і плянів, і такі серйозні факти, як утворення Державної Української Медичної Б-ки з філіями та пересувними б-ками і відкриття перших на Україні курсів для підготовки бібробітників наукових б-к при підвідділі єврейської культури в ВУПН'і не знаходять достатньої підтримки та правильної оцінки з боку київської бібліотечної громадськості.

По київських ВТШ'івських б-ках все ще панує неприпустима рутинна та цілком інертне, апатичне ставлення відповідальних бібліотечних робітників до актуальних питань теорії та практики бібліотекознавства.

Утворити вищі бібліотечні курси насамперед для перекваліфікації, а далі для підготовки нових кадрів бібробітників 120—130 наукових бібліотек Києва, це питання, що настирливо вимагає скорішого розв'язання.

Але, звичайно, це питання загального характеру, зараз же, щоб забезпечити нормальну та продуктивну роботу центральної наукової технічної бібліотеки в київському масштабі (інакше ф. б-ки кол. КШ), коли вона ієнуватиме зі сталим й чітким цільовим спрямованням, треба організувати, хоча би, короткотермінові курси для перекваліфікації робітників ВТШ'івських б-к. Це конче потрібна передумова, щоб підсилити темпи та підвищити якість робітників ф. б-ки, що треба реконструювати у вищезазначеному напрямкові.

Друга та надзвичайно важлива умова—поставити комплектування центральної б-ки під контроль наукових робітників наших нових ВТШ'ів. Для цього належить декретувати бібліотечну Раду з представників партійних, радянських, професійних наукових, студентських і професорських організацій, та зробити обов'язковим опублікування наукових і фінансових звітів б-ки в друкованім органі масового розповсюдження.

Нарешті, щоб гарантувати безперервність і актуальність інформаційної, навчальної, консультаційної та бібліотечно-бібліографічної роботи, треба друкувати в періодичній пресі, принаймні, за кварталами бюлетені про нові журнальні та книжкові поступлення такої Центральної Б-ки, яка в київському масштабі об'єднує та концентрує всю науково-технічну літературу. Це, так би мовити, основні віхи, що самі собою впадають у вічі. Решта: як саме керувати такою Центральною Б-кою та як ув'язувати її роботу з навчальним життям ін-тів, з виробничим завданнями, що їх висовує промисловість—це все є справа чистої техніки та економіки бібліотечної справи вищого порядку.

Бібліотечна Рада, напевне, зуміє вишукати конкретні шляхи й засоби правильно розв'язати такі питання, що безсумнівно будуть виникати й вимагати негайного розв'язання та вирішення в процесі самої роботи.

Цікаво, що до обміркування питання про ф. б-ку КПІ не притягнуто нікого зі спеціалістів з бібліотекознавства. Взагалі про їхні думки не питали і на них зовсім не зважали.

В цьому почасти повинні ми самі: ми все ще працюєм по інерції, все ще наполовину відірвані від життя, що розвивається темпом, якого не бачив світ, все ще не зрозуміли свою роль й своє місце в будівництві нової культури й нової науки.

Ми пасемо задніх у великому русі.

Я, звичайно, не кажу це про всіх, алеж по більшості судять про всіх. Утворилося таке уявлення про бібробітників наукових б-к, що паралізує волю активних елементів і зриває роботу на цій ділянці бібліотечного фронту.

Цього ж не повинно бути.

На конференції бібробітників наукових б-к Москви та Ленінграду в березні ц. р. в доповіді про актуальні завдання ВТШ'івських б-к я висловився так:

„Мы живем в эпоху необычайного культурного и индустриального развития страны Советов; мы активные участники в работе огромного культурного и научного значения, происходящей на библиотечном фронте, и мы должны и обязаны во чтобы то ни стало поставить по новому свою работу и вести ее образцово и показательно“.

Тепер, з повним уявленням відповідальности за те, що сказано, я можу повторити ту ж саму думку.

М. С. Сафронев.

Звіт Барселонських бібліотек.

У річнім звіті за 1928 р. народніх бібліотек Барселонської провінції (Diputación provincial de Barcelona Anuario de las bibliotecas populares 1928) подано цифрові відомості про бібліотеки, що підлягають віданню Барселонської провінційної ради та докладніші звіти про діяльність п'ятох з них кожної зокрема. З загальних цифрових відомостей довідуємось про динаміку руху читачів і книжок, взятих до читальні та додому, з розподілом читачів на дорослих та дітей. За небагатьома винятками крива зросту за період від 1919 до 1928 року показує помітне збільшення, подекуди до 500/0, надто щодо дитячої клієнтури.

В окремих звітах подано досить поглиблену аналізу з виводом пересічних чисел кількості книжок, видаваних бібліотекою в один робочий день, кількості виданих книжок, що гинуть впродовж року на одного читача, кількості тих же книжок на одного мешканця даного селища та на одного письменного, відносні числа взятих книжок по відділах десятикової системи. Цікаво відзначити, що селища, де містяться зазначені п'ять бібліотек, дуже невеликі і мають тільки по кілька тисяч мешканців, книжкові фонди самих бібліотек становлять од 3.000 до 5.000 книжок, а кількість абонентів, що беруть книги додому, визначаються цифрами від 336 до 1.276.

До цифрових даних кожна з п'ятох бібліотек додає докладного звіта, де

висвітлює питання, чим найбільше цікавляться читачі різних соціальних груп — робітники, селяни, трудова інтелігенція, крамарі та фабриканти. Майже всі вони, як загальне явище, відзначають, що читач вимагає книжки, незв'язаної з його фахом. Наводячи ж розмови з своїми абонентами, завідувачі бібліотек дають і одержане від них, пояснення — кожний, мовляв, хоче відпочити від буденної для нього праці. Виняток з цього явища становить інтелігенція — лікарі, адвокати, інженери.

На жаль, у звітах, що в цілому обіймають щось близько 8 друк. аркушів, систематично поминуту фінансовий бік бібліотечного життя. М. І.

Американська Асоціація Спеціальних Бібліотек (The Special Libraris Association). Асоціацію американських спеціальних бібліотек зорганізовано в Нью-Йорці ще в 1909 році за ініціативою невеликої групи бібліотекарів, представників промислових, комерційних та фінансових закладів, наукових Товариств і державних та міських довідкових Бюр. Ще тоді накреслено такі принципи положення асоціації. Ділова людина (the man of affairs) уже усвідомила, як важливо й неодмінно потрібне для нього знайомство з тим матеріалом, що знаходиться в книжках, періодичних виданнях, протоколах тощо, і справа тільки в тому, щоб якнайшвидше він міг би роздобути цей матеріал. Бібліотечні ж ідеї завжди були більш-менш академічні, консервативні. Переважала думка, що бібліотека обслуговує перш за все читачів гуманітарних наук, учнів, філософів, літераторів, але за останні часи спостерігаємо розвиток і інших спеціальних бібліотек, де бібліотекар намагається щодня збирати весь новіший матеріал, що стосується установи, при якій існує його бібліотека. Це є доказ того, що ділові люди услід за людьми науки визнали потрібність бібліотечної інформаційної роботи.

Отже, настав час об'єднати розпорошений досвід у цій галузі, налагодити спільну працю. На перших кроках робота асоціації була до деякої міри експериментального характеру: визначались нові ділянки роботи, вишукувались форми співробітництва. Тут навіть спеціальні бібліотеки (Business Library) мусіли боронити свої методи роботи і свою асоціацію від публічних бібліотек, що закидали їм сепаратизм і нехтування вже визнаними формами роботи. Проте визнано особливий характер спеціальних бібліотек, як установ цілком утилітарних, скерованих на те, щоб обслуговувати робітників, які не мають часу провадити наукових розшуків. Спеціальна бібліотека стає, фактично, за бюро досліджень; в них часто найактуальніший матеріал не в книжках; живі проблеми, сучасні ідеї в центрі уваги. Персонал спеціальних бібліотек теж має свої особливості: на посаді бібліотекаря тут не завжди людина з спеціальною бібліотечною освітою, але часто-густо інженер — більш знайомий з виробництвом, ніж з бібліотечною технікою. Тут бібліотекарі „або спеціалісти, що випадково й бібліотекарі, або бібліотекарі, що випадково спеціалісти“. Тільки за таких умов спеціальна бібліотека, що є перш за все довідково-інформаційне бюро, виконує свої завдання, що можна зформулювати так: 1) зберегти час висококваліфікованого робітника, 2) інформувати технічний персонал про останні досягнення в відповідній галузі, 3) попередити недоцільні й, можливо, коштовні витрати своєчасною інформармацією про події, що стосуються установи, 4) підвищувати кваліфікацію всього штату, 5) сприяти утворенню в установі свідомої одності інтересів.

Щомісячний орган Асоціації „Special Libraries“ інформує про те, що останнього часу спостерігається швидке зростання кількості окремих філій та підсекцій; така диференціація свідчить про дальшу й вужчу спеціалізацію бібліотек, що цілком відповідає загальному ходу життя.

Довідкова робота Аспіації в галузі технічних наук викликали до життя низку бібліографічних видань: Industrial Arts Index, Public Affairs, Information Service, тощо. Z.

Статистичні дані міських публічних бібліотек Півн.-Америк. Сполучених Штатів.
 Подаємо найцікавіші статистичні дані про великі публічні бібліотеки Сполучених Штатів на 1928 рік.

М і с т о	Населення	Витрати за 1927 рік (в доларах)	Витрати на 1 людину (в доларах)	Кількість книжок	Обіг книжок	Пересічна кількість книжок, що взято на 1 людину	Окремих відділів	Окремих відділів у спеціальних місцях	Зарєстро-вано чи-зайв
Нью-Йорк	5.970.920	2 897.250.16	—	--	19.625.486	—	95	73	775.924
1. Центральна	2.887.332	1.596.249.44	552	1.181.526	10.277.766	3.56	47	43	150.649
2. Бруклін	2.274.481	867.316.32	381	986.523	7.166.503	3.15	28	23	445.709
3. Куїнс	809.107	433.684.40	536	313.931	2.181.127	2.69	20	7	179.566
Чикаго	3.102.800	1.833.918.06	591	1.570.642	12.816.807	4.20	42	6	594.206
Філадельфія	2.035.900	739.920.27	363	706.160	4.179.412	2.05	29	29	229.626
Детройт	1.381.874	1.262.127.16	91	770.983	5.152.272	3.72	22	18	276.506
Льос-Анжелос	1.250.000	1.205.712.77	964	866.906	7.629.073	6.10	46	34	279.749
Клевленд	984.500	1.647.342.66	1.67	1.169.375	7.725.742	7.84	62	20	269.147
С.-Луї	839.200	541.031.93	644	749.313	3.305.462	3.93	13	7	157.974
Белтіморі	819.000	378.861.68	46	558.324	1.607.203	2.04	26	25	83.245
Бостон	793.100	1.046.535.00	1.32	1.418.489	3.705.657	4.67	32	11	141.401
С.-Франціско	576.000	311.892.42	541	404.006	2.645.485	4.59	15	15	114.408
Буфальо	550.000	328.203.72	60	517.938	2.667.608	4.85	12	7	209.368
Рочестер	324.500	285.449.16	879	265.442	2.057.511	6.34	11	6	71.689
Вірмінгем	317.500	162.689.55	51	168.326	1.021.514	3.2	9	5	69.218
Толедо	*305.400	262.308.90	858	245.341	1.576.503	5.16	12	8	84.503
С.-Поль	297.000	219.730.00	74	353.156	1.544.401	5.2	4	4	74.703
Густон	256.000	72.857.77	28	114.805	509.666	1.99	3	3	46.256
С.-Антоніо	211.400	45.173.32	213	86.049	323.108	1.52	3	1	29.603
Пересічні дані для міст з населенням більш 200.000	687.779	457.054.06	658	496.842	2.838.709	4.12	16.7	10	138.685

Статистика Пруської Державної Бібліотеки й Пруських Університетських Бібліотек за 1928 рік. Нижченаведені головні статистичні дані з життя Берлінської Держ. Бібліотеки та найбільших (не всіх) університетських бібліотек дають можливість уявити собі взагалі сучасний стан наукових бібліотек Німеччини та розміри їх діяльності. Порівняльні дані за минулі роки дуже переобтяжили б таблиці й тому доводиться тільки сказати, що по всіх ділянках помічається досить швидко збільшення чисел. Надто помітний такий прогрес в Пруській Держ. Бібліотеці, де видача книжок удвоє збільшилась за 6 років (1922 р. — 419.772 кн.; 1928 р. — 801.444 кн.), звичайно, це не означає, що й по інших ділянках спостерігаємо таку ж пропорцію.

Звертають на себе увагу дані про міжбібліотечний обмін, що свідчать про зразкову організацію цієї важливої справи.

1. Загальна сума витрат
(в нім. марках).

	Купівля книжок	Оправа книжок	Інші витрати	Загальна сума
	1	2	3	4
Берлін ДБ	385833,16	138991,97	556520,99	1081348,12
Берлін УБ	86818,—	26875,—	15393,—	129086,—
Бон УБ	87013,—	27477,—	18188,—	132678,—
Бреславль УБ	83351,33	24952,—	13468,30	121771,63
Геттінген УБ	122500,—	23990,—	34716,—	181206,—
Грайсвальд УБ	50209,78	16862,49	15489,14	82561,41
Галле УБ	60335,57	17055,85	9155,44	86546,86
Кіль УБ	43171,—	22697,—	29561,—	95429,—

2. Купівля книжок
(в нім. марках).

	Нові книжки	Продовження (серії тощо)	Періодика	Антикварія	Рукописи	Загальна сума
	1	2	3	4	5	6
Берлін ДБ	133040,33	28080,51	97071,75	62393,25	65249,32	385835,16
Берлін УБ	17340,—	17956,—	39492,—	12030,—	—	86818,—
Бон УБ	23961,—	24572,—	26325,—	10644,—	1511,—	87013,—
Бреславль УБ	12307,06	29369,54	33281,68	7732,39	660,66	83351,33
Геттінген УБ	21200,—	25380,—	65970,—	3679,—	6271,—	122500,—
Грайсвальд УБ	11686,10	10926,84	20720,64	6876,20	688,65	50209,78
Галле УБ	11881,79	21065,50	24801,93	2438,96	147,39	60335,57
Кіль УБ	7570,—	14282,—	15916,—	5388,—	65,—	43171,—

3. Поповнення за відділами.

	Загальний відділ	Теологія	Право- знавство	Державо- знавство	Медицина	Природо- знавство та математика	Техніка
	1	2	3	4	5	6	7
Берлін ДБ	6649	3741	3106	6895	3134	3956	6483
Берлін УБ	2080	880	1458	2869	1418	1871	1812
Бон УБ	1847	830	875	1003	779	1160	181
Бреславль УБ	2798	1237	720	1187	525	1518	433
Геттінген УБ	1358	862	1568	1487	1182	2255	2738
Грайсвальд УБ	1160	1136	1007	1337	497	1031	346
Галле УБ	1519	1069	707	749	673	919	401
Кіль УБ	2301	1144	1248	1458	1358	2300	2834

	Історія та допоміжні науки	Мовознав- ство та література	Філософія. Педагогіка	Мистецтво	Видання учбових закладів	Старо- друки	Рукописи	Мали
	8	9	10	11	12	13	14	15
Берлін ДБ	13489	19589	3939	16324	8365	838	908	16849
Берлін УБ	2757	4297	1243	780	9781	—	—	—
Бон УБ	1732	3751	718	556	4046	90	157	—
Бреславль УБ	3205	2932	788	977	8060	—	54	16
Геттінген УБ	3157	2825	918	1107	6544	—	61	—
Грайсвальд УБ	2060	3303	847	913	1835	19	120	38
Галле УБ	1524	1523	1057	668	5562	19	11	—
Кіль УБ	4530	2972	931	1063	6290	—	19	—

4. Видача книжок

	Читальна зала					Абонемент	
	Скільки день від- крито	Кількість читачів	Щоденна пересічна кількість читачів	Видано книжок	Видано рукописів	Кількість читачів	Видано книжок
	1	2	3	4	5	6	7
Берлін ДБ	298	525758	1763	352644	16014	14770	448800
Берлін УБ	283	204182	721	16795	—	12888	113157
Бон УБ	281	58902	210	18505	65	4687	78940
Бреславль УБ	277	83335	300	16870	126	3441	80176
Геттінген УБ	283	162356	574	18532	358	3989	112633
Грайсвальд УБ	282	15935	57	7018	241	1517	55293
Галле УБ	279	34974	125,3	16888	364	1764	44071
Кіль УБ	284	41193	180	5855	85	2042	39146

5. Поваміський абонемент

	Відіслано		Надіслано				
	Адресатів		Томів		Бібліо- теки, що наді- слали	Томів	
	Окремі особи	Уста- нова	Книжок	Рукопи- сів		Книжок	Рукопи- сів
	1	2	3	4	5	6	7
Берлін ДБ	609	775	67791	796	165	4.608	1007
Берлін УБ	5	83	444	1	10	24	—
Бон УБ	74	218	12068	58	123	4.055	262
Бреславль УБ	235	239	7782	50	99	6.175	101
Геттінген УБ	330	140	17902	102	145	3.320	237
Грайсвальд УБ	114	167	3998	33	101	4.904	172
Галле УБ	452	255	11826	28	127	3.103	322
Кіль УБ	205	140	3276	15	81	3.087	26

Виставка ілюстрацій та ілюстрованих видань творів Шевченка.

Шевченкові роковини цього року відзначено виставкою ілюстрацій та ілюстрованих видань творів поета, яку влаштував Всеукраїнський Історичний Музей ім. Т. Шевченка разом із Всенародньою Бібліотекою України при ВУАН. У влаштуванні виставки допомогли Будинок-Музей Шевченка, що передав малюнок П. Холодного до „Чернеця“, „Тополі“ й „Катерини“, які там зберігаються; Ю. О. Меженко — допоміг тим, що дав книжки з своєї книгозбірні, дехто з київських художників і граверів, у яких є твори на шевченківські сюжети. В оформленні виставки взяв участь худ. Р. Ф. Мельничук, який зробив панно-синтез соціальних обставин епохи Шевченка й ролі поета серед них¹⁾.

Матеріали київських бібліотек дали можливість досить повно показати ілюстровані видання творів Шевченка — від перших 1840—67 рр. із скромними книжними окрасами (офорт — фронтиспис В. І. Штернберга, заставка — дереворит тощо) — до останнього „Кобзаря“, видання Книгоспілки 1930 р.

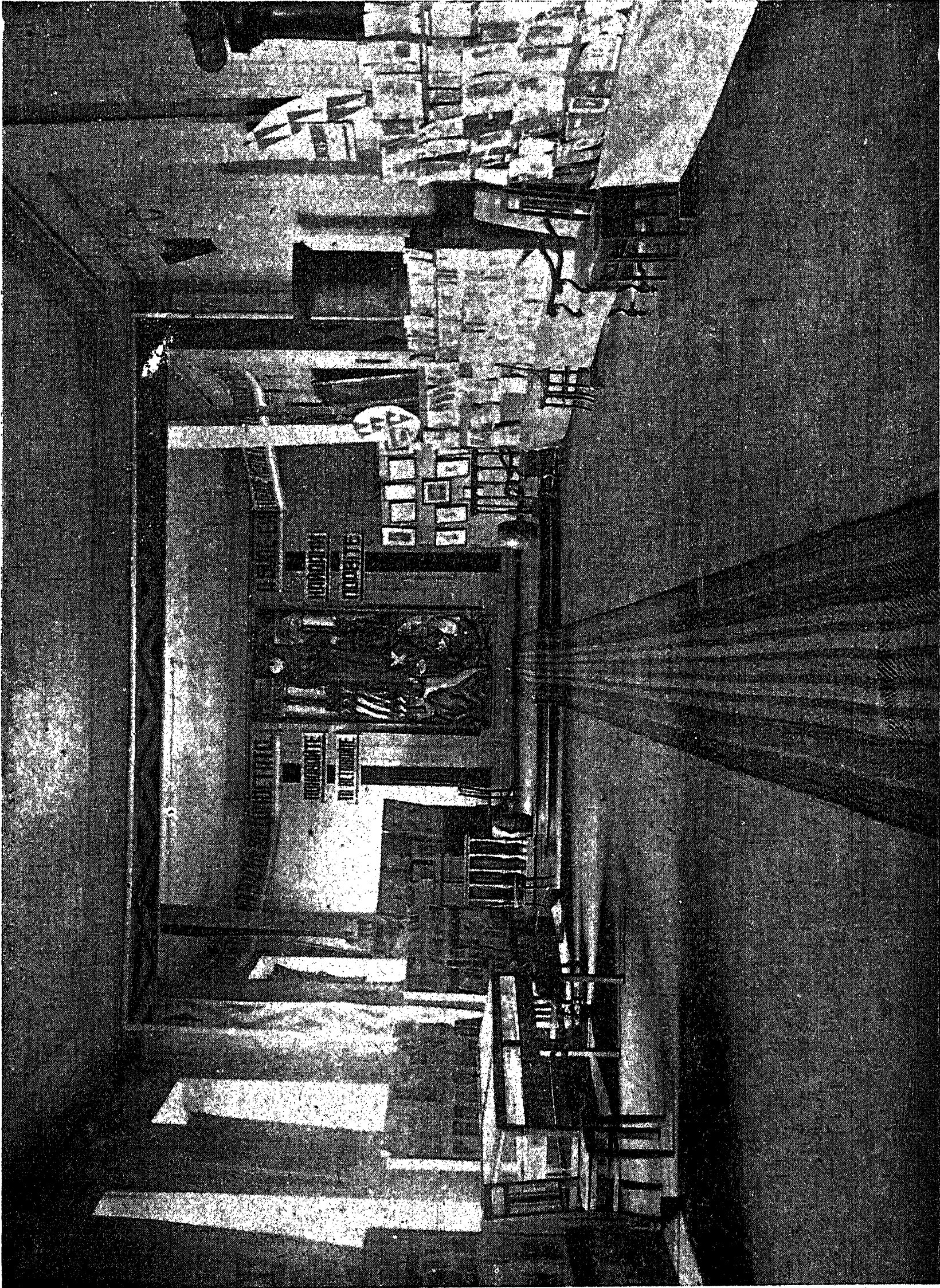
Т. Г. Шевченко-поет виступив із своїми творами в період жорстокого панування Миколи І. Революційне значіння поезій Шевченка визнав царський уряд, який заборонив йому „писати й малювати“, визнали широкі трудові маси, серед яких „Кобзар“ був дуже популярною книжкою. Шевченкові твори видавалися й перевидавалися, розходилися в значній мірі серед селянства й міської бідноти — тому, маємо численні дешеві видання їх. Серед цих видань було чимало ілюстрованих. Цілком виразний настрій Шевченкових творів і конкретна тематика їх, здавалося, мусіла б знайти відповідних ілюстраторів. Перші відомі нам ілюстрації, рисунки пером до рукопису „Wirszy T. Szewczenka“ 1844 р. належали приятелям Шевченка М. С. Башилову й Я. П. де-Бальмену. Сприймавши й гарно відтворивши Шевченкові сюжети, в виконанні своїх рисунків вони зберегли академічну маніру, яка ще переважала в мистецтві, як наслідок пристосування його до смаку політично й економічно пануючої шляхетської класи. Щодо виконання всі, навіть найменші, ілюстрації — ініціали Башилова й де-Бальмена — відрізняються чітким, виразним рисунком, сконцентрованою, нерозривно зв'язаною композицією.

На виставці, на жаль, було показано не самий рукопис, а тільки кілька репродукцій з рисунків, що були вміщені в Шевченківському збірнику, вид. Сорабкопу 1924 р.

Наступні ілюстрації належать ще одному сучасникові Шевченка, Л. М. Жемчужникову. Захоплений поезією Шевченка і взагалі Україною — її природою, побутом, типами тощо — Жемчужников у значній мірі відійшов від ідеології шляхетської класи, до якої належав з походження, цей розрив відбився і в його особистому житті і в художній творчості. Серед Шевченкових сюжетів його найбільш приваблювала кінцева сцена „Катерини“, їй він присвятив низку акварельних етюдів, картину олією й офорт.

Сприймавши Шевченкову тематику, Жемчужников, так само як і Башилов і де-Бальмен, в композиції й малюнку відбиває вплив академічної школи. Почасти пориває з нею в перших рисунках і зовсім відходить від неї в пізніших — наступний ілюстратор Шевченка, К. О. Трутовський. Частина його ілюстрацій зроблена наприкінці 60-х рр., частина у 80-х рр. В трактуванні сцен у Трутовського переважає натуралізм.

¹⁾ В. І. Касян оформив запрошення (дереворит ілюстративного характеру). Про відкриття виставки були широко повідомлені наукові й мистецькі установи, видавництва й друкарні, професійні організації, завкоми, учбові заклади. Виставку було відкрито з 26 березня до 8 квітня, відвідало її, крім шкільних екскурсій, понад 1.200 осіб.

Загальний вигляд виставки.

Чотири літографії до „Наймички“, по одній ілюстрації до „Гайдамаків“ і „Невольника“, кілька ескізів пером і олівцем до двох останніх виявляють знання українських типів, простору, ширість, відсутність надуманости й вишуканости.

Всі відзначені малюнки являють собою краще, що минулого століття зроблено в ілюструванні Шевченкових творів. Поруч з ними по ілюстрованих часописах 80—90-х рр., переважно в „Ниве“, репродукується низка рисунків найчастіш другорядних художників. Малюнки, призначені для читачів „Ниви“, не звертають уваги на революційне значіння Шевченкових поезій, на їх соціальний зміст. В бажанні задовольнити смак масового дрібно-буржуазного читача, автори цих ілюстрацій перетворюють Шевченкові сюжети на солодкуваті картинки, де ідеалізований „нарід“ виступає на тлі театральних декорацій,— зважаючи на певну модність „українського жанру“ й народницькі тенденції серед частини тодішньої інтелігенції. В виборі сюжетів для цих ілюстрацій переважає вироблений шаблон, з боку виконання вони сухі, недбалі й нецікаві. Репродукція найчастіше не художня — кепська цинкографія або ксилографія з перевагою машинового ритуння.

Ці журнальні ілюстрації на виставці були подані майже вичерпуючи повно.

Щодо ілюстрованих видань Шевченківських творів цієї доби, то їх було два типи — „розкішні“ й дешеві. Серед перших краще — „Гайдамаки“ з ілюстраціями О. Г. Сластьона. Більш удалися художникові побутові сцени, ніж історичні; останні надто театральні. Ілюстрації, присвячені „Оксані“, відзначаються солодкістю й ідеалізацією. Найгірші — масові динамічні сцени. Проте, ілюстрації Сластьона користалися великим успіхом, часто повторювалися й перевидавалися. Останнє перевидання їх з цілим текстом поеми належить до 1921 р. (у Німеччині).

Дальша спроба „розкішного“ видання — „Кобзарь“ вид. Бабкіна з ілюстраціями М. О. Мікешина. Художник бував на Україні й повинен був знати типи й побут, але це мало відбилося на ілюстраціях. Всі його герої скидаються на східний тип, чомусь потворні й одягнені в якесь фантастичне вбрання. Віддаючи динамічність і рух, художник доходить до утрировки. Мікешин з фаху не був ілюстратор, рисунки до Шевченка — його пізні роботи, на яких відбився занепад творчости, і романтизм, засвоєний раніш, вилився в утрировані форми, в зовнішні ефекти, що зовсім не в'яжуться з Шевченковою творчістю.

Популярність Шевченка серед широких мас викликала низку дешевих видань і „Кобзаря“ і окремих творів. Серед них переважають „Катерина“ й „Наймичка“ з ілюстрованими хромолітографічними обкладинками. Ці підроблені під лубок обкладинки намагаються начебто відбити народній стиль, але, перетворюючи обкладинку на ілюстрацію, вони виявляють тільки відсутність розуміння, в чому полягає властивість книжкових окрас, що характерно для періоду 80—90-х рр.

Починаючи з 900-х рр., число ілюстрованих видань Шевченкових творів збільшується, але художньою вартістю вони так само не відзначаються. Часто репродукуються ілюстрації Каразіна, Шерварка, Іжакевича, іноді — невідомих авторів — і репродукуються надзвичайно кепсько.

Видавництва незмінно давали непотрібну „просвітянщину“.

Ювілейний 1911 р. відзначено низкою видань, між ними — В. Яковенка „Кобзарь“ з ілюстраціями Н. Ткаченка й С. Дудіна, які виявили повне нерозуміння того, що вони ілюструють, і безліч дефектів з боку техніки. 1914 р. Ротенберг видає повну збірку Шевченкових творів з численними ілюстраціями Б. Смірнова, банальними й вульгарними. Р. 1918 Харківське видавництво „Рух“ робить спробу художнього видання — вперше „Кобзар“ виходить з гравюрами-ліноритами К. Неметця. Знову маємо незнання українського побуту й хибі з боку рисунку й композиції. Нарешті, 1927 р. „Сяйво“ видає „Поезії“ Шев-

ченка з ілюстраціями П. Носка, який не володіє рисунком і зовсім не зважає на текст.

Останніми роками робилися спроби ілюструвати літературні твори Шевченка його власними малюнками й офортами, але їх вміщували без ніякого зв'язку з текстом поезій, без ніякої послідовності або іншого принципу.

До характеру більшості експонованих на виставці ілюстрацій, за які згадано, найчастіше пасують і обкладинки неілюстрованих видань. У них багато претенсій і дешевої бутафорії: муза, хата, могила, бандуристи й дівчата, кепські портрети Шевченка тощо — звичайні окраси цих видань.

Ілюстрування Шевченка, що почалося з скромних книжних окрас перших видань, художніх і тонко виконаних рисунків Башилова й де-Бальмена, правдивих і безпосередніх сцен Жемчужнікова й Трутовського, щодалі набирає все виразніших рис банальної малоросійщини, беспорядної бездарності, що кінцево кінцем стає справжнім знуцанням над поетом та його творами. Тільки після революції з'являються перші спроби художнього виображення сцен і образів Шевченкової поезії — офорт до „Гайдамаків“ В. І. Касіяна та три дереворити до „Катерини“ й один до віршу „Мені тринадцятий минало“ — С. О. Налепинської-Бойчук. Поруч із цими ілюстраціями маємо й кілька гарних обкладинок — А. Т. Середи до „Кобзаря“, видання Книгоспілки 1927 р., та М. Алексеєва — до „Кобзаря“ теж у виданні Книгоспілки.

Між численними проблемами, що їх порушила революція на фронті культурного будівництва, поважне місце належить питанням мистецтва книги. Досі ми майже не бачили дбайливого, художнього оформлення видань шевченкових творів. Отже, час заповнити цю прогалину низкою широкоприступних видань, де виявилися б технічні досягнення нашої графіки, гравюри та мистецького оформлення книги й розуміння з боку сучасного художника-ілюстратора революційного духу поезій Шевченка.

А. Артюхова.

Проект цензурного закону в Сполучених Штатах.

Американська Бібліотечна Асоціація розпочала Кампанію проти проекту нового закону, що фактично встановлює справжню цензуру закордонних книг і взагалі друкованих матеріалів, що довозять Сполучені Штати. Проект доручає службовцям митниці переглядати книжки й вирішувати, чи не мають вони порнографічного або й бунтівничого характеру. Службовець, що пропустить таку книжку, підлягає великому штрафу й догані, а якщо він помилково затримує дозволену вже раніш книжку, то це йому вибачають. В наслідок дебатів у сенаті проекту виправлено в той бік, що вилучати слід тільки ті бунтівничі книги, що підбурюють проти законів, чинних у Сполучених Штатах, або містять у собі загрози життю будь-якій особі в цій країні. При чому сенатор Смут, головний автор проекту, залишив за собою право запропонувати ще раз цей проект у його первісній формі, яка фактично виключає з книжкового ринку Америки книжки революційного змісту.

Голова Комітету в справі купівлі книжок Американської Біб. Асоціації С. Cannon в статті „Хто вирішуватиме, що саме ми не сміємо читати?“ (Who shall decide what we can't ride?) подає, між іншим, низку прикладів з практики сучасних цензурних законів у Сп. Штатах. Одного разу на пошті затримали „Метаморфози“ Овідія; те ж трапилось з Л. Толстим і Сведенборгом. Відому книжку А. Ремарка „На заході без змін“ цензура так скоротила, що, за висловом одного з senatorів, можна думати, ніби всі громадяни ще виховуються в дитячих садках (tended to put us in the kindergarten class). Противники проекту так формулюють можливі наслідки закону:

1. Він виключає будь-яку оборону революції, як засобу соціальних змін, обговорення анархізму, революційних методів боротьби тощо.

2. На підставі нового закону довелось би заборонити класиків сучасної економіки: Маркса, Прудона, Бакуніна, Штірнера.

3. Цей закон позбавить можливості публічні бібліотеки збирати матеріали для вивчення російської революції та її сучасного державного ладу.

4. Цей закон „для дітей молодшого віку“ (a kindergarten measure), вважає, що весь американський нарід такий дурний і негідний довіри, що досить йому прочитати щось про революцію, і він уже її прихильник.

Характерно, що вказану раніш поправку до проєкту ухвалено в сенаті тільки більшістю 2-х голосів, а тому є побоювання, що спробують ще раз провести закон у первісній редакції. Отже, Американська Бібліотечна Асоціація розгорнула широку кампанію серед бібліотекарів проти цього закону й закликає їх давати накази членам конгресу й сенаторам їх округи, щоб вони обороняли волю слова й думки.

T. A.

В Інституті Інтелектуальної Кооперації.

Четверті збори бібліотечних експертів відбулися 27—28 січня ц. р. під головуванням директора Бодлеїнської бібліотеки в Оксфорді д-ра Cowley.

В роботі взяли участь: Collijn, директор Корол. біб-ки в Стокгольмі (він же президент Інтернаціональної Федерації Асоціації Бібліотекарів); Godet, дир. Національної бібліотеки в Берліні; Krüss, дир. Пруської Державної Бібліотеки; R. Marcel, дир. Націон. бібліотеки в Парижі; Sevensma, дир. біб-ки Ліги Націй у Женеві, (він же секретар Інтернац. Федерації Асоціації Бібліотекарів).

На порядку денному низка питань, надісланих для обговорення від Інтернаціональної Комісії Інтелектуальної Кооперації, а саме: видання „Путівника“ по національних довідкових закладах (la publication d'un guide des Services nationaux de Kenseignement), інтернаціональний обмін (книгами, рукописами й т. п.), проєкт інтернаціонального кодексу скорочених назв періодичних видань (l'examen d'un projet de Code international d'Abrevations de Titres de Periodique), проблема децимальної класифікації.

За допомогою Інтернац. Федерації Асоціації Бібліотекарів, „Путівника“ по національних довідкових закладах має бути видано за найближчих часів. Проєкта кодексу скорочених назв періодики подано на ухвалу Інтернац. Комісії Інтелект. Кооперації. Накреслено деякі заходи, щоб в інтересах науки всі періодичні видання керувались вказівками цього кодексу. Щодо інтернаціонального обміну, Комітет експертів з жалем констатував, що по багатьох країнах на це важливе питання не звернуто ще належної уваги. Нарешті, Комітет передбачає можливості дальшого вдосконалення децимальної системи класифікації, а також її поширення завдяки німецькому та англійському перекладам французького видання таблиць.

Книжкова продукція європейських країн та Сполучених Штатів за 1928 рік.

Книжкова продукція європейських країн, що, починаючи з 1922 р., весь час зростала, досягла, здається, в 1927 р. своєї кульмінаційної точки. Принаймні дані за 1928 р. вказують якщо не на зниження продукції, то на стабілізацію. Зниження особливо помітно в Німеччині та Данії, частково у Франції, тоді як в Іспанії, Великобританії та Сп. Штатах є повна стабілізація. В Німеччині за 1929 р. вийшло книжок (нових назв) на 3.232 менш, ніж 1927 р., а саме: 1928 р.—27.794 кн., 1927 р.—31.026. По двох групах це зменшення вражає най-

більш: шкільні підручники (на 716 одиниць) і красне письменство (на 575 од.) 1927 р. — 5.066, 1928 р. — 4.491. Кількість книжок чужоземними мовами, що їх видано на території Німеччини, зменшилась з 1.114 до 807, тоді як перекладних збільшилось: 1927 р.—1.267, 1928 р.—1.477. Данія: 1927 р.—3.293, 1928 р. 2.893, в тому числі перекладів відповідно 210—221. Еспанія: 1927 р.—2.184, 1928 р.—2.180. Великобританія: Маємо збільшення продукції всього на 589 бібліограф. одиниць (в 1927 р.—13.810). Зареєстровано в 1928 р.—8.968 нових книжок (8.846 - 1927 р.); 3.787 нових видань (3.476—1927 р.); 1216 нових брошур (1.117—1927 р.); перекладів 1928 р.—428, 1927 р.—371.

Сполучені Штати Америки: 1928 р.—8.792 (7.614 книжок та 1.178 брошур), 1927 р.—8.704 (7.450 і 1.254). Франція: маємо невелике зменшення: 1927 р.—11.922; 1928 р.—11.548. Слід зазначити загальне збільшення тиражу. Угорщина: 1927 р.—3.879 кн., 1928 р.—3.507, себто зменшення на 372 одиниці, але перекладів у 1927 р.—412, в 1928—723. Голандія: 1927 р.—6.103; 1928 р.—6.224; перекладів 552 і 570. Швейцарія: порівнюючи з даними за попередні роки зростання продукції теж невелике: 1927 р.—1.909, 1928 р.—1.922

КОНКУРСИ.

Український Науково-Дослідчий Інститут Книгознавства оголошує конкурс на штатну посаду керівника Секції Соціології Книги. Штатна платня—180 крб. на місяць. Термін конкурсу—1 жовтня 1930 р. Особи, що бажають взяти участь у конкурсі, мають подати на ім'я Директора Інституту заяву, життєпис, список наукових праць, а також, по можливості, й самі праці. Адреса: Київ, Пушкінська 8, прим. 8.

Українська Книжкова Палата оголошує конкурс на заміщення посади Зав. Відділу Бібліографічного Репертуару. Зарплатня—до 1 жовтня—150 крб. на місяць (з 1-го жовтня передбачається підвищення). Заяви надсилати на адресу: Харків, вулиця Артема, ч. 29, Українська Книжкова Палата.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПРЕЗИДІЇ КИЇВСЬКОЇ ОРПС ВІД 22/VI НА ДОПОВІДЬ ПРО СТАН БІБЛІОТЕЧНОЇ РОБОТИ.

Заслухавши доповідь про стан біброботи, Президія ОРПС визначає, не зважаючи на деякі поліпшення, у зв'язку з бібпоходом поширення політично-професійної та виробничої книжки, деяке збільшення українських книжок у загальному фонді, деяке поліпшення соцскладу бібліотекарів-комуністів і комсомольців, поширення мережі, особливо на виробництві, організація низки рецензентських гуртків, налагодження роботи бібліотечної комісії та участь у ній письменників, початок та популяризація видавничої роботи (Бібробота ще досі в незадовільному стані та не відповідає сучасним темпам напруженої боротьби за виконання та перевиконання п'ятирічки за чотири роки.

Масове обстеження, що його провів бібколектор за останній період, в якому брало участь коло 500 чол. робітників, студентів, комсомольців, профробітників, а також читачів, виявило такі недоліки: недостатня кількість книжкового фонду (від 0,5 книж. до 5 на одного члена спілки) незначна ув'язка бібліотеки з основними завданнями, що стоять перед кожним виробництвом, далеко не достатня мобілізація робітничих мас біля основних завдань господарчо-будівничих та культурних завдань, засміченість книжкових фондів, відсутність керівництва та хаотичний стан пересувної роботи, відсутність роботи з дітьми, незначне збільшення фондів українських книжок (1,9⁰/₀ за півроку) та фактична відсутність соціалістичного змагання у більшості бібліотек.

Особливо президія відмічає, що професійні організації залишають бібліотеки без свого керівництва, що призводить до зведення на нівець біброботи (особливо Нархарч, Хеміки, Червоно-Прапор. завод). Президія визнає таке явище за неприпустиме й робить зауваження спілці Нархарч, низовим профорганізаціям Хеміків ФЗУ Арсеналу.

Президія підкреслює велике значіння біброботи, що повинна стати одним з найважливіших чинників мобілізації уваги робітничих мас на виконання промфінпланів, перебудову сільського господарства, дальшого піднесення політично-культурного рівня робітничих мас та більшої організації пролетарського впливу на будівництво української культури і доручає:

1) Всім профорганізаціям та бібліотечній системі вжити якнайрішучіших заходів, щоб якнайшвидче повернути цю бібліотечну роботу лицем до виробництва через підсилення комплектування бібліотеки політично-професійною та популярно-технічною літературою, а також із питань політики партії на селі, колективізації, піднесення агрописьменности тощо; поруч з тим приділити належну увагу комплектуванню бібліотек ідеологічно витриманою художньою літературою, особливо тією, в якій відбито героїчні будні соціалістичного будівництва.

2) Бібліотечній роботі розгорнути безпощадну боротьбу з проявами ворожої пролетаріатові ідеології, з проявами опортунізму, як в теорії, так і на практиці.

3) Профорганізаціям вжити всіх заходів щодо дальшого просунення книжки в робітничо-селянські маси і більшого наближення бібліотеки до підприємств

і цехів та бідняцько-середняцьких груп села, зокрема в колгоспі, а також збільшення масовості у роботі.

Зокрема потрібно:

1) На найближчий час всю роботу профспілкових бібліотек підпорядкувати висвітленню та популяризації рішень XVI і XI партз'їздів та XV Окрпартконференції, шляхом максимального комплектування літературою з'їздів, широкої постановки рекомендації, організації розмов з читачами, ознайомлення робітників на підприємствах під час обіденних перерв, оздоблення бібліотек відповідними гаслами тощо.

2) Зобов'язати всі бібліотеки закуповувати всю наявну на ринкові відповідну популярну науково-технічну літературу, в першу чергу з укрмови.

3) Максимально поповнювати бібліотеки політично-професійною літературою, що торкається питань перебудови роботи профспілок і участі в соціалістичному будівництві.

4) У зв'язку з незначним фондом української літератури по бібліотеках, всім профорганізаціям та бібліотекам приділити більшу увагу в справі комплектування українською книжкою, доводячи відсоток при комплектуванні української книжки до 80 з відповідною диференціацією по окремих бібліотеках. Справу української біброботи пов'язати з місячником української культури що зараз переводиться на Україні. Поруч з переведенням зазначеної роботи, забезпечувати потреби нацменшостей.

5) Бібколекторів в 10-денний термін встановити, в яких бібліотеках, і в якій кількості найдено шкідливу літературу. Матеріали про це передати на найближче засідання Президії ОРПС. Доручити Окрлітові разом з бібколектором прискорити вилучення з книжкових фондів непотрібної шкідливої літератури.

6) Надаючи великого значіння пересувній роботі, як чиннику, що просовує книжки ближче до робітників, профорганізаціям та бібліотекам виділяти в пересувний фонд кращу по якості літературу, висовувати на пересувну роботу кращих робітників-ударників та закріпляти на довший час, максимально розвантажуючи від інших навантажень. Налагодити їх систематичний інструктаж та облік роботи.

7) В основу масової роботи, що мусить, як наслідок, давати збільшення пролетарського впливу на будування української пролетарської культури, а також збільшення охоплення робітників, зокрема нових кадрів, покласти поліпшення роботи рецензентських гуртків тих, що існують, та організацію нових, особливо в інструктивних спілках, читачівські конференції, як форму систематичної масової критики робітничого читача та популяризації бібліотеки, літературні та тематичні вечори, зокрема вечори виробничої книжки.

8) Підкреслюючи, що бібліотеки досі не приділяли достатньої уваги справі інтернаціонального виховання мас, запропонувати бібліотекам використати форму змагання з робітничими бібліотеками закордону, забезпечити бібліотеки літературою з питань інтернаціонального виховання мас, популяризувати постанови Конгресу Профінтерну, загостривши особливу увагу на переведенні 10-річчя Профінтерну.

9) Бібколектору разом з Сектором кадрів і Культроботи опрацювати низку заходів щодо поліпшення складу бібробітників, усунення непридатних, висунення нових, особливо за рахунок ударників комуністів та комсомольців, перепідготовка тощо.

10) Визначаючи кволу роботу щодо вивчення читача, бібколекторів перевірити виконання Інститутом Книгознавства директиви ОРПС щодо вивчення читача, помітити заходи, щодо поживавлення цієї роботи, з таким розрахунком, щоб не пізніш 1/X зібрати підсумовані матеріали.

11) Застосувати роботу бібліотек на обслуговування робітників як під час денних так і нічних змін, до вихідних днів, у час обіденних перерв, ожиданок та робітничих потягів. Для цього Президія пропонує перевести всі бібліотеки на безпереривку.

12) Бібколекторів разом з дитячою центр. бібліотекою та спілками проробити питання щодо організації дитячих бібліотек профорганів Дитячих відділів або полиць дитячих книг при бібліотеках, з визначенням окремих годин на обслуговування дітей. При пересувних фондах утворити також дитячі відділи та включати дитячу літературу в пересувну.

13) До роботи бібліотек втягнути найкращих робітників-ударників, що визначались у соцзмаганні, та допомогти їм в оволодінні технічними знаннями шляхом консультації виставок та постачанням їх виробничо-технічною літературою відповідно до їх фахів. Бібколекторів простежити виконання умов соцзмагання по бібліотеках, втягнувши до змагання читачівський актив.

14) Для преміювання окремих кращих бібліотек, що визначались у соцзмаганні, виділити дві перехідні премії.

15) З метою збільшення пролетарського впливу на роботу видавництв, бібколекторів прискорити справу організації при видавництвах, громадсько-політичних рад.

16) Бібколекторів перевірити виконання попередніх ухвал ОРПС, щодо проунення книжки на село, а також стан профспілчанських бібліотек на селі. Культсекторів заслухати доповідь ОПО про стан бібліотечної роботи по її лінії, зокрема по лінії села (особливо соцсектора) і терміново опрацювати заходи щодо поліпшення стану, особливо в соцсекторів села.

17) Доручити бібколекторів, разом з Політосвітою, впорядкувати мережу, наближаючи бібмережу до тих районів, де більше скупчені підприємства.

18) Бібколекторів разом з Політосвітою негайно приступити до складання єдиного плану біброботи на 1930/31 р. При складанні плану, урахувати бібліотечну мережу Соробкопу та Житлоспілки. Разом з цим, приступити до складання п'ятирічного плану біброботи на Київщині.

19) Поставити перед відповідними органами питання про утворення в Києві Політосвітного Технікуму з бібліотечним ухилом.

20) Доручити Політосвіті керівництво пересувною базою Житлоспілки та Соробкопу. Бібколектору простежити за виконанням цього.

21) Бібколектору приділити особливу увагу шефству над Сталінщиною, для чого розробити конкретні міроприємства разом з бібліотеками, та відрядити бригаду бібробітників, з метою практичної допомоги бібліотекам Сталінщини на місцях.

22) Запропонувати всім профорганізаціям керівництво бібліотечною роботою шляхом систематичної перевірки їх роботи, розгорнення рішучої самокритики недоліків біброботи, безпощадної боротьби з опортунізмом, аполітичністю та вузьким культурництвом.

23) Усім профорганізаціям збільшити асигнування на біброботу. Культсекторів дати профорганізаціям відповідні конкретні вказівки.

24) Культсекторів притягнути до відповідальності профорганізації, що не виконують директив ОРПС, щодо обов'язкового комплектування бібліотек через Бібколектор.

25) Доручити Бібколекторів підвести підсумки бібпоходу і поставити це питання в Культсекторів ОРПС.

UBERSICHT DER AUFSATZE.

Mejenko, Ju.

EIN VERSUCH DIE DINAMIK DES LITERARISCHEN PROZESSES DURCH DIE BIBLIOGRAPHISCHE METHODE ZU ERKLÄREN.

Die Bibliographie vereinigt noch nicht genügend ihre Arbeit in der Theorie und in der Praktik mit den Aufgaben der Disziplinen im einzelnen, welche sie bedient. Daran sind die Bibliographen und Vertreter der anderen Wissenschaften, die an der Hilfe der Bibliographie Interesse haben, schuld. Die Bibliographie unserer Zeit arbeitet mit solchen vollkommenen Methoden, dass sie schon die Grenzen der primitiven Register, welche sich durch ihr System und Gelehrsamkeit von den Adressbüchern der Telefonabonenten nicht unterscheiden, überschreiten muss. Die Aufgabe der gegenwärtiger Bibliographie ist bei der Analyse der Prozesse, welche in unserem kulturellen Leben vollziehen und ihre Ausserung im gedruckten Wort haben, zu helfen. Besonders kann die Literaturwissenschaft keine grosse Hilfe von der Bibliographie zur Erforschung der für das literarische Leben spezifischen Prozesse, welche ihre Dynamik darstellen haben. Damit die Bibliographie diese Dynamik darstellen könnte, muss sie einige methodologische Probleme lösen: 1) Problem des Umfangs, 2) Problem der Vollständigkeit, 3) Problem der Systematisierung. Diese Probleme lösend, muss man die Spezifizierung des literarischen Prozesses im Auge haben. In dem wir das ganze Material, welches an die Literatur grenzt, den literarischen Prozess widerspiegelt und gegenseitig auf ihn wirkt, bibliographieren, erlernen wir die Literatur dialektisch. Besonders wichtig ist das Problem der Systematisierung. Hier muss man brechen mit allen Kanons: alphabetischen, autoren, schlagwort und mit Hilfe des Literaturkundigen die Grundthemen, bei denen sich die literarische Bewegung vollzieht, festzustellen.

Balika, D.

DIE BIBLIOLOGISCHE PÄDAGOGIK, ALS WISSENSCHAFT.

Im Anfang erklärt der Autor das Objekt der bibliologischen Pädagogik das ist die Wissenschaft über das Wesen, die Gesetze, die Methoden und Organisation des pädagogischen Prozesses, welchen mit dem Buch (im weitem Sinne) und durch das Buch verbunden ist; sie löst die Frage, welches Buch es sein muss, um grösseren Einfluss und tieferen Eindruck zu machen und welche muss die Organisation des Buches und das Wissen des Lesenden sein, um den Einfluss des Buches zu erhöhen. Hinweisend weiter auf die Verteilung der bibliologischen Pädagogik, was namentlich sie erlernen muss, verweilt der Autor ausführlich auf den Hilfswissenschaften für die Bibliologische Pädagogik, im besonderen auf die Bibliothekpädagogik, genauer auf den Unterschied zwischen beiden hinweisend.

Borowy, S.

DIE WISSENSCHAFTLICHE BIBLIOTHEK IN GEGENWÄRTIGEN BEDINGUNGEN.

Der zweite Teil des Artikels ist den Bibliotheken unter den Sowjetischen Bedingungen gewidmet. Nach einem kurzen Überblick über die Entwicklung der wissenschaftlichen Bibliotheken nach der Revolution, beweist der Autor, dass unter den sowjetischen Bedingungen müssen die Bibliotheken nicht nur die aktiven Methoden der besten auswärtigen Bibliotheken sich aneignen, sondern aus Bücherkammern sich in bibliografische Institute verwandeln. Der Verfasser verweilt auf der Streitfrage über die Rolle der bibliographischen Arbeit in der Tätigkeit der wissenschaftlichen Bibliotheken. Er meint dass sie, wie auch die speziellen bibliographischen Instituten, sich mit Bibliographie beschäftigen müssen, um den Lesern besser befriedigen zu können. Nach seiner Meinung müssen die wissenschaftlichen Bibliotheken die Beziehungen mit Volksaufklärungsbibliotheken unterhalten. Zum Schluss verweilt der Autor auf den Fragen der gegenseitigen Beziehungen unter speziellen und univesellen wissenschaftlichen Bibliotheken. Er meint, dass ungeachtet der Entwicklung der speziellen wissenschaftlichen Bibliotheken, im Zusammenhang mit gegenwärtigen Fortschritten der Wissenschaft,— wird die universelle wissenschaftliche Bibliothek auch im Weiteren die Hauptrolle spielen.

Lissitschenko, D.

KURZER ÜBERBLICK DER UKRAINISCHEN VERLAGSTÄTIGKEIT, DER PRESSE UND DES BUCHHANDELS DER FRÜHEREN KATERINOSLAWTSCHINA.

Der Artikel gibt einen kurzen Überblick der ukrainischen Verlagstätigkeit der früheren Katerinoslawtschina von der dortigen Herausgabe, des ersten ukrainischen Buches bis 1925, besonders auf Dnjepropetrowsk (Katerinoslaw) sich aufhaltend. Weiter erwähnt der Autor die ukrainische Presse, den ukrainischen Buchhandel wie in Dnjepropetrowsk, als auch auserhalb (in den Grenzen der früheren Katerinoslawtschina). Zum Schluss einige Worte über die Druckereien in Dnjepropetrowsk.

Gollerbach, E.

BÜCHERUMSCHLAG.

Der Aufschwung, den das Verlagswesen in der USSR genommen hat, zeitigt ein erhöhtes Interesse für das äußere Gewand des Buches — den Buchumschlag, der das Buch charakterisieren und schmücken und dafür Reklame machen soll. Künstler müssen herangezogen werden zur Schaffung des „gesetzten“ Umschlags (in früheren Zeiten setzte ihn der Akzidenzsetzer ohne künstlerische Anleitung). In dieser Richtung hat M. Kirnarski interessante und wertvolle Arbeiten gefertigt. Unter den vielen Stilarten des „gezeichneten“ Buchumschlags ist als besonders zielgemäß, wie für Liebhaberausgaben, so auch für Bücher des Massenbedarfs, die dekorativ-symbolische Abart hervorstreichend. Sie vereinigt in allgemein verständlicher Form eine lakonische Wiedergabe des Sujets mit ornamentalen Motiven. Ein Übermass dekorativer Motive verdrängt die erzählende Funktion des Umschlags, während eine reinthematische Behandlung zu einer zufälligen Konkretisierung einzelner Momente des Inhalts des Buches führt. Nur eine harmonische Verquickung dekorativer und thematischer Elemente giebt eine charakteristische und für das Buch werbende Synthese.

Erfolgreiche Arbeiten in dieser Gattung haben N. Alexeiew, E. Bjelucha, M. Kirnarski, S. Pozsarski, L. Chizinski und die Brüder N. und A. Uschin geliefert.

Die Künstlerische Bedeutung der Buchumschläge leningrader Künstler steigt mit jedem Jahre. Besonders ist die Produktion des Priboi-Verlags (der letzten Periode seines Bestehens), des Academia-Verlags und des Wremja-Verlags hervorzuheben.

Die grundlegenden Prinzipien und Regeln für Buchschmuck, die seinerzeit von den Miz-Iskusstwa-Künstlern aufgestellt worden sind, haben ihre Bedeutung auch heute noch in vollem Maße beibehalten. Bedeutenden Einfluss auf die Entwicklung des Buchumschlags in der letzten Zeit haben der „Plakat-Stil“ (von mehreren Künstlern der „linken Front“ eingeführt), Konstruktivismus und Purismus und besonders der xylographische Stil, letzterer im Zusammenhang mit dem Wiederaufblühen in Moskau des Künstlerischen Holzdrucks.

Safronejew, M.

DIE NEUEN FORMEN UND METHODEN DER ARBEIT IN DEN BIBLIOTHEKEN DER HOCHSCHULEN UND HOHEREN TECHNIKUMS.

Die aktive Ausgabe der Jetztzeit für die Bibliotheken der höheren Schulstalten besteht in der Umarbeitung der alten Formen der Arbeit in neue. Man muss die bibliographische Arbeit intensivieren, um sie der Studentenmasse näher zu bringen, mehr die Ausküntearbeit entfalten, die Kader der Arbeiter auswählen und die Massregeln ergreifen den betreffenden Ersatz zu finden.

КОНКУРС НА ВИГОТОВЛЕННЯ РИСУНКУ EX-LIBRIS'А ДЛЯ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДЧОГО ІНСТИТУТУ КНИГОЗНАВСТВА.

Інституту потрібно два ex-libris'а для таких його відділів бібліотеки:

1) для відділу книжок, друкованих українською мовою, 2) для відділу бібліології. В тому й другому ex-libris'ові мусить бути чітко й ясно написано або повністю „Інститут Книгознавства“, або ініціали: „УНІК“. І той й другий напис можливо розглядати і як просто літери, і як орнаментально-композиційний матеріал.

В композиції ex-libris'а (для кожного відділу) бажано мати відповідно до теми символи, емблеми, лозунги.

Ex-libris'и можуть бути виготовлені: в рисункові для виконання його цинковим штриховим клішем, автотипією, літографією, трьохкольоровим друком. Далі в ксилографічному кліше, в кліше на металі, в офорті і за допомогою різних інших засобів.

Ex-libris не мусить перевищувати розмір: $0,08 \times 0,08$ м. (відношення ширини до височини—надається авторові).

Бажано мати ex-libris в можливо суворих і струнких композиціях.

Для кожного з названих двох ex-libris'ів призначається премія: I) п'ятдесят карбованців (для ex-libris'а, що виконано його в матеріалі) і тридцять п'ять (для ex-libris'а, що виконано його в рисункові чи малюнкові); II) сорок карбованців і двадцять п'ять; III) Тридцять карбованців і двадцять.

Крім того, Інститут залишає за собою право придбати проекти. Строк подання проектів чи самих кліше 1/х 1930 р. Проекти, чи самі кліше подають під девізами. Жюрі конкурсу складають представники УНІК'у, Поліграф-факультету Художн. Інституту, АРМУ та АХЧУ.

З М І С Т.

	Стор.
1. Меженко, Ю.—Спроба виявлення динаміки літературного процесу бібліографічним методом	5
2. Балика, Д.—Бібліологічна педагогіка як наука	15
3. Боровий, О.—Наукова бібліотека в сучасних умовах (продовження)	29
4. Лисиченко, Д.—Огляд української видавничої діяльності на колишній Катеринославщині	57
5. Голлербах, Е.—Книжкова обкладинка	70
6. Сафронєєв, М.—Нові форми та методи роботи ВИШ'івських та ВТШ'івських бібліотек	79
Miscellanea:	
7. Борщак, І.—Україна на французькому стіному календарі	84
Рецензії та огляди:	
„Нове видання децимальної класифікації“ Н. Русінов	87
„Труди II Всеросійського Бібліографічного с'езда“ С. К.	90
„Одеська періодична преса років революції та громадянської війни 1917—1921“ К. Іматієнко	92
„Беларускі Періодичні друк 1917—1927“ В. Ш.	95
„Von Büchern und Bibliotheken“ Т. Алексєєв	96
„Przegląd Biblioteczny“ № 3-4, 1929 И. Залевський	98
„Hefte für Büchereiwesen“ № 1-6, 1929. Ол. Нейкірх	102
По закордонних часописах	105
Хроніка, реферати, бібліографія:	
Бібліографічна Комісія при ВУАН	110
Положення про рекомендаційно-бібліографічне Бюро Української Книжкової Палати та Ради З'їздів Видавництв УСРР	113
Бібліотекознавство:	
Бібліотечна методична робота на Київщині в 1929/30 році. Я. Керезез	114
Соцзмагання Українського н./д. Інституту Книгознавства з Ленінградським н./д. Інститутом Книгознавства	116
Соцзмагання й Одеська Державна Публічна Бібліотека М. Ставський	117
Фундаментальна бібліотека КІІ на зламі. С. Сафронєєв	121
Звіт Барселонських бібліотек. М. І.	124
Статистичні дані міських бібліотек Сполучених Штатів	126
Статистичні дані про роботу Пруських наукових бібліотек 1928 р.	127
Varia.	
Виставка ілюстрацій та ілюстрованих видань творів Шевченка. А. Артюхова	130
Проект цензурного закону в Сполучених Штатах. Т. А.	133
В Інституті Інтелектуальної Кооперації.	134
Книжкова продукція європейських країн та Сполучених Штатів за 1928 рік	134
Резолюція Президії Київської ОРПС від 22/VI на доповідь про стан бібліотечної роботи	136
Übersicht der Aufsätze.	139
Конкурс на художній ескібрис для УНІК'у	142

INHALT.

	Ctop.
1. Mejenko, Ju.—Ein Versuch die Dynamik des literarischen Prozesses durch die bibliographische Methode zu erklären	5
2. Balika, D.—Die bibliographische Pädagogik als Wissenschaft	15
3. Borowy, S.—Die wissenschaftliche Bibliothek in gegenwärtigen Bedingungen (Fortsetzung)	29
4. Lissitschenko, D.—Kurzer Überblick der ukrainischen Vorlagstätigkeit in der früheren Katerinoslawtschina	57
5. Gollerbach, E.—Bücherumschlag	70
6. Safroneew, M.—Die neuen Formen und Methoden der Arbeit in den Bibliotheken der Hochschulen und Technikums	79
Miscellanea:	
7. Borstschak, H.—Ukraina auf der französischen Wandkalender. 16	84
Rezensionen. Überblicke.	
1. Neue Ausgabe der Dezimalklassifikation. N. Russinow.	87
2. Arbeiten der zweiten Bibliographischen Versammlung. S. K.	90
3. Odessaer periodische Presse zur Zeit der Revolution und des Bürgerkrieges. 1917—1921 W. Ignatienko	92
4. Weissrussische periodische Presse 1917—1927. W. Sch.	95
5. „Von Büchern und Bibliotheken“. T. Aleksejeff	96
6. Przegląd Biblioteczny“, № 3—4. 1929. I. Salewsky	98
7. „Hefte für Büchereiwesen“. № 1—6, 1929. O. Neukirch	102
8. Nach ausländischen Zeitschriften	105
Chronique. Referaten. Bibliographie:	
Bibliographische Kommission bei der Allukrainische Akademie der Wissenschaften	110
Das Statut über das rekomendation—bibliographische Büro der ukrainischen Bücherkammer und des Rates der Kongresse der Verlage USSR	113
Bibliothekswissenschaft:	
Die Methodik der Bibliotheksarbeit im Kiever Kreise 1929—30. Ja. Kerekes.	114
Sozialistische Wettbewerb der ukrainische Institute der Buchwissenschaft und der Institut der Buchwissenschaft in Leningrad	116
Sozialistische Wettbewerb und Staatsbibliothek in Odessa. M. Stausky.	117
Die Bibliothek des Kiever Politechnikum im Übergang. M. Adamar.	121
Bericht der Bibliotheken in Barselona M. J.	124
Statistik der städtischen Bibliotheken der Vereinigten Staaten	126
Statistik über die Preussischen wissenschaftlichen Bibliotheken 1928	127
Varia.	
Die Aussteflung der Illustrationen und illustrierten Ausgaben der Werke Schewtschenkos. A. Artjuchowa	130
Ein Projekt des Zensurgesetzes in den Vereinigten Staaten. T. A.	133
In dem Institut der intellektuellen Kooperation.	134
Bücherproduktion der europäischen Staaten und Vereinigten Staaten in 1928	134
Konkurs anf Künstlerisches ex-libris für das Ukrainische Wissenschaftliche Institut der Buchkunde	139

2000

Ціна: 20-00

Ціна 1 крб. 50 коп. (P)

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДЧИЙ ІНСТИТУТ КНИГОЗНАВСТВА

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1930 РІК

(VIII рік видання)

на науковий часопис книгознавства

„БІБЛІОЛОГІЧНІ ВІСТІ“

ПРОГРАМА ЧАСОПISУ: Статті та інші праці з питань теоретичного та застосованого книгознавства: Теорія книгознавства, Бібліографія, Бібліотекознавство, Історія книги, Бібліофілія, Книжкова справа (видавнича, друкарська й книгарська) і т. ін. Рецензії. Хроніка бібліологічного життя України, СРСР та закордону.

Співробітники:

І. Айзеншток (Харків), О. Алексеева (Москва), Т. Алексєєв, А. Артюхова, Д. Балтика, П. Балицький, В. Барвінок, Л. Биківський (Варшава), Б. Благовіщенська (Москва), В. Боднарський (Москва), С. Боровий (Одеса), Б. Борович (Харків), Іл. Боршак (Париж), Д. Вайнштейн (Одеса), В. Вайсблат, В. Вислоцький (Львів), А. Вясишвеський, М. Возняк (Львів), І. Вугман (Одеса), І. Галактіонов (Ленінград), О. Гераклитов (Саратов), М. Годєевич (Харків), Е. Голлербах (Ленінград), М. Голубець (Львів), В. Данилевич, В. Данилів (Ленінград), А. Динга (Одеса), Вол. Дорошенко (Львів), Ол. Дорошкєвич, В. Дроздовський (Ленінград), К. Дубняк (Харків), В. Дубровський (Харків), Ф. Ерист, М. Ієрусалимський (Одеса), Л. Жівний (Прага), Й. Залєвський, В. Зданєвич, М. Зєров, В. Іваницький, В. Іванушкін, В. Ігнатієнко, П. Іноземцев, Карпинський (Сміла), С. Кленіков (Москва), П. Клименко, С. Кондра, К. Копєржинський, А. Козачєнко (Харків), Б. Комаров (Одеса), В. Кордт, Ів. Крєвєцький (Львів), Ів. Кринякєвич (Львів), В. Кричєвський, Ю. Кузнєцова (Саратов), В. Кульжєнко, М. Куфаєв (Ленінград), Д. Лисицєнко, О. Лозина, М. Макаренко, О. Малеїн (Ленінград), А. Марголіна, К. Маршишєвська (Москва), О. Маслова, С. Маслов, Юр. Межєнко, Юх. Михайлів, М. Могілянський, В. Недзвєцька (Москва), акад. О. Новицький, М. Новицький, О. Оглоблін, Ів. Огієнко (Варшава), М. Орлов (Москва), Поль Отле (Брюссєль), акад. В. Перетц, Г. Перлін (Саратов), Єв. Перфецький (Братислава), Ф. Петрунь (Одеса), П. Понов, А. Попєвич, П. Петєцький, Я. Розанов, В. Романовський, М. Рубакін (Лозана), С. Рубінштейн (Одеса), М. Рудинський, Д. Рудчєнко (Харків), П. Рудін, М. Русінов (Москва), З. Савєлона (Москва), В. Савєнко (Ленінград), Іл. Свєнціцький (Львів), А. Серєда, І. Сімановський (Мєнєлк), С. Сірополко (Прага), Є. Сіпінський (Кам'янець-Подільський), В. Січинський (Прага), С. Таранушєнко (Харків), М. Трачєнко, А. Тронєр (Майнп), М. Ульянівський (Москва), С. Уртєль-Верчинський (Львів), І. Фасє (Одеса), О. Фомін (Ленінград), Л. Хавкіна (Москва), Н. Чєшга (Харків), Е. Шамурин (Москва), А. Шрам (Лайпціг), М. Яницький (Москва), М. Яєинський, М. Япєж (Харків) та ін.

Часопис виходить чотири рази на рік, розміром 8 друкованих аркушів кожне число.

В кожорі редакції є „Бібліологічні Вісті“ за 1923 р., ч. 4—1 крб., за 1924 р.—3 крб., за 1925 р.—3 крб. 35 к., за 1926 р.—3 крб., за 1927 р.—3 крб., за 1928/9 ад. р.—4 крб. Пересилка за рахунок редакції.

Адреса редакції: Київ, Пушкінська, 8, п. 8, тел. 17-43, Український Науково-Дослідний Інститут Книгознавства.

Передплата з пересилкою: на рік 5 крб. Окреме число 1 крб. 50 к. Справи передплати й поширення до редакції „Бібліологічних Вістей“ не належить; з ними треба звертатись до Періодсектору Київської Філії Державного Видавництва України, Київ, вул. Карла Маркса 2.